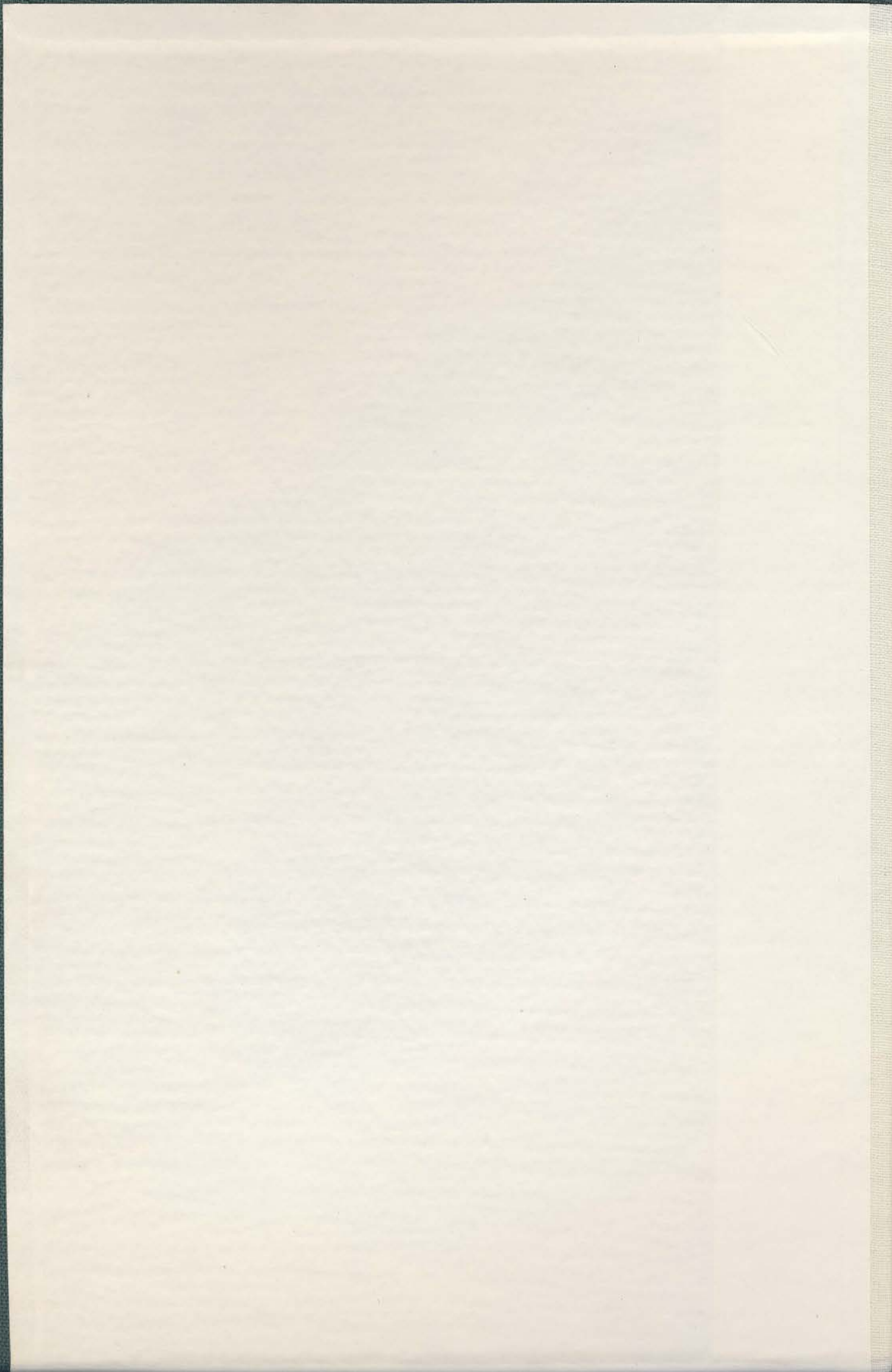

Macura, V. 1/1

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K NAROZENINÁM
VLADIMÍRA MACURY

I.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K NAROZENINÁM

VLADIMÍRA MACURY

M. Macura

svazek I.

✓ K ČTYŘICÁTINÁM

Sestavili obdivovatelky, protivníci
a hrstka přátel

P r a h a 1 9 8 5

ARTIKLIDE KOGUMIK VLADIMÍR MACURA SÜNNIPÄEVADEKS

I. KÕIDE "NELJAKÜMNENDA JUUBELI PUHUL"

Eesti keelde tõlginud Jonatan Tomeš

S i s u k o r d

	lehekülg
Jaroslav Med	
Peotäis limerikke juubilarile	8
I. VLADIMÍR MACURA. MÜÜT JA TEGELIKKUS.	
tere	
Vladimír Macura	11
Pavel Janoušek	
MACR, Ura Vladakol: NEŽ NÝMI DRÁB`Y	16
-jhk- + -jhl-	
Igavesti noor Macura ja tema aeg	20
Zdeněk Hrbata	
"Pensión" ja "Courvoisier"	
/Frankofoonsed motiivid nagu embleem ja müüt	
Vladimír Macura proosas/	25
Josef Vlášek	
Strahovi teremetria. Tema eostumine ja	
embrüonaalne areng.	30
Zdeněk Pešat	
Uus luule ja masin	35
Petr Šisler	
Kukk	39

S i s u k o r d

II. TEOREETILISELT JULTUNUD VARIA

- Faustin Fortunatus + Martin Procházka
Kolm diskursit romantilise subjektiivsuse
küsimumest 44
- Tundmatu MM
Väga lugupeetud herra toimetaja... 50
- Pavel Janoušek
Kirjandus tüüpi PITO
/Lühidalt tšehhi kirjanduse typoloogiast
kaasajal/ 56
- Jiří Holý
Prolegomena semioloogilise analüüsi tsere-
visuaalse motiivi perspektiivist tšehhi
kirjanduses ja eriti kirjandusteaduses 60
- Roman Krasnický
Poola kirjanduse retseptsoon ilma komplikat-
sioonideta? 64
- Vladimír Kříž
Kumulatiiv tõenäilisuse meetodi aplikatsioonist
Cyrili ja Metoději päritolu küsimuses 68
- Dana Hronková
Sünkroonilise läbilõike kohta sünteetilisest
kultuurist ja kiirendatud arengu rahvaga
ühiskonnast /Kuuba vaade Bulgaaria peale/ 75

III. VANADEST MUISTENDITEST

- Jaroslav Kolár
Vanad kirjandusloolised muistendid 81

S i s u k o r d

Emil Pražák	
Kuidas seda riimitakse?	85
Jaroslava Janáčková	
Kasvatamatu Winter /Tundmatud faktid fakti-kirjanduse rajajast/	90
Eva Stehliková	
Väike sõnum Zeyeri päeviku asjus	96
Libuše Benešová	
Slavistika ajaloo tundmatu allikas /Vladimír Macurale lugupidavas armastuses/	102
Libuše Benešová	
Viimasel Hetkel	110
Petr Čornej	
Zdeněk Nejedlý naised	116
Petr Levický	
Kirjandusliku leksikograafia aksioloogiliste küsimuste kohta /Artikkel Vladimír Macura/	131
Květa Hyršlová	
Meie medailoon maraalsusest ja maraalitusest /Ainult algupärase eksemplaari osa/	137
Register	
/Koost. Aleš Zach/	142

O b s a h

	strana
Jaroslav Med Hrst limericků pro jubilanta	8
I. VLADIMÍR MACURA. MÝTUS A SKUTEČNOST.	
tere Vladimír Macura	11
Pavel Janoušek MACR, Ura Vladakol: NEŽ NÝMI DRÁB`Y	16
-jkh- + -jhl- Věčně mladý Macura a jeho doba	20
Zdeněk Hrbata "Penzión" a "Courvoisier" /Frankofonní motivy jakožto emblém a mýtus v prozaickém díle Vladimíra Ma- cury/	25
Josef Vlášek Strahovská teremetrie. Její početí a zárodečný vývoj.	30
Zdeněk Pešat Nová poezie a stroj	35
Petr Šisler Kohout	39
II. TEORETICKY DRZÁ VARIA	
Faustin Fortunatus + Martin Procházka Tři diskursy o problematice romantické subjektivity	44

	strana
Neznámá MM Vážený pane redaktore...	50
Pavel Janoušek Literatura typu PITO /Něco málo slov k typologii české literatury v současnosti/	56
Jiří Holý Prolegomena k perspektivám sémiologické analýzy cerevizuálního motivu v české literatuře a zvláště literární vědě	60
Roman Krasnický Recepce polské literatury bez komplikací?	64
Vladimír Kříž K aplikaci kumulativně pravděpodobnostní metody v otázce původu Cyrila a Metoděje	68
Dana Hronková K synchronnímu průřezu syntetickou kulturou a společností národa se zrychleným vývojem /Kubánský pohled na Bulharsko/	75
III. ZE STARÝCH POVĚSTÍ	
Jaroslav Kolár Staré pověsti literárněhistorické	81
Emil Pražák Jak se to rýmuje?	85
Jaroslava Janáčková Klackovitý Winter /Neznámá fakta o zakladateli literatury faktu/	90

O b s a h

	strana
Eva Stehlíková Malý příspěvek k Zeyerovu listáři	96
Libuše Benešová Neznámý pramen dějin slavistiky /Vladimíru Macurovi z uctivé lásky/	102
Libuše Benešová V poslední chvíli	110
Petr Čornej Ženy Zdenka Nejedlého /Úvod do studia/	116
Petr Levický K axiologickým otázkám literární lexiko- grafie /heslo Vladimír Macura/	131
Květa Hyršlová Náš medailónek mravů a nemravů /grafická příloha, jež je pouze součástí originálního exempláře/	137
Rejstřík /sestavil Aleš Zach/	142

HRST LIMERICKŮ PRO JUBILANTA

Šel jeden chlápek do kina,
tam křičel: "Proč se zhasíná?
Na klíně práce fůra,
přišla mi další korektura!"
Zhasli přec. V.M. je proklíná.

Byl jeden, co furt psal a psal
a na své zdraví zcela s...l.
"Nikdy z něj nebude dědeček,
spíš pořídí si hrobeček" -
tak moudrý havran varoval...

Seděl vám jeden na přednášce,
diktoval překlad sekretářce.
I do diskuse se plodně zapojil,
když sloupce byl kvapně dokončil.
A přitom všem tiskl prs sekretářce.

Byl jeden, co napsal spis o obrození.
Je v něm snad pytlík či otruba? Není!
V rejstříku po matce, všim jsem si hned,
z kolegů jediný jsem jen já - med!
Tak neupadnu v zapomnění.

Byl jeden, co napsal Znamení zrodu,
ačkoliv nepocházel z Havlíčkova Brodu.
Z literární historie známo je,
že město to rodí samé génie.
/Například já jsem z Havlíčkova Brodu./

Jaroslav Med

I.

VLADIMÍR MACURA. MÝTUS A SKUTEČNOST.

VLADIMÍR MACURA /Kreutzwald, -ra aj./ - 1945

Přepilný vědec a periodický literát ostravského původu a pražské provenience, setrvávající v zajetí strukturalismu, estonské myšlenky a něžných drápků.

Poukých a plných čtyřicet let je ve střední Evropě k zastížení rujná postava Vladimíra Macury /dále jen V. nebo M. nebo V.M./, milovníka všeho hryšchopného, od roku 1973 ovšem duchem upřená do tallinského Centra. První dětská a dětinská léta dotyčný barvitě popsal v barvitě popsanych epizodách /srov. To Glory Vl. Macura 1945-1985, I. díl, Z nepublikovaných Pamětí/, situovaných vesměs do rychlíků z Ostravy do Prahy. Do ní M. tvrdošíjně dojížděl v domnění, že se mu stane osudem. Tato slavnostní pohroma skutečně nastala ve vltavské metropoli k podzimu 1963 a od té doby se vinou k M. rodné Slezské jen tenounké, zcela neznatelné nitky, projevující se zejména ve wasserpolské artikulaci po šesté dvanáctce a s konečnou platností zpřetrhané po odchodu vpravdě rozporuplného M. přítele Josefa Fraise /o V. píše s láskou jako o "boxerovi"/ do pražského Nábytku, n.p. /srov. nábytek V.M./. Třetí období se počalo poté a je pro ně příznačná reprízová sňatková aktivita, pro niž je ještě příznačnější prohlubující se permanentní útěk /i po boku choti/ do estonských hájemství teritoriálních. V ostravském období nejsou doloženy žádné jubilatovy ratolesti, další životní etapy ho obdařily potomky s odlišným, blíže nespecifikovaným pohlavím. Deskripci či stylotvornému slohovětypologickému portrétu se osobnost V.M. zcela vymyká: je to bytost skotačivá, neposed-

ná a transmutující se k sobě, což se zdarem kamufluje nefalšovanou vědeckou seriózností, liberální beletrií a příslušností ke znamení Štíra. Svůj život ostatně zasvětil na-venek občasnému pobytu mezi strahovskými chovanci /složení koedukované, terapie nesnadná/, takže v něm za poslední léta stojí za zmínku jen dvě světlejší chvílky: spanilé jízdy kutnohorské i se svědky /srov. V.M., Něžnými drápky, Praha 1983, povídka Svědek s autobiografickou postavou svědka/ v roce 1978, pro jistotu opakováno ve střízlivém stavu a v redukováném složení v roce 1983, a dále příčinlivé docházení do hospody mezi staročtvrtečníky, odkud se, nastoje, vbrzku a záhy vracíval řádně do lůna rodiny, a tak se svou okázalou předčtyřicátnickou pořádaností nadobro diskreditoval.

Klinické znaky osobnostního řádu skrývá rovněž i monumentálně nepřehledné M. dílo básnické, literární, epistolární, ostatní a vědecké, roztroušené pod rozličnými neprůhlednými pseudonymy a zkratkami /sporadicky se V. raději nepodepisuje vůbec/. Pomineme-li četné juvenilie poetické a badatelské, uveřejněné v listech Dokořán, Orientace a Světová literatura, promítla se zralá tvorba V.M. ve vrcholné míře do nepravidelně vydávaného, dosud nepozastaveného nedostatkového žurnálu Läänemeere Liidu Liige, věstníku slavné hrstky českých estonofilů, která již má ve svých řadách první nebožtíky a především téměř stoprocentní opozici. V téže době se V.M. podařilo pro estonskou ideu zneužít první manželku, a to k výrobě triček, řečených teretriček /srov. kolektivní anonymní kompilát Šizň Macury ili Estonija i Čechija v posledněj čtvrti 20-ogo veka, Praha-Tallinn 1985, věcný

rejstřík, heslo těremajka/, proniknout s nimi do Slovníku cizích slov, uspořádat několik estonoidních happeningů, ústících ve zkoumání tartuských vodiček a korunovaných rozvodem beletristicky ztvárněným v expresní lhůtě. V letech svého esoterického estonství vytvořil M. též úspěšný masmediální žánr mlčenlivého interview /srov. Jaan Kross, Jak jsme si spolu četli, rkp. překlad ze sb. Macura...Macura..., XL, jubilejní číslo k M. preabrahámovinám/, při němž nyní oslavovaný dokázal dlouhé hodiny číst díla interviewovaného a navíc jiná. Samostatnou kapitolou v životní dráze V.M. je obcházení pražských a tallinnských nakladatelství s torzem Slovníku světových literárních děl a poměrně efektivní úsilí instalovat v nich spřízněné šéfredaktory. Za svou dlouholetou činnost na polích baltských byl M. posléze vyznamenán medailí tallinnských veteránů za umístění v běhu městem na 100 metrů, již propil a koupil si za ni slušivý kavelok /srov. Zprávy tallinnské celní správy, kapitola Nevyřešené případy, interní tisk pro zasvěcené dobrovolníky/. Bibliografové a biografové života a tvorby V.M. nepopírají jednoznačně, že byl publikačně činný i jinak /vnášení poutníků do literárního díla, počmárání lustru básníkem Kaplinským, studiám sokolství Ladislava Štolla a názvů Fučíkovy pankrácké reportáže/, avšak tyto hypervědecké analýzy, širšímu publiku a autorům hesel pro svou učenost beznadějně nedostupné a dnes již i nesrozumitelné, spadají mimo rámec naší slovníkové úvahy. Připomeňme naopak, že i v rutinovaném koloběhu noci a noci autora Něžných drápek se našla žena, kvůli níž a její kandidátské práci nezamhouřil V. do rána oka. Samozřejmě, byla to ona /srov. PhDr. J.H., Má cesta k noci s V.M., sb. Dnes se tomu

už jen smějeme, propagační erotický tisk u příležitosti jubilejního Macurova Petříkova u Velkých Popovic, listopad 1985-lezen 1986, zcenzurováno, nečitelný podpis a razítko/.

Systematičnosti V.M. a jeho zálibě v parastruktúrách lze přičíst i skutečnost, že stejně jako budoucnost našeho lidstva také on spatřil světlo světa sedmého listopadu. Pamětníci sice vehementně tvrdí, že jde o událost významově souměřitelnou /srov. Alena Pšenčíková-Macurová, Byl jak Říjen, úvodní slovo k To Glory ..., c.d./, ale současníci mají za to, že nikoli /srov. Naděžda Šimonová-Macurová, Můj nesouměřitelný, pamětní zdravice Z Hanspaulky na Lhotku, Praha, listopad 1985/. My kolemžijící však nepochybujeme. Vzhledem k tomu, že se V.M. teprve letos přiznal ke svým čtyřicátinám, všichni ti, kdo měli možnost pohledět u piva, piva nebo piva a milovaného Vana Tallinnu do věčně mladicky čtyřicetiletých zřítelnic V.M., se dozajista přesvědčili, že oslavencův půvab spočívá v subtilní interferenci jeho staroslezské jsoucnosti směrem k nám, jakož i ve frenetické interakci hravého intelektu s něžností senzitivních drápků, jimiž nás uvrhuje do nepřeborných tenat své bezedné macurácké personality. To mu zaručuje, že se stane objektem pozdní pražské hagiografie strahovofilní, zvláště zahrnou-li se i jeho smyšlenky o vrstevnících. Sodíkem zářící monument však budiž vztyčen slovutnému jubilentovi za to, že se srdnatě postavil proti souhovancům z Ústavu /srov. V.M., Vybrané projevy z let 1980-1985, nezachovaný rkp./ a pochopil varování z

dovětku k Něžným drápkům - varování před tím, co mu nehrozí: nemilosrdná vylidněnost.

LITERATURA Českoestonské heroické, epické a svatební zpěvy, rkp. 1973-1985. - Něžnými drápký, Praha 1983. - Občan Monte Christo, rkp. - Znamení zrodu, Praha 1983. - Vladimír Macura, nakl. Molodaja gvardija, Moskva 1985, edice Žizň zamečatělnych Ljuděj.

PŘEKLADY Vladimír Macura, Opera omnia + miscellanea, Eesti raamat, Tallinn 1985.

VÝPISKY "Ve hře však byly i rastry značně jemnější." /Znamení zrodu, s. 188/.

"Spala."

"Neusnula bych."

"Prosím tě." /Něžnými drápký, s. 104/.

tere

MACR, Ura Vladakol: NEŽ NÝMI DRÁB`Y - ne později než v druhé polovině 21. stol.

Epochální, dodnes nikým nepochopený soubor jakýchsi textů připisovaných legendárnímu slezskému bardu, jediný doklad o životě před kulturní revolucí.

N. je psán slezským dialektem tzv. českého jazyka a ti, kterým se ho podařilo přečíst, tvrdí, že ve své kánonizované verzi představuje soubor asi /tj. zhruba, přibližně/ 5 000 textů různé délky - od 2 stran až po mnohasetstránkové svazky. Zdá se však pravděpodobné, že tato kanonizovaná verze je výsledkem teprve až velmi pozdní redakce, při které byly do díla dodatečně zahrnuty i tzv. literární díla, která do něho původně nepatřila, neboť byla součástí ústní lidové tradice. /Nezvratně byl lidový původ možná prokázán např. u tzv. románů Kojná a Nýr, Sobcem v čajce, velmi pravděpodobný je pak i u tzv. dramatu Dři sestry./ Pripustíme-li tuto tézi, tvoří základ N. přesně 867 - 2316 textů v délce od 2 do 10 stran a konstatní tzv. osmistupňové struktury: každý text se začíná jakýmsi tzv. nadpisem sestávajícím se z několika tzv. slov /zřejmě i tzv. jmen/, nějakých zkratek a číslic, o nichž se všeobecně soudí, že jsou alfanumerickými záznamy o tom, kolikrát a jak se prorokův genius s daným textem zabýval, případně kolikrát ho přednášel na veřejnosti. Vlastní masa textu je pak rámcována vstupním graficky vyčleněným odstavcem bez názvu a čtveřicí závěrečných odstavců zpravidla označovaných jako "Výbisky /Vypýsky/, Překladi, Inseminace a Literatura". Tyto části byly zjevně určeny jako modlitba ke kolektivní recitaci ze začátku a konci tzv. literárně vědných

seancí, které měl podle tradice prorok Macr zavést, nebo zrušit. Sloužily tedy jednak k psychologické přípravě účastníků seance na následný prožitek kolektivně pociťované pravdy, jednak k jejich tzv. postliterárnímu uvolnění a k aklimatizaci na normální život. Po části Výbisky měl totiž zjevně následovat tzv. křečovitý smích, který se poté pozvolna vybíjel a sociologizoval hromadnou recitací následných dvou tří částí. Uvnitř vytčeného rámce leží samotné trojdílné jádro textu pronášené patrně samotným prorokem za doprovodu flétny či /podle některých nepodložených teorií/ elektrické kytary. Charakteristické pro toto jádro je, že se tu patrně v každém textu hovoří o něčem jiném, přičemž v každém z textů se minimálně 3x hovoří o tomtéž. Ačkoliv v době svého vzniku bylo takto koncipované jádro výpovědi zřejmě schopno přivádět účastníky seancí do transu, dnešnímu recipientovi je zcela nesrozumitelné, z čehož zřejmě pramení věčná obliba Macrovy sbírky.

Významově N. odráží tzv. existenciální pocit prázdnoty tzv. intelektuála uprostřed světa informací. Bližší významový výklad N. však není možný bez přihlídnutí k vlastní funkci textů, o níž dnes, bohužel, nevíme vůbec nic. Jak jsme již řekli, některé kruhy předpokládají, že jednotlivé texty byly určeny k jakýmsi seancím. Nelze přitom vyloučit ani fantasticky znějící možnost, že tyto texty vypovídají o nějakých starších textech. - Úhelným kamenem všech úvah o smyslu a významu N. je odpověď na otázku, proč vlastně začal Macr svůj soubor vytvářet. Podle prof. Windensteina tak jednal proto, aby nahradil dosavadní neekonomický způsob tzv. četby. V tom-

to případě by alespoň část textů N. Macr vytvořil racionalizací již dříve existujících textů, tzv. literárních děl, a teprve až po vyčerpání celé jejich tehdejší zásoby /odhaduje se asi na 500 - 1 000 kusů/, nebo až po té, co si tzv. spisovatelé na nový racionální způsob tzv. tvorby, který je zbavoval povinnosti cokoliv psát, zvykli, začal pracovat bez zátížení předlohou. Pokud jde o reálně existující tzv. díla, neopíral se Macr pouze o svou vlastní empirii, ale i o vzpomínky pamětníků, přičemž je vždy upravoval tak, jako by to psal on sám. Naproti tomu Stáňa Vejražková DrSc. tvrdí, že Macr začal N. vytvářet v obavě, že tzv. literatura zanikne. Této teorii nahrává také /jinak těžko interpretovatelný titul souboru/, který bychom mohli nejspíše přeložit jako: Skoreje čem Nými stal milicioněrom - tedy jako zašifrovaný odkaz na intronizaci /historiky dosud neidentifikovatelného/ krutovládce.

Etymologický výklad je také jediným seriózním pramenem poznání legendárního autora N., o němž je jinak dosud známo pouze to, že neexistoval. Pokud však existoval, pocházel patrně ze severního Japonska, kde jeho jméno je běžným jménem starých samurajských rodů a znamená: Ten, který přináší úsměv ježkům. V tomto případě by pak musel být slepý, musel by mít slámové vlasy a musel by kulhat. Do Prahy /dnešního Macrova/ přišel patrně odkudsi od Ostravy nebo od tzv. Brd /proto se mu také říká Slezský bard/. Přišel pěšky, bos a v roztrhaných šatech k večeru dne 6. 7. 1967, nebo nanejvýš o půl století později. Přinesl si sebou akorát svého génia, mikroskop a své učení o tzv. národním odrození, což měla být jakási forma kolektivní společenské hry. Legendy o jeho životě nám dále říkají, že

díky tomuto svému učení záhy nabyl velké slávy a stal se jedním z nejvyšších korifejů dnes už nezjistitelného Ústavu. Podle jiných zdrojů však jeho učení propadlo příliš mnoho členů Ústavu, takže byl nucen ho opustit a jako žebravý mnich ve své legendární žluté čepici procházel zemí dělaje zázraky při každém druhém kroku, aby se nakonec zrakům smrtelníků ztratil jednoho krásného dne za jasného úplňku uprostřed seance na blíže nezjištěném kopci na břehu řeky Svratky. Podle této legendy mělo být také Macrovo dílo ještě daleko rozsáhlejší, ale v průběhu věků se mělo, spolu s ostatní tzv. literaturou, ztratit. Samotný N. se však zachoval v celé řadě variant a rukopisných opičů, včetně /již zmíněné/ velké, kodifikované redakce. Zfilmován dosud nebyl.

VÝPISKY: "Nýnčko...nýnčko bude jináč, Dorotko!" /2345, 19/

PŘEKLADY: Dosud nepřeloženo

LITERATURA: P. Janoušek: Macr Ura Vladakol: Než Nými dráb'ý

VĚČNĚ MLADÝ MACURA A JEHO DOBA

V následující volné tribuně se ještě jednou vrátíme k prekursorské monografii Vladimíra N. Proutníka: *Macura und seine Zeit /Akademie-Verlag, Berlin 1991/*, která rozbouřila dosud klidnou hladinu našeho literárního života a rozdělila kulturní obecenstvo na několik nemilosrdně se potírajících táborů. Jediný, kdo se zahalil do tajemného mlčení a s ironickým úsměškem shlíží na vášně, rozvířené kolem své osoby a doby, je Macura sám. Na konečné slovo z úst nejpovolanějších, které by učinilo přítrž lavinovitě se šířícím sporům, zacházejícím pohříchu až k trapným insinuacím osobním, tedy naše veřejnost dosud čeká.

red.

+

Je zajímavé, že bludaření v historii literární se drží úporněji než kde jinde. Můžeš takový blud tisíckrát vyvrátit, tisíckrát rozcupovat a vyhodit po větru oknem, a on se ti vrátí oprášen a čerstvě zalátán opět dveřmi s neomalenou samozřejmostí. Až si budu někdy pořizovat kartotéku notorických bludařů, značka -jhl- v ní určitě chybět nebude.

Již před hodnou dobou jsem poukázal na vědeckou inkompetenci, ba prolhanost knihy Proutníkovy. V dějinách macurovského bádání stěží najdeme něco tak dutého a současně tak okázale namyšleného. K osobě V.N.Proutníka se zde nehodlám vracet, protože - jak známo - archeologie se provozuje zhusta na smetištích. Šifře -jhl- zřejmě

nebrání elementární požadavek vkusu, aby se jeho spisu dovo-
lávala jako pramene málem autentického. Povídkovou tvorbu Ma-
curovou jsem už jednou vymezil sdostatek jasně. Jako výsostný
fakt literární proto nezaslouží, aby byla probírána "à clef".
Paní -jhl- se tváří, jako by ženskou postavu "Výtahu" znala
lépe než sám autor. Aťsi, ukazuje nám přímo nevídané vysvědče-
ní o svém vzdělání. Pokladničku macurovského bádání však bez-
cennými knoflíky zaplňovat nebudeme.

O to víc mne saráží, jak je zacházeno s postavou Petra
Šislera, která má na rozdíl od ostatních svůj skutečný protěj-
šek. Nemusím zdůrazňovat, jak vážný a hluboký byl už tenkrát
vztah Vladimíra Macury k nynějšímu řediteli naší čelné literár-
něvědné instituce. Jejich přátelství se datuje od doby, která
je skryta pohledům -jhl- a o níž se ve spisu V. N. Proutníka
sootva dočte. Macura rozhodně nemínil vylíčit řed. dr. Šislera
jako "nemožného fracka v modrém umohousaném sáčku", nýbrž uká-
zat jeho mravní převahu nad nejistým docentem, převahu člověka,
který dokáže jednou v budoucnosti kormidlovat badatelská úsilí
v celé šíři naší literární historie, macurovskou nevyjímaje.

Z vlastní zkušenosti mohu doložit, že Macura svěřil teh-
dy mladému Petru Šislerovi redakci dvou čísel Krčského běsa.
Netřeba zdůrazňovat, že obě čísla patřila k nejzdařilejším
/srov. můj příspěvek v "Ad honorem Petri S.", Praha 1992, pp.
235-237, též článek in Phil Prag., 1993, č. 4, pp. 20-26./

Je vůbec s podivem, jak značka -jhl- odkazuje na údaje
vytahané z literárněvědných fosílií a nedbá vzpomínek autentic-
kých pamětníků, jestliže už chce vést kompetenční spory. Sám
jsem byl účastníkem mnoha památných čtvrtek v Loretánské vi-

nárně, svědkem odvážného střetávání názorů, v němž vždycky vynikal jiskřivý talent Macurův.

Ad "Mormones": Není pravdou, že já bych kdy přivedl Macuru ke koktetérii s mormonským bludem. Celá ta odbytá záležitost byla jen letmou epizodou v Macurově myšlenkovém hledání. Pokud vím, v Salt Lake City nikdy nepobýval a těch několik vystoupení před nepočetným publikem mělo charakter - řekněme - nezávazné recese. "Mormonské" období, jak je -jhl- nazývá, bych strukturně kladl spíše do Macurových let studentských. "Nil admirari", říkával později. A když se u některého stolu nakupili Mormoni, spěšně si odsedl.

- jhk -

Nechci být osobní, ale příkladem neplech, které se uchytily v našich listech a zamořily české literární luhy, mohou být nepochybně pseudovědecké impertinence jistého -jhk-. Patří mezi ty, s nimiž je obtížna jakákoli serióznější debata. Neboť jak možno vážně diskutovati s člověkem, který horlivě tvrdí, že je "macurovským badatelem" a současně nedbá elementárních fakt tisíckrát prokázaných a ověřených? Jak věřit člověku, který jedním dechem vynáší Macuru a zatracuje Proutníka a předstírá přitom, že tak činí v dobré víře? Ale naše veřejnost si nedá házet panem -jhk- písek do očí - za jeho despreciativním postojem k Proutníkovu lze totiž vytušit perfidní snahu diskreditovat i samotného Macuru a jeho dobu!

Pán, skrývající svou tvář za značku -jhk- mi podkládá jakýsi nekriticky submisivní vztah k Proutníkovu a sám se ko-

ketně předvádí v póze autentického pamětníka, jako by byl snad jediným svědkem mladých let Macurových. Skutečně směšné! Nepamatuje si ani, že právě na těchto stránkách jsem ne tak dávno vedla s Proutníkem spor ve věci Macura x Kreuzwald. Stručně k meritu věci: Proutník a někteří další, jsouce svedeni faktem, že ne všechny časopisecké povídky signované Kreuzwaldem vešly nakonec do Macurovy knižní juvenile i dobově podmíněnými náznaky Macury samého, soudí, že autorem těchto prací byl záhadně zmizelý estonský bohemista, spoluzakladatel Macurou inspirovaného Baltského svazu, mj. znalec květomluvy a her. Já jsem naproti tomu hájila názor a mohu na něm myslím s plnou odpovědností trvat, že autorem je i zde Macura. Vašákova textologická analýza povídky Tygr /ZN, 19. 3. 1977/ to ostatně v plné šíři potvrdila: tento malý skvost pochází nepochybně z pera Macurova a jeho protagonistou není nikdo jiný než Josef Peterka, tenkrát ovšem ještě mladičkový bouřlivák a básník. Ale na to si "autentický pamětník" -jhk- patrně nevzpomíná?

Zřejmě trpí podivnou, neřku-li rovnou úmyslnou, amnézií. A ne dosti na tom: Nepochopil - jsa prý kritikem - ani svébytnou macurovskou poetiku Dichtung und Wahrheit, jež vtiskla nezaměnitelnou pečeti gavendám o Velkém Epikovi, Krčskému běsu, Drápkům a vydala i plod nejkrásnější, totiž nevydaného Občana Monte Christa. Pěkně se vyjímá v postoji pamětníka ignorant, který naznačuje, že krásná hrádka Výtahu, paní Viki Hradská je pouhou autorskou fikcí. Nebudeme se přít o to, kdo koho znal lépe, už na jiném mís-

tě /České ženy let 60. a 70. - literatura či pravda?, ČL 1989, pp. 45-49/ jsem upozornila na drobný pikantní detail: Macura snad zapomněl či zamlčel, že barva očí této nevšední bytosti byla modrá, nikoli, jak se můžeme dočíst ve Výtahu, hnědá. Zdědila ji po své plavovlasé matce i po otci - maďarském hraběti. Leč nepouštějme se zde po nejistých stezkách genealogie. Pouze se značky -jhk- táží: jsou snad podle jeho názoru i další hrdinové Výtahu - Petr Čornej, Pytlík, Chrobák - pouhými literárními preludy?

Kdyby chtěl být pan -jhk- důsledným, pak by musel popřít i existenci dr. Šislera, což je tváří v tvář realitě nemožné i pro falzifikátora jeho ražení. Tak daleko zajít nelze! Tak alespoň pod průhlednou záminkou adorace morální nadřazenosti Šislerovy vnáší mezi oba velikány naší vědy umělé rozpory, které neexistovaly a neexistují! O čem totiž svědčí Macurův obraz mladičkého Šislera v modrém sáčku? O výsostné demokratičnosti a noblese muže, který ač vystoupal po příčlích literárněvědného žebříku až k výšinám, nezřekl se starých přátelství a vztahů, jež ho pojily ke kolegům a kolegyním.

Zato rádi panu -jhk- uvěříme a ni nás nemusí s takovou vervou ujišťovat, že Macuru neinspiroval k rozverným, dětsky čistým výletům do filosofie i praxe mormonské. Je totiž vůbec těžko představitelno, že by pan -jhk- kohokoli k čemukoli kdy inspiroval? My, kteří netrpíme ztrátou paměti, si naopak vzpomínáme na jeho pokusy zatáhnout Macuru do obskurních praktik diabolických. Marně! Narazil na neotřesitelnou etiku Macurovu a nezbylo mu než s nevolí sledovat malý leč pevný mormonský kroužek z druhého břehu Vltavy.

"PENZIÓN" A "COURVOISIER"

/Frankofonní motivy jakožto emblém a mýtus v prozaickém díle Vladimíra Macury/

Historický čas: 20. léta 19. století; historický prostor: Francie, Paříž. Symbolický čas: život v "penziónu" paní Vauquerové; symbolický prostor: "penzión". Historické se tu spíná se symbolickým - vzniká emblém "penziónu", místa, v němž se spektrálně vrství významy, aby posléze vyzařovaly do jiných prostorů, aby ovládly celý prostor románu, vytvořily centrální oblouk jeho signifikace. V "penziónu" Rastignac dospívá k poznání Paříže, společnosti, sebe. Paříž je tímto "penzionem" a vice versa.

Je zřejmé, že toto konstatování významu známého motivu Balzakovy Otce Goriot nepřináší žádné překvapivé zjištění, spíše naopak. Avšak přibližně o 150 let později se v povídce Kůže Vl. Macury /viz sbírka Něžnými drápkami/ objevuje podobný "penzión". Tato varianta motivu mj. svědčí o jeho životaschopnosti. Shrňme nyní jeho funkce u Macury. Historický čas: 70.-80. léta 20. století; historický prostor: Belgie, Brusel. Symbolický čas: život v "penziónu" Les Roses nejmenované "Madame"; symbolický prostor: "penzión". Základní situace je tu tedy až překvapivě obdobná. Oproti Balzakovu "penziónu" je však tento prostor u Macury významově reverzní. Zatímco "penzión" působí na Rastignaca /determinující úloha toposu/, Macurův hrdina, československý vědec, působí na "penzión", resp. on sám v něm vrství a vyzařuje výz-

namy /sám je tak determinujícím činitelem/, které jsou určeny jeho neadekvátní touhou po citovém, přesněji řečeno sexuálním dobrodružství.

Další divergence přirozeně plynou nejen z výmluvné skutečnosti, že Brusel nikdy nebyl Paříž, ale i z toho, že hrdina není ani dandy, ani nehodlá Brusel dobýt. V jakémsi hysterickém dotyku s dosud nepoznaným si zde chce pouze "užít" /tj. přiblížit si doposud neznámý, velmi vzdálený prostor tím, že si jej bude subjektivizovat prostřednictvím něčeho, co je mu zřejmě blízké - co si nese s sebou, v sobě a z domova/. Proto také, jak uvádí autor a my zde jen symbolicky transponujeme a podtrhujeme, "dan co dne s paklíčem sežvaných franků vyráží po včerejší stopě". Významově tradičně zatížený emblém "penziónu" se tak dostává do výrazného protikladu s významem a rozměry postavy, která vpadá do světla "penziónu" proto, aby téměř ignorovala jeho význam, ba dokonce bořila jeho významovou strukturu /neměnný řád, familiární, avšak nevtíravé sousedské vztahy mezi jeho obyvateli, které ovšem překrývají jisté latentní rozpory/. Dochází tak např. k tomu: "že přidřepł ke klíčové dírcce a pokoušel se dohledět čehosi a ani nevěděl vlastně čeho všeho". Jinými slovy, hrdina se mění v obyčejného voyeura, navíc záhy postiženého. Zatímco zdrženlivého Rastignaca samotní obyvatelé penziónu postupně zasvěcují do svého soukromí, československý vědec se mermomocí snaží vtáhnout /bylo by na místě použít expresivnější slovo/ do svého "soukromí" jiné. Jeho "bloumání" městem, jak naznačuje autor, je pak povýtce symbolické. Stejně je v optice Macurova hrdiny Bruselem a

Brusel tímto "penzionem". Oba prostory jsou metaforami - "projekčním plátnem" hrdinovy již zmíněné touhy.

Jiný rozměr, který autor vnesl do emblému "penzionu", je ovšem jiný jen v tom smyslu, že "jiné" je tu v podstatě stále stejné. V opačném případě bychom totiž nemohli mluvit o emblému "penzionu". Ať již působí "penzion" na Rastignaca, anebo Macurův hrdina na "penzion", v obou případech je výsledkem "odchoď" z "penzionu" - čili završení poznání, změna životní situace atd., které ovšem mohou být navenek motivovány jinak a zcela prostými důvody. Tak Rastignac, obýváje i nadále penzion, těžko může "dobýt Paříž", zatímco československý vědec může těžko zůstat v bruselském penzionu, když mu vypršela délka pobytu. "Penzion" je sice reverzním motivem, neméně je však významovým invariantem. Je symbolem širšího poznání i širšího prostoru, z něhož hrdina ovšem musí jednoho dne odejít - u Balzaka vítězně, u Macury s pocitem trapnosti. Tyto obměny jsou však jen výrazem sémantické symetrie "penzionu", v němž hrdinové příznačně končí "tak, anebo tak".

Povšimněme si ještě jednoho frankofonního motivu u Macury, resp. mýtu. V povídce Samooobsluha neznámý muž přistihne dívku, jak kráde zboží. Dívka je však silnou osobností a ve slovním souboji zacházejícím do vulgárností muže porazí s provokativním prohlášením "To /tj. krádež, Z.H./ bys ty nedokázal. Ty by ses dřív podělal" atd. Tato oprávněná invektiva vzbudí v muži "idée fixe". Chce /si/ dokázat, že není takový "srab". Ze zdánlivě nepochopitelných důvodů pak

jako formu důkazu volí rovněž krádež, ovšem promyšlenou, odpovídající jeho intelektuální úrovni. V rámci této úvahy jsou mravní, noetické, herní aj. obvykle zdůrazňované aspekty Macurových próz irelevantní, neboť za důležité tu považujeme především to, že tímto rozhodnutím se hrdina plně ocitá ve struktuře mytického myšlení.

Proč? Už když si vybíral v samoobsluze, jeho ruka bezděky směřovala "k francouzsky kulaté krabičce s hermelínem bez cenovky". Mytické v něm tedy bylo přítomno již před samotnou zápletkou. Po svém nezvratném rozhodnutí pak jedná zcela v souladu s mýtem. Předmětem jeho voluntaristického činu se totiž stává notoricky známý francouzský koňak "Courvoisier". Mytické motivy se tak splétají v celou mytickou strukturu - mýtus francouzské gastronomie, věhlasných značek, který prolíná celou světovou literaturou, takže uvádět příklady by znamenalo jen nekonečnou inventarizaci. Tato mytická struktura pronikla, jak patrně, i do Macurovy povídky, v níž hrdina nejprve šahá po "francouzském sýru" a pak rafinovaně zcizí "francouzský koňak". Mýtus zcela mimovolně, přirozeně /jak je koneckonců jednou z podstatných vlastností mýtu/ vplývá do plánu povídky, do myšlení jejího hrdiny. Proč tato postava nehodlá ukrást whisky, bols, vodku nebo jiné exkluzivní druhy alkoholu nefrancouzské provenience? Patrně proto, že se nikdy nestaly /ačkoli se to zejména anglistům a rusistům může zdát - a to oprávněně - divné/ tak pevnými součástmi mýtu, jakými jsou francouzský koňak nebo francouzský sýr. K tomu nepochybně přispívá i skutečnost, že tento mýtus mnohdy splývá se skuteč-

ností, která je však pro průměrného člověka často snem. A tento sen tvoří součást paměti všech. Je mýtotočrný. A mýtus je, jak říká J. L. Borges, na počátku literatury i na jejím konci. Je mu vlastní opakování, variace, symetrie. Macurův hrdina prožívá to, co před ním prožili mnozí - scéna se opakuje, i když v nedůstojně dekoraci a za nedůstojných okolností. Hrdina prožívá iluzi i realitu mýtu zvláště v závěru povídky, kdy "odšrouboval čepičku a pořádně si lokl - Příjemné uklidňující teplo". - I prostřednictvím této povídky se tak Macurovo prozaické dílo /Borges nám opět promine, že používáme jeho premisy a Vl. Macura nás omluví, že používáme jeho text/ stává součástí jediné velké "Knihy".

Zdeněk Hrbata

STRAHOVSKÁ TEREMETRIE, JEJÍ POČETÍ A ZÁRODEČNÝ VÝVOJ

Novější vykopávky na území někdejší pražské aglomerace v místech tzv. strahovského kláštera, který se koncem 20. století mladší protohvězdné éry z dosud nezjištěných důvodů propadl o několik set metrů, přinesly celou řadu zajímavých kulturněhistorických poznatků, o nichž bylo referováno dolétávajícím členem Kosmické společnosti věd /KSV/ Kokosem Kýhosem /jeho zasvěcený příspěvek vyjde ve sborníku "Ke kulturněhistorickému živoření pražské aglomerace od Libuše do Libuše"¹ ještě v dohledném století/. Teprve nyní se však podařilo poodhrnout alespoň částečně roušku tajemství nad objevem zdá se nejatraktivnějším a zároveň nejfrapantnějším. Po odkrytí komínů a střechy středního traktu a po proniknutí někdejšími bývalými půdními prostorami s pozůstatky různého harampádí, haraburdí a zhruba tuctu kominických učňů, což svědčí o tzv. tureckém hospodářství správy bývalého kláštera, se archeologům podařilo prokopat se do vrstvy N; s největší pravděpodobností jde o 2. patro, což nejnověji potvrzuje nález nápisu na emailované tabulce. Na příčné chodbě /sever-jih/ se podařilo identifikovat hned několik místností: na východní straně šlo o blok tzv. ústředna a to v tomto pořadí /od jihu/: dámská telefonní ústředna /s kuchyňkou/, pánská telefonní ústředna /s mušlemi/ a ústřední /inženýrská/ telefonní ústředna; západní strana se sice zachovala též, ale v poněkud dezolátnějším stavu, přesto se však podařilo zjistit, že proti ÚTÚ /ústřední telefonní

ústředna/ byla umístěna výzkumná pracovna ÚTV /ústřední teorie výzkumu/, dědičné léno muže zemanského nebo námořnického původu.²

A právě na pádě této ÚTV došlo ke zkonstruování prvního teremetru v kosmu. Dnes, kdy teremetrie je běžně rozšířena a dokonce se na několika pracovištích pracuje již delší dobu na jejím překonání, se všeobecně soudí, že jde o vynález novější hvězdné éry, a zatím se ukazuje, že její kořeny, byť primitivní, spadají do šerého kosmického středověku. Po rozluštění, alespoň částečném, různých tiskovin, strojopisů, rukopisů a malotirážek jsme se dověděli, že podnět vzešel od muže ugrofinského původu s estonským jménem Maatsura. Tento odvážný kandidát se svého času pustil do velmi vachrlatého podniku: rozhodl se seznámit kulturní veřejnost svého přibaltského etnika s nejvýznamnějšími literárními díly planetičky Země /dnes a z vesmírného hlediska nám jeho snaha připadá dětinsky směšná, ale abychom pochopili tohoto savce z druhu obrozenců³ - jak do-
svědčuje jeho poměrně rovná páteř -, je třeba se vrátit do psychiky lidiček z dvacátého stoletíčka předhvězdné éričky, zejména pak v pražské aglomeračičce/. Setkal se přitom s nesmírnými potížemi - a snad právě proto přišel studovat a vynalézat ze své ugrofinské střední pravlasti do bývalého strahovského kláštera, kde kdysi rozbila svůj stan jakási kočovná pražská škola. Při výběru literárních děl, s jejichž succem /od succus, neplést s vlastním jménem Suk ve významu fitipaldi/ hodlal seznámit nedovzdělanou veřejnost a tím dokončit její postupné obrozování, narazil na nepřekonatelné překážky. Různí rádci mu radili

různě. Aby se mohl nějak orientovat v tomto pralese rad, rozhodl se stanovit absolutně spolehlivou měřicí metodu /ASMM/. Jako meritum věci se neosvědčilo kancelářské pravitko, příložník, ba neobstály ani námořnické a astronomické přístroje a pomůcky /kvadrant, sextant, existant, ba ani švejkant, nemluvě o atrolábu, kostrolábu či jiných lábusech/. Dlouho, předlouho pracoval na své ASMM a ASMM se stala kvint- i sex- esencí jeho života i díla...

Postup prací na teremetrické soupravě můžeme, byť ementálsky, sledovat ze zachovaných Maatsurových špargálů /dále jen M. šp./; na nich je pak založena naše rekonstrukce. Po stanovení základních měrných jednotek ideové, výchovné a estetické hodnoty literárního díla /1 h/⁴ nastalo období provozních zkoušek /viz M. šp. 333-666/, následoval zkušební provoz. Princip zkušebních testů byl tento: Maatsura požádal jednoho známého idiota o dílo špatné, dále jednoho známého "středáka"⁵ o dílo průměrných hodnot a konečně pak jednoho známého génia o dílo pokud možno nadprůměrné /viz M. šp. 667-999/. S výsledky a zejména s jejich metrickým porovnáváním nebyl Maatsura spokojen; nepomohla ani pomoc ZOPRK /Základní oddělení pro rychlou komparatistiku/. V zoufalství a duševním pohnutí napadla vynálezce spásná myšlenka: vžil se postupně do role idiota, "středáka" a génia a sám sepsal všechna tři díla /viz M. šp. 1000/. Když se takto přesvědčil o bezvadné funkci své teremetrické soustavy, pustil se do hodnocení děl vydaných i strojopisných a rukopisných /viz M. šp. 1001-1234/. Osudnou se mu stala hodnotová zkouška na dvanácté zlepšené teremetrické soustavě: hodnoceno bylo 1 vydané dílo ředitele nakladatelství, 4 vy-

dané dílo národního umělce, 1 vydané dílo zasloužilého umělce, 3 díla řadových autorů /v korekturách/ a 10 děl zatím neznámých autorů /v rukopisech určených k vrácení/. Nejvyšší hodnota byla zjištěna /i po opakovaném měření/ u tří z 10 vrácených rukopisů a naopak nejniže se na žebříčku octla vydaná díla a to v pořadí /od nejlepšího k nejhoršímu/: Zasloužilý umělec, národní umělec, ředitel nakladatelství. Z M. šp. 1267-1984^{5a} vyplývá, že Maatsura se snažil výsledky měření publikovat v několika odborných periodikách, ale nikde neuspěl. Naopak v té době došlo k uzavření dohody mezi Strahovským institutem /dále jen SI/ a Nakladatelstvím pro krásné původní progresivní písemnictví /dále jen NPKPPP/, v němž se SI zavazuje, že zanechá dalších zkoušek s teremetrickým soustrojím, a naproti tomu NPKPPP bude dodávat knihovně a vedení SI zdarma svou produkci detektivek, kuchařek a ivanovovek.

Vše nasvědčuje tomu, že pro Maatsuru a teremetrii vůbec nastaly zlé časy. Úporný Estončák se však nevzdával. Svou aparaturu miniaturizoval a umístil na pánské telefonní ústředně v jednom ze dvou kumbálků, na jehož dveře umístil tajně nápis: Z technických důvodů provoz přerušen.⁶ Nezbyvalo mu než odbíhat z pracoviště a jako myška zapadnout přes chodbu do svého zamilovaného koutečku. Tam také den ze dne, pracovní dobu z pracovní doby, vznikalo jeho epochální dílo /M. šp. 1985 nn./ Punkevní efekt krasových útvarů krásné literatury ve světle teremetrie, ale to už je opět, abychom tak řekli, z jiného soudku.⁷

P o z n á m k y

1 Jde o dvě známé pražské primátorky, o Libuši, mýtickou

kněžnu vyšehradskou, a o Libuši z Benešova, tedy z doby, kdy Benešov splýnul s pražskou aglomerací; významnější v dějinách teremetrie je pochopitelně jmenovaná v druhém pořadí.

- 2 Personální jméno Zeman lze chápat ve významu drobnoslechtic /stanovisko české/ nebo prostřednictvím Vychoďoněmců /mírumilovný druh Germánů, kteří nechali v pokoji a míru vymřít Lužické Srby, když je nejdřív rozdělili na Horní a Dolní; i ty poslední zbytky se pak snažili zachránit, leč paličatí potomci Polabských Slovanů odmítli rozmnožovat se ve světoznámé dráždanské zoo/ - substantivum Seemann /námořník, doslova mořský muž/ se prý vyslovovalo zéman; rozhodující bude samozřejmě postoj kádrových pracovníků, neboť filologové jsou známí noumové a pindálci.
- 3 Obrozenec je muž, který obrozuje nejen jiné /třeba i celý tzv. národ a další kolektivy/, ale především sebe; vyplývá to z učení kočovného vědce, člena NUS /Nomádké učené společnosti/, kandidáta Saši, jehož kostra se vyznačuje též přímou páteří; jináč obrozenci řádili především v pravopise.
- 4 Jednotka 1 h není zatím dostatečně objasněna: nevyhovuje hypotéza, že jde o halíř / i když pracovníci zmíněného institutu, rozuměj řadoví pracovníci, byli podle všeho vypláceni v halířích/; bez komentářů pak ponechávám hypotézy, že 1 h = 1 hovnajs /důmyslná zpotvořenina psl. *gov^buo, srov. stind. guvátí, av. gū^a-, pers. gūh/.
- 5 "Středák" užíván běžně k označení váhavého zemědělce středních rozměrů; zde ve smyslu středně inteligentní objekt vědecké výzkumné základny.
- 5a Proč ještě stále váhá ediční rada nakladatelství COSMOACADEMIA se zahájením vydávání Maatsurových Sebraných špargálů?! Quo ursque tandem...
- 6 Podvod nebyl odhalen, neboť tehdejší vedoucí se zmíněné pánské telefonní ústředně vyhýbala.
- 7 Soudku nebo sudu, záleží na tom, jak kdo - v Čechách totiž bývala jednotkou pítí ochmeleného nápoje 1 sud /sudek vhodný spíše pro ženy a děti/.

Josef Vlášek

NOVÁ POEZIE A STROJ

Žijeme ve věku atomové energie. Proměnila už řadu vědních oborů, své místo s úspěchem nalézá i ve společenských vědách. I v literární vědě, a to především jako energie čirá, bez přívlastků, kterou je třeba vynakládat na překonání výdobytků vědeckotechnické revoluce /zvláště přechod knihoven na atomový pohon je náročný, dlouhodobý program a potíže se studiem knih a časopisů jistě v rámci těchto perspektiv rádi omluvíme; vedle toho nastala informační exploze a třistaletá poroba národa nevytvořila dostatečný fond hradů a zámků pro skladování literatury/. Díky této stupňující se nepřístupnosti starší literatury odborné i beletristické zaznamenala literární věda nebyvalé množství nových, zcela původních děl. Zvláště plodné jsou mezioborové týmy, neboť právě na pomezí rozličných věd vznikají nejvýznamnější práce. Tyto týmy mají ovšem také své nevýhody, ale výhody je zdaleka předčí. Nevýhoda záleží v tom, že díla vzniklá touto cestou si vyžadují větší počet recenzentů z různých oborů, a tak není řídkým jevem, že se nad takovou prací schází psychiatr, veterinář, astronom, astrolog a za praxi jako vědecký redaktor i malíř pokojů. Výhoda pak spočívá v tom, že se jedinec v tomto množství snáze ztratí a že recenze probíhá neobyčejně rychle a vesměs kladně, protože nikdo nerozumí celku a nehodlá to přiznat.

I do číré literární vědy úspěšně pronikají poznatky jiných věd. Teorie informace, kybernetika jsou tu jako doma. Vytvářejí se modely fungování literárního díla od jeho vzní-

ku až po jeho recepci, tj. od chvíle, kdy spisovatel začal okusovat tužku /popřípadě vytáhl z almary psací stroj/, až po obdivný vzdech čtenářek /např.: "Oh, jak je krásně kadeřavý ten autor Něžných drápků."/ . Rodí se pak nejen modely fungování děl, nýbrž i modely děl klasiků, jak by měla správně vypadat, popřípadě, jak by vypadala, kdyby autor žil v jiných, lepších podmínkách, například dneska. Také bez uplatnění teorie systému dnes už neobstojí žádný literární vědec. Kupříkladu sémantika pojmu struktura je teorií tak propracována, že všechny tyto super, sub, makro, mikro, meso, mega, infra a ultrastruktury už nenajdou v objektivní realitě nic, co by se jim podobalo. Tím ovšem lépe pro teorii. Výčet pokroku v literární vědě nelze zakončit jinak než poukazem na to, jak plodně ji obohacuje matematika. Pronikla do teorie literatury /P. Vašák/, do versologie /M. Červenka/, ale - a to je největší gól - i do samotného básnictví. Byly časy, kdy básníci opětovali mlátičku, nebo kdy André Breton se inspiroval ke svým teoriím šicím strojem. Kde jsou ty doby, kdy Karel Teige snil o tom, že poezii budou psát všichni. Jeho nejmělejší představy skutečnost dávno předstihla. Dnes nejen poezii píše každý a zvláště pracovníci ČSAV, ale verše tvoří i stroje. Prozatím jen matematické, lze ale předpokládat, že v nejbližší budoucnosti i ty ostatní, i ta mlátička, i ten šicí stroj.

Dnes se tedy, milí čtenáři, musíte spokojit jen s ukázkami poezie kybernetické. Verše vytvořil básník - stroj Pavlíček /ÚČSL Dukla 451/IV/3/, nemanželský syn ze třetí

generace, speciálně zkonstruovaný Pavlem Vašákem k oslavě jubilanta. Bude užíván i nadále, aby oslavy slavných i méně slavných spisovatelů, akademiků i prostých řadových vědců byly cele formalizovány a automatizovány.

Vážení čtenáři, než se seznámíte s touto zcela novátorskou tvorbou, je třeba předeslat jistá poučení. Stroj někdy pracuje s cizími slovy, zná něco z francouzštiny, ruštiny, latiny i slovenštiny, speciálně na jubilantovu počest využívá i dialektismů z jeho rodného kraje. Nedospěl však ještě tak daleko, aby se plně přizpůsobil rozmarům češtiny s jejími dlouhými a krátkými samohláskami, jednou /hned v druhém verši/ se dopustil i gramatické chyby /záměna y-i/, nezná prozatím ani diakritická znaménka. U těchto detailů se jeví jako stále nezbytný lidský faktor, alespoň prozatím. Zcela nenahraditelný /správně česky nezastupitelný/ je však tento faktor v oblasti cenzury. Můžeme říci, že ve volbě slov je náš stroj někdy dosti nevybíravý, a nebojme se přiznat, že přímo nemravný, vulgární. Editor musel vyřadit z básně celé dvě strofy /čtyřveršové/ pro nevhodný obsah, ale i tak nemá jistotu, že vychytil vše, neboť má nepatrné vlastní zkušenosti na tomto úseku lidské aktivity, jež tolik pracuje nejen se znaky, ale i náznaky. Jak jsme se informovali, ani konstruktéři v jiných ústavech doma i v zahraničí si s touto etickou stránkou nových básníků nevědí rady.

Nuže, po nezbytných informacích ať zazní a rozechvívá nás poezie!

V L A D I M Í R M A C U R A

VLADIMÍR MACURA

LÍDA CAMRÁ V RÍMU

VICI, RADAR MUMLÁ

MÁ-LI CAR RUM, DÁVÍ
LARVA MI DÁ CIMRU
MARDI, VÍLA RUMCÁ
ADMIRÁL UMÍRA V C.
CIVIL MĚ RÁD MARU
AVIRIL MÁMU DRCÁ
CAR V. MÁ DÍRU LAMÍ
CURA VILMA DRÍMÁ
DRAMA, MŮRŘ V LÍCI
DŮRA V LÍMCI MÁ AR
DA, AMUR MÁ VÍC LIR
RUDA CIVÍ A MRMLÁ
RAMLÍCI, DRAMA ÚV
RADIM VÍRA CUMLÁ
MILADA RUM VRACÍ
DRAVÁ MŮRA MICI L.
VÍM, RIA RÁDA CUML
MILÁ CURVA IRMA D.
V RÁMCI MÍRU DALA
RÁM MÁ LÍC A DÍRU V ...
LIDRA MIRIAM A VC /W/
VÍM, CIA DALA R. RUM
A. M. CÍDIL MAURA v.r.
MICI DRMÁ RAULA V.
V RÁMU MÁ RADLICI
VLADIMÍR MACURA

Text nejprve zcenzuroval, poté pojednal a připravil k vydání
Zdeněk Pešat.

V upomínku na 1. 4. 1978 jako
odveta za povídku Svědek
s přáním mnoha literárních úspěchů.

KOHOUT

I.

Probudil se nezvykle brzy. Noc za oknem teprve ustupovala před vítězným kokrháním kohouta, kterého chovala stará paní, bývalá mlynářka, v zapomenuté vilce na okraji sídliště. Na rozdíl od kohouta, v jehož vítání nového dne zázníval pravidelný rytmus upopeleného života čtyř slepic, měl Vladimír Macura toho dne natolik změněný program, že kohoutí křik v něm vyvolával neobvyklou zlobu. Přestože dneškem začíná nový, v pořadí již druhý manželský život, který ho vzdálí od kohoutí fistulky až na druhý konec města, pociťoval prchavou, ale o to silnější touhu pomstít každodenní kikirikání, jež jako radioaktivita pronikalo po celých dlouhých devět let až k poduškáům jeho manželského lože, aniž by, přirozeně - pomyslíl si s ironií - rušilo ve spánku jeho první ženu. Myšlenka na Žofii, která si na tento víkend naplánovala návštěvu příbuzných kdesi na severu, aby se bývalý manžel mohl v klidu znovu oženit a odstěhovat z dosud společného bytu, vrátila Macurovi dobrou náladu.

"Jen si křič, neřáde", počastoval nahlas kohouta, vklouzl do trepek, zapnul rádio s časným kaleidoskopem nic neříkajících rýmovaček, prošel koupelnou, šatnou a již ochlen, osprchován v bělostné košili usedl v obývacím pokoji

ke stolu, aby naposledy napsal krátký vzkaz, v jehož závěru neodolal pokušení připojit poznámku: "kohout dnes zvláště krásně zpíval".

Aprílová sobota venku zatím zrůžověla půvabem chladného oparu, poraněného na obzoru vzdálenými paprsky slunce, které vystoupí nad horizont pravděpodobně ve stejnou chvíli, kdy svatební společnost ještě s poněkud napjatým veselím opustí nevěstin dům a uvelebí se v připravených automobilech. S představou svatebčanů, kterých - tak jak se v takovémto případě sluší - nebude mnoho, seběhl s trepkami zabalenými v novinách k parkovišti před blokem, nastartoval zánovní vůz přeplněný zbytkem svých košil a knih a s lehkou nostalgií projížděl sídlištěm k centru města a dále k jeho opačnému okraji.

II.

O několik hodin později seděl vedle své nové ženy v čele svatební tabule a usmíval se laskavému vtipkování svatebčanů, z nichž většina byla tak jako on a Marie spřízněna s literaturou. Hned vedle Marie repetil nadšený propagátor severského písemnictví, s nímž před lety zakládal Společnost přátel ugrofinských jazyků. Z pravé strany zazníval hlas subtilní redaktorky, která se smíchem pokřikovala na Marii jakýsi příběh manželského trojúhelníku, v němž s největší pravděpodobností vytvářela jednu z hlavních rolí. Zatrpklý kritik naproti ní vykládal schopnému básníkovi z příbuzenstva jednoduchou teorii o tom, jakým

způsobem bezpečně pozná kvalitu posuzovaného díla.

"Když napíše, že objímajícím se milencům na pokračí lesa kukala v polovině září kukačka, je u mne vyřizovaný," rozváděl kritik mezi dvěma doušky moselského své pohoršení nad neznalostí přírody u začínajících autorů, čemuž se ženich v duchu srdečně zasmál, protože kritika znal jako nemožného ignoranta všeho, co i jen vzdáleně venkov připomínalo.

A tak se mohl bavit obhlížením tváří důvěrně známých, pozorovat příbuzné z Mariiny strany, kteří ještě zcela nepřekonalí přirozenou nedůvěru k jeho nedávno zrušenému manželství s Žofií, nebo naslouchat vzrušeným hovorům, klopytajícím přes nedopité sklenky a těžké karafy s růžemí k němu a k Marii, aby je přistihovaly při spikleneckých pohledech a omotávaly předivem tepla, sympatií, ale i závesti a pomluv.

Na sklonku svatebního dne pocítil nepatrnou únavu, zaviněnou dobrým vínem a kouřem silných parfémovaných cigaret, kterými - ač sám nekuřák - v hojné míře pohostil svatebčany. Ve chvílce však náhlou ochablost potlačil, provedl Marii posledním valčíkem, vyslechl vtipné i opilecké narážky a rady, shovívavě dovolil, aby propagátor a kritik oslintali Marii obě tváře, a potom, téměř ve spěchu, odvedl svou novou ženu k čekajícímu autu, které zamířilo k tiché čtvrti domova, k čtvrti upravených zahrádek před domy, jež si vždy se zalíbením prohlížel, když Marii doprovázel.

III.

Procitl nad ránem a v první chvíli podlehl stereotypu předchozího manželství. Vstal a přibouchl okno, jímž jásavě pronikala známá kohoutí fistulka. Pravý stav věci si však uvědomil teprve tehdy, když se znovu přitiskl k rozespalé Marii. Nevěřičně se proto na lůžku posadil a pozorně se zaposlouchal do mocného, nakřáplého hlasu, jehož majitel se musel snad procházet přímo pod oknem. Na otázku probuzené Marie "co se děje", reagoval však logicky a zřevně: "to je kohout!" Marie se na něho nechápavě podívala a Macura si s hrůzou uvědomil, že má nejenom novou ženu, ale i nového kohouta.

Petr Šisler

II.

TEORETICKY DRŽÁ VARIA

TŘI DISKURSY O PROBLEMATICE ROMANTICKÉ SUBJEKTIVITY

Cvičení v abstraktně reflexivní, "neautentické" poezii

What from this barren being do we reap?
Our senses narrow and our reason frail...

Byron, Childe Harold
IV, 93

Lékař: V tom si chorý
pomáhat musí sám.

Makbeth: Hoď ty své léky psovi, já je
nechci.

Shakespeare: Macbeth
V, 3

Dru. V.M., velikému znalci české kultury, který
sdílí její strach z romantismu

Drahý příteli a kolego,

po letech neplodné roboty na literátském úhoru, jenž
- zdá se - zplaněl - a, žel, ještě planí - také trochu
mou vlastní vinou, pohříživ se do vzpomínání na časy dáv-
no zašlé, připamatoval jsem si též dvě osmerky papíru, jež
doposud nepovšimnuty tlely pod haldami popsaných stránek
na dně jedné skříně v mansardě mého venkovského domku. Vy-
taženy na světlo Boží, vydaly svědectví o dobách mého dě-
tinného snění. Byl jsem velmi dojat a chtělo se mi tehdy
s nešťastným českým pěvcem, zvěčnělým básníkem Máje, hlas-
ně zvolati: "Věčnosti skleslý byt, vyhasla ohně kouř, sli-
tého zvonu hlas, to jestiž zemřelých krásný dětinský hlas."
Ač musím se před Tebou poněkud hanbiti za ony plody mrazi-
vého jara, onoho "presileného", jak říkával náš drahý slo-
vanský bratr, nebohý L'udevít Štúr, byronismu, přec žádám
Tě, abys tyto skrovné violinky shovívavě přijal, pohlíže-

je na ně zrakem nepřiliš kritickým. Neboť věz, že literatura není, jak si představoval jiný věrný syn vlasti naší, žel však též předčasně nám odňatý Krasoslav, pouze veliká ekonomie zahradní, že je také místem volným, v němž - jak nabádá náš moudrý historik Slavomír - "duchovní protivy k dalšímu vývinu prostor mají neskončený." A proto - až budeš tyto neb ony dětinné veršíky pročitati, pomni, že za nimi často jakás temná idea se skrývá; ne snad že by formou akrostichu tajemné znaky všehomíra tlumočily, leč že nám ducha bardův jiných krajín tlumočiti pomáhají, který se teutonským filozofováním nedá zmustrovati. Tak v prvém pokusu svém jsem, při paměti komických epigramův žaponských, haiku nebo hokku v domorodé řeči zvaných, zbásnil ducha dosud nevyslyšených dramatických veršů anglického pěvce Wordsworthe, poety nešťastného, jehož věhlasný a často velmi cynický Lord několikráte ostouzel, vykládaje jeho jméno jako "Slova, nic než slova." Druhé dílko mé jest rozjímáním nad poutí již zmíněného barda s jeho věrným druhem Coleridgem - jenž proslul znamenitými ohlasy poezie prostonárodní, které, žel, pro své tituly /považ, že jedna z nich "Idiot", nebo "Blbeček" po našem, slove/ i pro nemravnost očividnou /krásná panna v jedné baladě se okáže býti jen převlečeným chlapem, jenž s něžnou a nevinnou hrůdkou v její ložnici noc stráví/ řádně počeštiti se nedají - do nitra nevlídných skalín v hrabství devonském, na místo, jež má název Údolí skal, i nad tématy, o nichž oba spisovatelé cestou rozjímali, pamětliví jsouce osudů prvního vraha v plemeni lidském, zlořečeného Kaina. Konečně pak třetí monolog lyrický, jest ohlas na četbu rukopisův, jež dosud nespátřily světlo světa. Jeden skotský cestovatel, který u nás před časem drahnou dobu pobýval a o památníky nám drahých minulých dějův upřímně se zajímal, z vděčnosti věnoval mi ve chvíli rozloučení tyto cenné listy, tvrdě, že pocházejí z pozůstalosti osobního lékaře velikého Lorda, jistého Polidoriho, že tento a nikdo jiný autorem jest zábavné a hrůzostrašné povídky Upír, jež péčí p. Malého pro prostonárodní kratochvíli přeložena byla, a konečně, že tento bídák velkému bardovi svobody z úradku jakýchsi špehův zlovolně život ukrátil, když on, ve svatěs

nadšení na pomoc porobeným Řekům se vydal. Onen zlomek pozůstalosti tohoto očividně nectného, prodejného a záludného muže obsahuje však úločky dramatické básně nevšední krásy, kterou tento "němý Milton", jak slovatný Anglik Gray sladkodechými ústy našeho báťušky promlouvá, počal skrytě, zjevně s hrůzou, jež pojala jej večer, kdy jeho pán se svou novou přítelkyní, manželkou, již tento rozkošemi života neznavený prostopášník odloudil svému druhu Shelleymu, bezbožné příběhy o Manfrédovi a Frenkensteinovi tajně snovali. Nechtě potom skrytá hrůza a bezvýchodnost básně této poslední, nezviklá kořeny slovanského žjalu Tvého, neboť, jak vyjevili náš drahý bratr L'udevít, jedině takový "žjal" jest Slovanu podnětím k činu a žene jej k světu, kterémuž ~~sa~~ pomoci, jež ochrániti chce.

Tvůj věrný bratr

Faustin Fortunatus Procházka

Poznámka editora: F. F. Procházka si zřejmě neuvědomil, jak málo Coleridgeových básní obsahuje svazek *Lyrických balad /1798, Lyrical Ballads/*, vydaný v Bristolu a v Londýně, jenž měl s největší pravděpodobností k dispozici. Text jeho věnování rovněž prozrazuje, že dojmy z četby tohoto svazku nahodile kontaminoval s představami, které si o Coleridgeovi vytvořil poněkud později, pod vlivem recenze důstojného pána Sidneyho Smithe v *Quarterly Review*, ročník 1817, na Coleridgeovu sbírku *Sibyliny lístky /Sibylline Leaves/*, kde byla básnická povídka *Christabel /1797-1802/* poprvé publikována.

I

Furuike ja
kawazu tobikomu
mizu no oto

Bašo

Žblunknutí! Žába prolomí
nehybnou vodu tiché tůně.
V soustředných kruzích vlnoví
smuteční vrba zavlaje
kouzelným vánkem našich vjemů.

A v temné perspektivě kalu
je samotinká stvořitelkou
nového světa vzteklého
jak rafan utržený z řetězu
v chaosu nevyřčených chťičů.

Jdou vlny - kéž by rozechvěly
skleněnou harmoniku duše
zvonící nad propastí kosmu
tu věčně tklivou melodií,
která se slepci stane hranou.

II

Údolí skal v Devonu

Je úděl duchům určený
s majestátností samoty
a záhadností skrytou v tvaru
přečnivat horizonty těch,
kdo zabloudili v pustých údolích.

Vzývejte štíty, komety,
k nicotě kosmu plesejte
a rozplyňte se nad kvítkem
fialky nebo sedmikrásky -
- sklídíte vyceněný smích!

Příroda není kulisou
nebo snad harmonickou freskou
či tancem zvolna plynoucím
před naším zrakem do bezčasu -
- je s námi, aniž o ní víme.

A když ji chceme podmanit,
hledáme raději metaforu,
abychom necítili hrůzu
plynucí z našich činů. -
Kdeže jsou jiskry, kde je popel?

III

Moderní Prométeus

Slunce je ranní párou zatažené
bezrosá země dychtí po dešti
lístečky trávy. Zprahlé půnabí
letního lesa bude naším světem.
Doutnavé dříví zrosit bychom chtěli,
opláchnout oheň, vzbudit jeho žár
potoky slz a krůpějemi potu.
V rozpráhlém gestu rukou ulpívá
z blankytu nebes bezobsažný cár:

sedněte, pište na něj elegie! -
Kdybych tak viděl zemi otevřenou
a slyšel preludium zpěvných vod
vracejících se z moře k pramenům,
pak bych snad mohl krásu pocítit
namísto nutnosti, již ustavičně
a darmo olizujem olověný kyj,
který nás drtí: to je patos práce,
tvořivý chaos, vůle svobodná,
nad smrtí vítězí čin. - A přece
je někde práh. - Vždyť ve snu, každý sám,
o vlastní kůži stále bojíme se
a tam, kde chceme vyjít ze sebe,
hrozí nám voda temnou hladinou,
mohutné hory svými úskalími
či naši bližní jako samoznaky,
zlověstné, děsící svou absurditou.
Tam ruka podávaná k záchraně
má v sobě sice nejbožštější patos,
leč jenom vlastní dlaní dokážem
zabrzdit ostří, které ukrajuje
poslední z našich chvil. - Pak ale znovu
v konstrukcích komíhavých utahujem
matici za maticí - stále výš,
protože spodek příšli rozebírat.

V Praze dne 22. 10. 1985

Vážený pane redaktore,

zcela náhodou jsem se doslechla o velmi záslužném imponantním slovníkovém projektu, který připravujete a který má být věnován významným dílům světového písemnictví všech dob. Jaké však bylo moje zklamání, když jsem díky jednomu ze svých důvěrných přátel /jde o jednoho z vašich spolupracovníků, kterého nechci z pochopitelných důvodů jmenovat/ mohla nahlédnout do hesláře Vámi redigovaného lexikonu a zjistila jsem, že se mezi vybranými autory nevyskytuje jedna z nejproslulejších světových romanciérek, a to sice Hedwiga Courths-Mahlerová /nar. 18. 2. 1867 v Nebře, zemřela 26. 11. 1950 v Rottach Egerneu/. Neobyčejně rozsáhlé a obsažné dílo této umělkyně čítá více než 200 svazků o celkovém nákladu 27 miliónů výtisků /poznáme je bezpečně podle červené obálky/, jež těšily a zušlechťovaly srdce i mysl tisíců žen na celém světě. V našem rodném jazyce je nám dostupno pouze 50 románových děl /ignorance projevovaná vůči Mahlerové ze strany našich nakladatelství je přímo trestuhodná/, avšak každé z nich lze považovat za klenot ducha a ozdobu knihovny. Pro účel heslového zpracování by mohl být zvolen jakýkoliv titul, neboť autorčino mistrovství se projevuje i v tom, že si její sloh udržuje zcela konstantní /tu nejvyšší/ úroveň a jeho osobitost jest zcela výlučně ustálena. Tvorba Hedwigy Mahlerové jest jednotna i v tom, s jakou rovnoměrností je v jejích prózách

odměřována míra ušlechtilého a nečistého. Jen málo děl světového písemnictví poskytlo ženské duši tolik vznětu a vzletu a jen málo autorů zachytilo s takovou encyklopedickou velkorysostí existenciální problematiku života. K tomuto poznání nás navádějí již samotné tituly: Starostovic Mařenka, Krásná miss Lilian, Hrdá Ruth, Bratrova žena, Osudný dopis, Slečna sekretářka, Drama na Glosově, Tvým je srdce mé, Za štěstím, Svatyně srdce, Láska trny rodí, Já chci!, Krásná neznámá, Jiřinčin omyl, Žena - mé štěstí, Dcera krásné Španělky aj. Pro jasnější ozřejmění autorčiny dovednosti snouti příkladné, životné i hluboké děje, hlavně však děje vysokého mravního ethosu, přikládám obsahovou trest jednoho z pozoruhodných děl Hedwigy Courths-Mahlerové, a to románu A NEMILOVALI SE ...

Vrečni stavební rada Materna se dopustil v mládí těžké viny, když si po smrti svého kolegy a přítele přivlastnil jeho vynález, na jehož základě se proslavil, získal jmění i vážné postavení /"Od té hodiny měl jeho vnější život jen úspěch, ale ztratil přitom svůj vnitřní klid a mír"/. Aby alespoň částečně odčinil svůj prohřešek věnoval velkou péči vdově Ilse Rodenové a její dceři, což si jeho žena Malvína vyložila jako poměr milostný. Toto nedorozumění, jež ochladilo manželské vztahy Maternových, vyjde najevo po smrti Illy Rodenové, kdy Rudolf Materna žádá choť, aby přijala pod střechu jejich vily osiřelou Helenku. Paní Malvína, uvyklá po léta sebeovládání, se i tentokrát podrobí. Její chladné přijetí, které dívku málem vypudí, se však pozvolna mění v

náklonnost, zvláště když se Helence podaří nenápadnými poznámkami přesvědčit zatrpklou paní o manželově lásce k ní. Rudolf Materna pochopí, že se pro vnější lesk vzdal něčeho mnohem drahocennějšího, chtěl by být opět chudý, ale to už jaksi nejde.

Citelný neklid vnese do Helenčina srdce návrat syna Maternových Jana, též architekta, z ciziny. Záhy však zjistí, že jeho láska je pro ni nedostupná, neboť "jemná, tichá spanilost a prostá povaha" nemohou upoutat muže, který poznal nejkrásnější ženy všech zemí a navíc pouta lásky odmítá. Na večírku, pořádaném ve vile vrchního stavebního rady, navíc Helenka tajně /pro svůj smutek se tance ještě nemůže účastnit/ spatří, jak se Jan dvoří krásné paní Sibyle Jansenové a s bolestí v srdci se definitivně vzdává své lásky. Tak jako rodiče i Jan si posléze oblíbí nenáročnou skromnost, snaživost a tichou veselost Helenčinu, ale chová k ní stále pouze bratrské city. Dráždí ho, že je dívka v jeho přítomnosti zamklá a nesvá. Když se manželé Maternovi odeberou na dlouhou cestu do ciziny, aby se tam oddávali své znovunalezené lásce, obírá se osamocená Helenka /Jan se z mravnostních důvodů přestěhoval k příteli, též architektovi/ vzpomínkami na matčiny předsmrtné chvíle, kdy jí vložila do mysli tajemství zločinu Rudolfa Materny a do rukou důkazy v podobě ofotografovaných nákre- sů. Avšak tak jako matka ani ona necítí v srdci zášť, ale vděk, a chce chránit čest rodiny vrchního stavebního rady před zneuctěním. Jako smršť zasáhne idylu Maternovy vily dvojí smrt - paní Malvína si z cesty nepřiváží jen krásné

dojmy, ale též zákeřnou nemoc. V době, kdy se její život uzavírá, zřítí se v rozestavěném domě na hlavu jejího muže kus železa. Jen jedinkrát procitně Rudolf Materna z bezvědomí, aby požádal Helenku za odpuštění a syna o její zaplacení. V těžkých dobách se k Helence vetře podezřelý muž, který vlastní část důkazu o zločinu jejího pěstouna a chce ho výhodně zpeněžit. Aby zachránila Jana před zneuctěním, věnuje mu dívka všechno své dědictví, a i po té, co se stane jeho ženou, chrání před ním své tajemství. Neboť co pro ni znamená finanční ztráta proti vědomí, že je ženou nemilovanou, která byla požádána o ruku jen na základě vůle umírajícího otce. Konec odhalí jak nestydatého vyděrače, tak Helenčin omyl, neboť již dlouhý čas byla předmětem trýznivé, protože neopětované, touhy svého manžela.

Ačkoliv jsem přesvědčena o tom, že již sama výše uvedená obsahová trest románu A NEMILOVALI SE ... je dostatečně výmluvná a přesvědčuje o nezbytnosti zařazení Hedwigy Courths-Mahlerové mezi autory světového významu, připojuji ještě několik ukázek svědčících o její slohové a výrazové síle.

Zvláštního ocenění si zaslouží zpodobování dějů nitra na tváři i těle jednajících postav. Jakými významy je zatížen například pouhý pohled očí:

"Její oči na něho zasvítily."

"Patřila plna bolesti na jeho skloněnou hlavu."

"A vřelým pohledem obdivu patřil do její tváře."

"Pohlížela naň velkýma, třpytícíma se očima a tulila se k němu."

"Paní Malvína zavřela na chvíli oči a stiskla zuby."

"Oči Rudolfa Materny zazářily nadzemským leskem."

"A v jejích očích spočívalo celé utrpení její lásky."

Je podivuhodné, kolika výrazovými prostředky a s jakou úsporností zaznamenává Mahlerová jemné předivo citů a méně jemné předivo vášní:

"Seděl v tomto okamžiku jako ochromen. Skoro tělesně cítil sršící vášně její bytosti a stoupala mu do hlavy jako opojení."

"Již otvírala ústa, aby mu odepřela. Ale v témže okamžiku prochvěla jí myšlenka, která zadržela slůvko záporu na rtech."

"Jako ve snu na něho otevřela oči. A potom přemožena náhle stoupající blažeností, skoro bez sebe mu klesla do náručí."

"Vším uměním koketerie vytáhla proti němu do pole, a třebaže už jeho srdce pro ni tak vroucně nebilo, přece jen se - aniž tomu vlastně chtěl - stále více zapléтал v dosti vážný flirt s krásnou ženou."

Výrazně sémantizováno bývá u Mahlerové též zbarvení obličeje:

"Malvínin obličej se pokryl temným šárem."

"Bledý a rozechvěn sklonil se Rudolf Materna k žehnající ruce."

Zcela jedinečné a neopakovatelné je sošné gesto románů Hedwigy Mahlerové:

"A pohrobil svůj obličej do srsti na tom místě, kde jindy asi spočívala její hlava."

"Sepjal jako v nervózním podráždění ruce ve výši čela a

jeho tvář se zachvěla hořepným rozčilením."

"Matným pohybem pozvedla Malvína ruku."

"Její postava se vztyčila a oči její bloudily kolem..."

"Ctižádostivý muž klopýtl ve své horoucí touze dostati se vpřed."

"A tu se nemocná s obličejem bledým jako vosk vzpřímila a vztáhla jako v nekonečné touze svou paži ----"

"Tu se Helenka vztyčila a vztáhla plna děsu ruce jako na obranu."

- a tak podobně.

Vážený pane redaktore, dovolte mně závěrem této přímluvy za autorku nejen mého srdce, ale srdce tisíců žen toužících po zdokonalení, jež může dáti jenom ušlechtilé umělecké dílo, abych zadoufala, že učiníte vše pro její dodatečné včlenění do Vašeho lexikonu a že jí v něm poskytnete to nejčestnější místo.

S úctou Vaše tak dobře známá a přeci
utajená obdivovatelka M M

LITERATURA TYPU PITO

/Něco málo slov k typologii současné české literatury v současnosti/

Současný badatel zabývající se naší současnou literaturou v současnosti se často dostává do situace, kdy mu běžná odborná slovní zásoba nestačí na vyjádření specifické specifčnosti zkoumaného předmětu. Tento jev má svou kvantitativní i kvalitativní stránku; jinak řečeno: Vzhledem k příznačné nepříznakovosti zkoumaného je badatel nucen hledat co nejvíce slov a výrazů, aby alespoň přibližně popsal to, co před ním leží. Přitom se však nemůže zbavit dojmu, že při klasifikaci použití více než jednoho slova pro takovýto předmět ho neadekvátně zkresluje. /Ostatně někdy je i to jedno slovo až moc./ Navíc to /ta/ slovo/a/, které/á/ se zcela samovolně nabízí/ejí/, se může /mohou/ použít v tištěném projevu jen za předpokladu, že je /jsou/ vynecháno/a/. Naproti tomu ta slova, která vynechána být nemusí, neboť se nejenže vůbec nenabízejí, ale v souvislosti s daným předmětem mohou napadnout pouze jedince, kteří mu buď vůbec nerozumějí, nebo mají až chorobně vyvinutou imaginaci, zase nejsou s to býti s to. Z těchto důvodů si dovoluujeme navrhnout kompromisní řešení, které by alespoň částečně vyplnilo mezeru v terminologii - slovo, v němž by bylo vše /či alespoň co nejvíc/.

Jestliže navrhuje, aby se pro slovní uchopení rozhodující části naší současné literární produkce používalo výrazu literatura typu Pito, chceme zdůraznit, že slovo Pito není

původu japonského, ale jde o výraz v našem jazyce běžný pro označení určitého nápoje. Ze zorného úhlu jazykového úzu jde tedy o výraz utvořený odkazem požitků esteticko-uměleckých do oblasti gastronomické - stejně, jako když např. o určitém uměleckém díle řekneme: "To byla ale limonáda!", případně: "Je to slabé/ý/ jako čaj /čajíček, čajda/.", nebo zase naopak: "To je /trochu/ silná/ý/ káva /kafe/." Použitím tohoto výrazu tak vlastně pojmenováváme jistý existencionálně-korelační vztah mezi naší současnou literaturou v současnosti a tzv. literaturou jako takovou a vyjadřujeme jeho podobnost s obdobným korelačním vztahem mezi Pitem a tzv. pivem jako takovým.

Proč však zrovna Pito? Co to je Pito?

Z čistě lingvistického hlediska se Pito od tzv. piva geneticky liší "pouze" tím, že je zde prozíravě nahrazena frikativa "v" explosívou "t", která daleko více odpovídá naší výbušné současnosti a mění název výrobku na imperativní podobu Pito /čti pí:to/, a tak sympaticky nenechává potencionálního příjemce kapaliny na pochybách o tom, co by měl dělat.

Z hlediska gastronomického je pak Pito novým, progresivním druhem piva, který je takřka identický s nápojem, jenž byl doposud /chybně/ tímto pojmem označován. Pito, stejně jako dosavadní a dnes již zcela zastaralé tzv. pivo, se vyrábí v tzv. piřovarech a to zhruba stejným technologickým postupem a za použití zhruba stejných surovin. Od tzv. piva je pouhým okem takřka k nerozeznání, čemuž hojně napomáhá i to, že se prodává ve stejném balení a je označeno velmi

podobnou nálepkou, takže mnohý netuzemec, neznalý řeči a zvyků se jistě už nejednou spletl a oba nápoje zaměnil. A nutno říci, že jistě svého omylu nelitoval, neboť pokud jde o barevnou škálu, rozsah pěnivosti, lom světla, ředitelnost vodou, tenzi hladiny při zemětřesení libovolného stupně, zkrátka pokud jde o všechny objektivní ukazatele, které především naší veřejnost zajímají, se Pito tzv. piva nejenom vyrovná, ale je daleko předčí. Skutečností ovšem je, že zatím o něco pozadu zůstáváme v subjektivním ukazateli tzv. chuti, které někteří konzumenti přiznávají neadekvátní význam. K této otázce je třeba říci, že náš pitový průmysl také na všechno sám nestačí a je třeba, aby mu i na této frontě pomohla např. škola a ostatní výchovné organizace. Je třeba zcela a od základů přestavět subjekto-objektové vztahy a nepodléhat rozmarům jednotlivců. Ostatně můžeme se pochlubit tím, že i na tomto poli se situace už léta postupně a pronikavě zlepšuje: Už je mnoho těch, kteří se nikdy tzv. piva nenapili; těch, kteří ho kdysi sice pili, ale už dávno na to zapomněli, protože překročili tzv. polčas rozpadu vědomí kvality /15-20 let/; ba dokonce i těch, kteří sice pivo dodnes pijí, ale umí na to kdykoliv zapomenout.

Ve světle těchto faktů se zdá nepochopitelné, proč určitá část konzumentské obce neustále zůstává na úrovni tzv. piva a zjevně se vyhýbá pití progresivnějšího výrobku. Argumenty typu, že po vypití většího množství Pita bývá člověku špatně, jistě neobstojí. Není přece důvod, proč by konzument musel Pita vypít vždy celý půllitr, zvláště když

u mnoha jedinců stačí ke stejnému účelu jedna sklenička. Stejně tak neobstojí argument, že tzv. pivo obsahuje alkohol, který mu dodává jiskru, chuť suuvádí konzumenta do nálady. Vždyť všichni víme, jak to pak končí: Nemusíme snad ani připomínat, že alkohol jako prvek v podstatě asociální poskytující svým požívačům falešný pocit osobní svobody, je metlou, která nám zabíjí tisíce lidí na našich silnicích, zvyšuje kriminalitu, porodnost a rozvodovost. Není třeba dalších příkladů, aby bylo každému hned jasné, že alkohol nemá mezi skutečnými nápoji co dělat a že Pivo je v dnešní etapě jediné možné pivo, o které máme na našem vnitřním trhu zájem. /Nehledě na to, že tím získáme cenný vývozní artikl do těch zemí, kde vzhledem k tamním specifickým podmínkám je vynikající české pivo stále žádané./ V gastronomii, stejně jako v literatuře by totiž mělo stále platit to slavné: "Střízlivě, proboha, jen střízlivě!"

Proto také není třeba snášet zde další důvody pro převzetí výrazu Pivo do české literárněvědné terminologie. Aby se však neřeklo, tak alespoň dva: 1/ Od substantiva Pivo lze snadno vytvořit adjektivum /pitový, pitová, pitové a substantivum pitovost/. 2/ Vroste-li tento termín do literárního výraziva, mohlo by to znamenat i jeho záchranu pro případ, že by náhodou zanikl nápoj, který původně označoval. Neboť - a to se, přátelé, nesmíme bát říci zcela otevřeně - to, co snesou naše žaludky na stránkách knih, jen s obtížemi snášejí ve skle po dobrém obědě. Vono se to totiž fakt vůbec nedá pít ... pokud ovšem jeden nemusí zrovna něco řídit.

PROLEGOMENA K PERSPEKTIVÁM SÉMIOLOGICKÉ ANALÝZY CERE-
VIZUÁLNÍHO MOTIVU V ČESKÉ LITERATUŘE A ZVLÁŠTĚ LITE-
RÁRNÍ VĚDĚ

Mnohotvárná a dynamicky se odvíjející aktivita Vla-
dimíra Macury je dobře známa. Zdá se však, že při hodnoce-
ní jeho všestranných zásluh a místa na naší kulturní scé-
ně jsme dosud opomíjeli jedno z významných a nepominutel-
ných témat jeho díla. Jde o sféru nikoli nepodstatnou, ano
z hlediska, které zastáváme, dokonce nejpodstatnější: o
motiv cerevizuality v české literatuře a v našem životě vů-
bec, který je v hrubých rysech rozvíjen v první kapitole
jeho knihy Znamení zrodu.

Jestliže posuzujeme - jak to jinak ani nelze - obraz
pitoreskního a místy i pikareskního dění v naší kultuře z
neúchylné pozice diachronně synchronního kontinua, v němž
jakýkoli interferenčně mimetický kód zcela přirozeně zpět-
ně transformuje estetickou informaci do struktivního systé-
mu lidského bytí, nezbyvá než konstatovat, že zmíněný cere-
vizuální motiv není v naší literární vědě dosud zhodnocen.
Je třeba otevřeně přiznat, že právě zde existuje nepřekle-
nutá diskrepance mezi klíčovým významem cerevizuality v
naší literatuře /a v širším kontextu v našem národním živo-
tě vůbec/ na jedné straně a komplexním výzkumem tohoto fe-
noménu v současné literární vědě na straně druhé. Nebudeme
podrobně připomínat velkolepou a stále živou tradici jmeno-
vaného motivu v české literatuře: její proud tryská od
vrcholných středověkých skladeb /Bodkoní a žák/, bujní přes

díla humanistická a barokní k rodičímu se písemnictví obrozenskému a rozlévá se až k pozoruhodným zjevům naší moderní prózy - stačí jmenovat díla přímo dýšící a provoněná cerevizualitou jako Antonína Vondřejce K. M. Čapka-Choda, světově proslulé Osudy dobrého vojáka Švejka Jaroslava Haška, F. B. Balla Vladislava Vančury, Továrnu na Absolutno Karla Čapka, ze současné literatury prózy Bohumila Hrabala a dalších mistrů pera. Je zřejmé, že v těchto a v mnoha dalších klenotech české kultury se obráží interferenčně mimetická povaha estetické informace schopné specifického a mnohovrstevného zpodobování reálných interakčních životních procesů v rámci uměleckého kódu jakožto iniciační, modelující a řídicí složky socializace komunikačního chování. Lze tedy právem očekávat, že tato svébytná ontická aktivita naší literatury bude příslušně zachycena a zvýznamněna také v literární vědě. Cerevizuálno je totiž erbovním znakem české kultury, jejím vývěsním štítem i přívětivým tuskulem, její světovou chloubou i citlivým bodem - páteří a hýbatelem společenského i individuálního života.

Co však učinila naše literární věda proto, aby detailně i komplexně, se znalostí příslušných supersémantémů a s nadhledem a zároveň zevnitř, z hlediska protointerferenčního zpracování zkušenostních dat /kdyby alespoň to!/ prozkoumala toto téma? Vůbec nic. Pranic, co by bylo hodno zaznamenání. Je to opravdu žalostný obraz /pomineme-li několik metodologicky sice podnětných, ale roztroušených poznámek Radko Pytlíka, pronášených k vybranému kroužku zasvěceného obecnstva v restauraci U kocoura/.

Struktivně procesuální dění sémantiky cerevizuálního

motivů, v němž se tak významným způsobem obráží pozitivní zkušenost lidského rodu /obdobně jako v geniálních Picasso-vých obrazech, v jeskyních malbách z Altamiry a v Nezvalových poetistických básních/, zůstává v naší soudobé literární vědě nereflektováno! Ani jediný z našich literárních časopisů nevěnoval tomuto tématu pozornost, nikdo ze slovatných vědců nám nepodal zasvěcený a přehledný výklad cerevizuálního fenoménu.

Za této situace přichází první kapitola Macurovy knihy jako blesk z čistého nebe. Poprvé se tu ocitáme - nejistí dlouhým očekáváním a zároveň radostně vzrušení - tváří v tvář pokusu o širší výklad cerevizuální entity. Samozřejmě ještě nikoli v jejím plném transformačním průmětu zakódovaném ve znakové hierarchii, ale alespoň v jejím podloží a živné půdě, z níž sémantická dynamika tohoto komplexu v novodobé české kultuře vyrůstá. Viděno z tohoto hlediska jsou ostatní pasáže Macurovy knihy vcelku zanedbatelné a málo významné. Studie Znamení zrodu není - jak by nám snad chtěli namluvit někteří lehkomyšlní dezinterpreti - prací věnovanou kultuře národního obrození. I tento moment jistě hraje v Macurově knize určitou roli, o tom se nebudeme přít, nelze však z celého díla vypraparovat a hypostazovat tuto jedinou složku na úkor složek jiných, především sféry cerevizuality. Proto považujeme za nutné - vycházejíce z Marxova a Engelsova předvídaného postulátu perspektivity činného životního procesu, jímž musíme všechny dějinné jevy, tedy i umění poměřovat - zdůraznit a řádně docenit právě cerevizualitu jako onu příslovečnou pupeční šňůru, jíž je umění /vzpomeňme díla Nezvalova a obrazů Picassových/

zaklíněno do celkového společenského a životního pohybu.

Vladimíra Macuru známe jako inženýrského kritika, nápady sršícího vědce, pohotového překladatele, vlídného a laskavého kalogu a kamaráda, velkého hráče a mystifikátora před Hospodinem. Všechny tyto kladné vlastnosti a zásluhy však blednou v porovnání s jeho zásluhou a podnětem nejvýznamnějším: uvedením tématu cerevizuality do moderního uměnovědného bádání. Tím se Macura stává opovídatelům nových cest umění i života a jejich spojení, kritickým průzkumníkem a diverzantem /v tom dobrém slova smyslu/ naší vědy, která nechce stát na okraji bouřlivého proudu současného dění, ale zapojit se přímo do jejího mohutného toku.

I do budoucna se dá předpokládat, že to bude právě cerevizuální /starším výrazem "pivní", nepřesně "alkoholický"/ motiv, kterým bude i nadále naše věda a naše literatura spojena s životem, i nadále bude cerevizualita zdrojem věčné inspirace, pramenem či prazdrojem informacemické imaginace a tvořivosti, jakousi podzemní laboratoří zkoumající metamorfózy jazyka, metajazyka a protojazyka. Po průkopnickém činu Macurově již nic nebrání tomu, aby se právě jejím prostřednictvím do naší suché a odtažitě vědecké disciplíny vléval životodárný a zurčivý pramen, mohutný a stále se valící, vpravdě kypící proud samého cerevizna, jehož číši zde symbolicky pozvedáme, abychom jí připili na zdar dalších Macurových vědeckých počinů.

Jiří Holý

RECEPCE POLSKÉ LITERATURY BEZ KOMPLIKACÍ?

Polská literatura je respektována v naší kulturní veřejnosti již od počátku 19. století, i když její vliv nebyl v zásadě nikdy blahodárný. Mickiewiczova amoralnost¹, Krasińského antirevolučnost² či Sienkiewiczova apoteóza reakční šlechty³ nemohla ve skutečnosti přirást k srdci našeho lidu. A grotesky Witolda Gombrowicze, chorobný plod Zahnívajícího světa imperialismu⁴, nám byly a jsou tak cizí, že údajný "zakladatel moderní polské prózy" a "světově proslulý autor" nebyl naštěstí nikdy překládán do češtiny. Bohužel často jsme svědky toho, že někteří naši polonisté zaujímají nesprávné postoje.⁵ Ale vždyť pro nás nemohou být směrodatné rozsáhlé literárně historické či teoretické statě objevující se v jakýchsi časopisech osobujících si přívlastek "vědecký" /Twórczość, Teksty, Pamiętnik Literacki, Akcent aj./ právě proto, že jejich přispěvatelé se snaží udivit svou nezdravou erudicí a specializací, aniž by projevili komplexní chápání společensko-politické problematiky polské literatury. Její zkreslený obraz - to je výsledek práce těchto "literárních vědců". Do popředí se dostávají autoři, jejichž postoje - často epizodické - hovoří jasně o jejich vztahu k naší realitě. Tak např. Marek Hłasko je prý autorem "mistrných novel čechovovského rašení", ale dotyčný kritik si už nevšimá závažného faktu, že tento spisovatel poskytl v roce 1958 v Paříži novinářům interview, ve kterém mj. tvrdil, že situace polských literátů je velice obtížná, neboť se jim nedostává kartáčeků na zuby ani pasty!!! Obdobně Jerzy Andrzejewski je sice tvůrcem jednoho

z nejvýznamnějších románů poválečné éry /Popel a dým z r. 1948/, kde s brutální pravdivostí zachytil těžký zrod lidového Polska, ale jak se zachoval v roce 1980, nedlouho před svou smrtí? Ve výčtu neúnosného vyzdvihování pouhých uměleckých kvalit spisovatelů se nepřihlíží k detailům z jejich osobního života, jež by osvětlily jejich politickou morálku v naší vzrušené, ale zásadové době. Tento fakt svědčí o neutěšeném stavu polské literatury a kultury vůbec, kdy řada titulů, často v neúměrně vysokých nákladech, záhy mizí z pultů knihkupectví a už tím vyvolává dojem o jakési kvalitě.

Je tedy zřejmé, že dnes, v období úzké spolupráce mezi našimi národy, nebyla otázka řízení výměny literárních hodnot posud žádným usnesením uspokojivě řešena. Skutečnost, že tzv. "vynikající" spisovatelé ovládli polský literární život, nás nesmí deprimovat. Odpověď na otázku, jak vyzdvihnout jejich uvědomělé kolegy z hlubokého zapomnění, jak je vůbec identifikovat, byla totiž - podle našeho názoru - z větší části zodpovězena. Letos na jaře se ve Varšavě objevila obsáhlá studie prof. Adama Dupy-Dupowicze Metody dyferencjacji wśród współczesnych pisarzy polskich.⁶ Domníváme se, že tato stať přichází jako na zavalanou a může se stát dobrým vodítkem pro naše uvědomělé polonisty. Dupa-Dupowicz totiž formuluje teorii "komplexně morálního spisovatele". Je to pádná odpověď těm, kteří stále nechtějí pochopit, že prioritní roli při posuzování tak složitě strukturované entity, jakou je spisovatel, nemůže hrát dílo a rozbor jeho textu, ale občanské postoje literáta v každém ročním období. Ty se podle Dupy-Dupowicze dají snad-

no zachytit pomocí dotazníku, jehož vyplněním by byli pověřeni vhodně vybraní pozorovatelé, nejlépe pracovníci utajené, nikoli však ilegální organizace. Dotazník má 39 rubrik s různým bodovým ohodnocením. Zvláštní důraz klade Dupa-Dupowicz správně na oblečení /jeansy západní produkce či tesilové kalhoty ze sítě obchodních domů SPOŻEM/, vnější vzhled /délka vlasů, plnovous, avšak mírná plešatost s tzv. kozí bradkou umožňuje zvláštní bonifikaci/ a úsměv. Spisovatel je sledován, zda se směje již od rána, JAK se usmívá a na KOHO. Nejvíce bodů - až 20 - však může zkoumaný získat v rubrice frekvence žádaných slov /lid, lidstvo, pokrok, budoucnost/ a s ní související rubrice počtu hodin strávených na schůzích. Hlavním úskalím, jež si Dupa-Dupowicz plně uvědomuje, je samotný výběr osob do dotazníkové akce. Jím navrhovaný soubor podmínek se v jeho brilantním výkladu mění ve výstižnou charakteristiku spisovatele naší doby. Jmenujme aspoň ty nejdůležitější - spisovatel musí být člověkem pologramotným /psaní!/, který pokud možno není znám širšímu publiku, je neoblíben a téměř /nejlépe vůbec/ nic nepublikoval a hlavně chodí na brigády /v Polsku akce BCNP - Buduj ciągle naszą Polskę/.

Je obtížné ve stručnosti postihnout a náležitě zhodnotit veškeré přednosti této metody i její pro nás obzvláštní kouzlo. V každém případě je zřejmé, že tato novinka u našich severních sousedů stojí za pozornost, a proto se k ní v nejbližší době /padesátiny V. M./ vrátíme.

P o z n á m k y

- 1 Máme na mysli problém tzv. wallenrodství. Viz Otokar Fischer: Slovo a svět, Praha 1937, s. 115-151.
- 2 Nejvýrazněji se projevila v dramatu Komédie ne božská z r. 1835. J. Kvapil její ne kvality neodhalil a přeložil ji r. 1880. Z neznámých důvodů ji vydal Odeon opět v r. 1983.
- 3 Viz Z. Nejedlý: Komunisté dědici velikých tradic českého národa, Praha 1950, s. 43.
- 4 Viz K. Krejčí: Dějiny polské literatury, Praha 1953, s. 528.
- 5 Naposledy R. Krasnický 5. X. 1985 v hostinci Jednota v obci Kondrac.
- 6 Nowe Drogi 5/1985, s. 28-99.

Roman Krasnický

K APLIKACI KUMULATIVNĚ PRAVDĚPODOBNOSTNÍ METODY V OTÁZCE PŮVODU CYRILA A METODĚJE

Celé generace slavistů nebyly po více než staletí schopny kladně zodpovědět otázku slovanského /ergo bulharského/ původu dvojice mužů, která rozkomíhala, řečeno slovy E. Georgieva, kolébku slovanské vzdělanosti. Někteří badatelé se jí až dodnes nestydí zodpovídat záporně, jiní, vystaveni nezvratným argumentům "ad hominem" se omezili na vyhýbavé krčení ramen či značně rezervované přitakání.

V čem tkví kořeny tohoto nežádoucího negativismu a agnosticizmu, pro současnou progresivně orientovanou vědu vysloveně škodlivého? Rozhodně nikoli v nedostatku materiálu. Zejména pozitivisticky orientovaní bydatelé nashromáždili materiálu /aniž by jej, poplatní své metodě, dokázali užitečně interpretovat/ až příliš. Navíc po trapných skandálech s nejrůznějšími podvrhy a mystifikacemi, týkajících se starých textů, se zdá, že materiálu prozatím příliš nepřibude, ba naopak ho ubude /stává se, že bere za své při požárech, zemětřeseních a jiných katastrofách/. Evidentní neschopnost slavistiky dospět k jednoznačným pozitivním závěrům nespočívá v absenci pramenů, hlavní úskalí tkví v absenci vhodné metody. Naše věda již příhodnými metodami do značné míry disponuje, ale aby skutečně odpovídaly požadavkům doby, je nezbytné stávající metody nejen aplikovat, ale rovněž analyticky prohlubovat. Cílem stati je tedy ozřejmit některé správné, ale dosud pouze zdravou intuicí uplatňované metody, dotvořit jejich teoretický základ a pokusit se je ověřit v praxi.

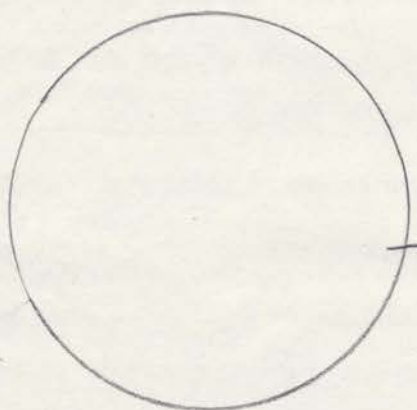

Budeme se zabývat kumulativně pravděpodobnostní metodou, jež je účinným nástrojem heuristiky pravděpodobných, ale jinak neověřitelných poznatků. Nejnižší fáze kumulativně pravděpodobnostní metody se prakticky neodlišují od běžných postupů vědeckého poznání jinak než výraznou cílevědomostí, pro naši progresivní vědu tolik typickou. Tzv. pravděpodobnostní indukce nás např. od obecného faktu, že v Soluni žilo mnoho Slovanů, vede k pravděpodobnému zjištění, že slovanský prvek pronikl i do národnostní struktury rodiny vysokého byzantského důstojníka. Při pravděpodobnostní dedukci lze např. z faktu, že Cyril s Metodějem hovořili slovensky a se zápalom sloužili slovanské věci, pravděpodobností vyvodit, že byli Slované. Při prosté pravděpodobnostní metodě, nelišící se v podstatě od tvorby pracovních hypotéz, jsou podobná zjištění řazena vedle sebe, zatímco při kumulativně pravděpodobnostní metodě jsou vrstvena na sebe tak, aby míra jejich pravděpodobnosti narůstala. Důležitým momentem naší metody je požadavek vzájemného nevylučování jednotlivých zjištění. Kupříkladu fakt, že Cyril hovořil kromě starobulharštiny rovněž hebrejsky a spolu s Metodějem obracel se zápalom na víru judaistické Chazary, nám v naší kumulativní řadě příliš neprospěje. Sváděl by totiž leckoho, zvláště bral-li by pak v úvahu nadprůměrný Cyrilův intelekt, k mylnému dojmu, že jmenovaný byl Žid.

Z teoretického hlediska dosud nebylo uspokojivě vloženo, kolik pravděpodobnostních zjištění o různě velké míře pravděpodobnosti nám poskytne 100 %, tzv. nezvratnou jistotu. Někteří badatelé se až dodnes zřejmě domnívají, že dvě zjiš-

tění s hodnotou 50 % či čtyři s 25 % pravděpodobností nám skýtají 100 % jistotu. Praktičnost tohoto prostého aditivního přístupu je nabíledni, otrásllo jím však poznání, že více než stoprocentní jistota neexistuje, takže z matematického hlediska vede velký počet pravděpodobnostních zjištění buď k iracionálním jistotám /větším než 100 %/, nebo naopak snižuje procento jejich pravděpodobnosti /tzv. Vašákův paradox vysokých pravděpodobností/.

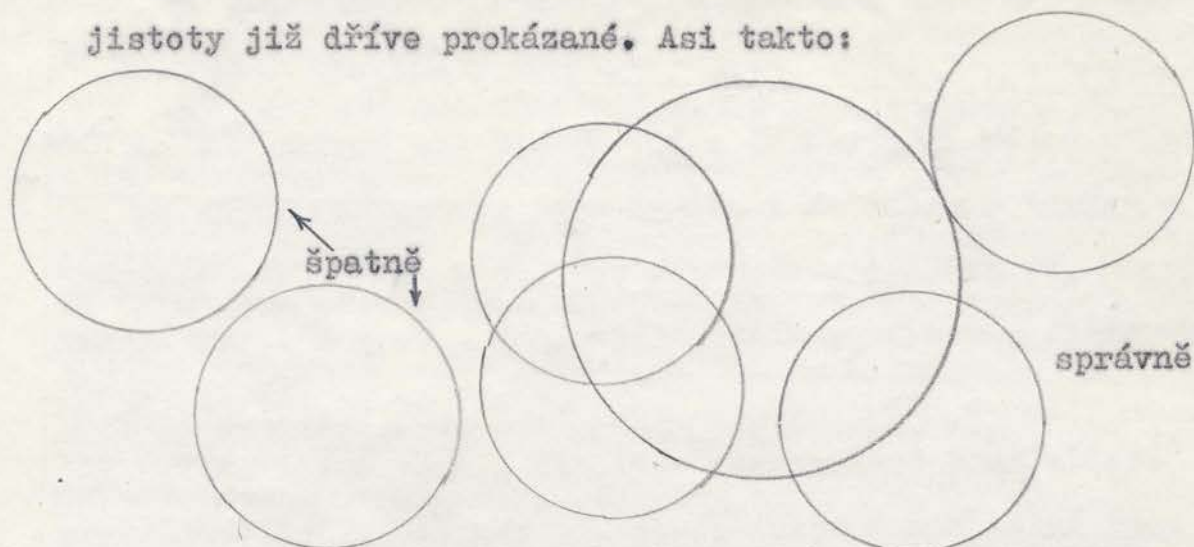
Jediným dosud známým a matematicky správným východiskem pro kumulativně pravděpodobnostní metodu se jeví pojetí 100 % jistoty jako do sebe uzavřené entity, graficky vyjadřitelné kruhem. Asi takovýmito:

= 0 % a současně 100 %

Jednotlivá zjištění, jejichž grafická podoba odpovídá různě velikým kruhovým výsečím, musí, aby byla schopna vytvořit kružnici, mít shodný rádius, rovnající se polomětu kružnice existující dosud v našich myslích, ale zatím nezvnějšněné v podobě uceleného vědeckého výkladu. Shodnost rádiusu v praxi vyvěrá ze shodnosti motivace - dosáhnout 100 % jistoty - při hledání a formulování jednotlivých pravděpodobnostních zjištění. Teprve pak můžeme prohlásit, že se skutečně pohybujeme v kruhu. Pro takto konstruovaný kumulativně pravděpodobnostní model je však bezpodmínečně

nutné, a toto je hlavním teoretickým přínosem naší práce, aby kružnice protínala anebo alespoň tangovala všechny jistoty již dříve prokázané. Asi takto:

V daném případě musí být pro nás takovýmito jistotami úplný celek všech textů a historických událostí, vázaných na osoby Cyrila a Metoděje.

Pro alespoň částečný bulharský původ Cyrila a Metoděje shromáždil E. Georgiev, opíraje se o jinak ojedinělou zmínku v tzv. Krátkém životě Cyrilově, prohlašující o Cyrilovi, že byl "původem svým Bulhar", řadu pravděpodobnostních zjištění, která lze řadit následovně:

- 1/ Matka obou bratří byla Bulharka - jmenovala se Marie, což je jméno užívané i mezi četným slovanským osídlením v okolí Soluně.
- 2/ Není vyloučeno, že i jejich otec Leon byl Bulhar, neboť v Byzanci jsou známy případy, kdy vysoké úřady zaujímaly osoby neřeckého původu.
- 3/ Rychlý vynález originální grafiky pro nějaký jazyk vyžaduje natolik hluboké znalosti jeho fonetiky, že jej nemůže učinit člověk, pro kterého není mateřštinou.

4/ Celoživotní dílo obou bratří bylo do té míry zasvěce-
no Slovanstvu, že skutečnou motivací mohl být pouze
jejich slovanský původ.

B. Dimitrov pak jako první z bulharských vědců pouká-
zal na slovanské podoby jmen Cyrila a Metoděje - "Crha" a
"Strachota", což se stalo pro celou řadu dalších /V. Georgie-
va, I. Pavlova aj./ pravděpodobnostním potvrzením slovanské-
ho původu jejich nositelů.

Tato fakta však z hlediska zdokonalené kumulativně
pravděpodobnostní metody netangují celou a kompletní řadu
jistot v celé jejich úplnosti. Např. pravděpodobnostní zjiš-
tění o původu Marie čerpáme z Krátkého života Cyrilova, ve
kterém se přitom nikterak netvrdí, že by byl Bulharem i otec
Leon. U Leona E. Georgiev vlastně dovozuje pouze neřecký pů-
vod a to na základě analogie s pramenně doloženým neřeckým
původem jiných osob, zatímco v Leonově případě prameny mlčí.
Slovanské podoby jmen Crha a Strachota existují pouze v mno-
hem pozdějších českých a z nich odvozených textech atd.

Vyvracením takovýchto detailů v uvedených pravděpodob-
nostních zjištěních přenechme oněm negativistům a agnosti-
cistům ve vědeckém světě, zmíněným na počátku naší stati. My
můžeme než konstatovat, že zde mají ulehčenou práci - uведе-
ný soubor pravděpodobnostních zjištění se totiž nevyznačuje
onou údernou logikou, pro naši metodu tak typickou.

Je třeba totiž vyjít odjinud. Připustíme-li pravděpo-
dobnost bulharského původu bratří /a jak bychom nepřipouště-
li, když se jí naopak pokoušíme dokázat/, není nám podezřelé,
že se o něm zmiňuje pouze jediný ze životopisných pramenů,
zatímco obě rozsáhlé Panonské legendy, Krátký život Metodě-

jův, Moravské legendy atd. o něm mlčí? Vysvětlení je jasné. Zřejmě bylo žádoucí skrýt cosi, co do oficiálních hagiografických materiálů nepatří!

Co tedy asi měl na mysli náš hagiograf, prohlašuje-li s takovou jistotou /a nezmiňuje se o adopci/, že se slovan-
ské manželce vysokého řeckého důstojníka narodil syn Cyril,
"původem svým Bulhar"? Bereme-li navíc v úvahu Leonovy slu-
žební povinnosti jakožto velitele námořní solunské flotily,
spojené zajisté s častými plavbami a dlouhou nepřítomností,
stejně jako fakt, že v Soluni bylo tak mnoho Slovanů, s ni-
miž si nudící se Slovanka Marie zajisté dobře rozuměla, mů-
žeme považovat otázku Cyrilova původu za uspokojivě rozřeše-
nou. Pravděpodobnost tohoto zjištění zvyšuje - nyní již vhod-
ně uplatněný Georgievův a další kumulace shopný argument č.
3, neboť z obou bratří to byl právě Cyril, který pronikl do
tajů fonetiky jazyka své matky /a nyní víme, že i otce/ do
takové míry, že byl schopen vynálezu slovanského písma.

Proč ale tedy nenalézáme v příslušných životopisech
ani zmínku o původu Metodějově. Výzkumy naznačují, že Metoděj
se narodil pravděpodobně v rozmezí let 810-815, tedy v době
nejprudších válek byzantsko-bulharských. Je-li skutečnost
původu Cyrila, narozeného v době "třiceti mírových let" chá-
na Omurtaga /uzavřel s imperátorem mírovou smlouvu r. 816/
cudně tajena, pak případná nevěra důstojníkovy manželky v
době války /ač zajisté tušíme, na čí straně byly její sympa-
tie a komu se snadno mohla zcela žensky pomstít/ hraničí s
vlastizradou a neodvážíme se na ni pomyslet ani my.

Slovanská jména Cyrila a Metoděje nepronikla do staro-
bulharského písemnictví rovněž z výše uvedených důvodů. Jsme

tak svědky jen jedinkrát narážkou narušeného pietního vztahu pokračovatelů díla věrozvěstů k osobnosti natolik o Bulhary zasloužilé. Zvláště po schizmatu se jim pak zdál dostatečným trestem prozřetelnosti za dědičný hřích fakt, že Cyrilův hrob leží na území kaceřovaného biskupa římského. Crhu a Strachotu však znali Slované západní, zřejmě na základě informací, které po jejich území roznášel řevnivý německý klérus. Oficiálně si však němečtí preláti s těmito fakty po triumfální návštěvě obou bratří v Římě vyrukovat netroufli, aby neblamovali papeže Hadriána pro pocty, které ve své nevědomosti Cyrilovi prokázal.

Nelze však s jistotou tvrdit, že Metoděj vychází z této frapantní rodinné historie s čistým štítem. Etymologie jeho jména /či spíše pozdější přezdívky/ Strachota nebo též Strahota přinejmenším naznačuje, že o ní dobře věděl, měl strach, že skandál pronikne na veřejnost a snad i to, že v době častých očchodů hlavy rodiny /doufejme že z přinucení, neboť se jako 10-15letý výrostek nemohl protivit matčině vůli/ strahl, stážíl před domem, aby v případě nečekaného návratu nedošlo k nějakému nemilému překvapení. Tyto okolnosti pravděpodobně hluboce ovlivnily Metodějův život a staly se motivem jeho touhy po osamělé kontemplaci ve skrytu maloasijského kláštera. Škoda, že mu nebylo dopřáno ji realizovat a odvrátit svůj další neblahý osud - být za svou dávnou a omluvitelnou vinu nedospělce šikanován a ponižován těmi, kdož znali jeho tajemství. To snad se též stalo příčinou jeho dočasného uvěznění /možná souvisejícího s vydíráním/.

K SYNCHRONNÍMU PRŮŘEZU SYNTETICKOU KULTUROU A SPOLEČNOSTÍ
NÁRODA SE ZRYCHLENÝM VÝVOJEM /Kubánský pohled na Bulharsko/

Kulturní fenomén, který představuje na tomto snímku zreprodukované monumentální plátno současného avantgardního kubánského malíře Carmella Gonzálese, nazvané Kompozició a roku 1981 věnované u příležitosti 1 300 výročí bulharského státu Národní galerii v Sofii /olej 560 cm x 720 cm, rok vzniku 1980, barevná podoba viz poznámky/ umožňuje mnohostranný výklad ideový i tvarový. Vznikl syntézou nejmodernějších a tradičních malířských postupů, v nichž se uplatnil pop art, koláž, fotografie, popisný realismus a historik kultury na něm ocení, jak v synchronním průřezu zachycuje část z komplexu znaků, symbolů i archetypů, v poslední době ovlivňujících zvláště v neslovanském světě představy o bulharské skutečnosti, společnosti i kultuře. Tyto představy se zpětně promítají do bulharského nacionálního myšlení a ovlivňují národní "reflexi a sebereflexi" i "pravdivé poznání a falešné vědomí o sobě samém", aplikujeme-li zde slova Vladimíra Macury z jeho knihy Znamení zrodu /Praha, 1983/.

Na počátku zmíněné knihy připomíná Vladimír Macura selhávání běžných slohově typologických charakteristik kultur národů, jejichž vývoj probíhal za těžkých společensko-historických otřesů, do základů narušujících přirozený chod a plosloupnost vývoje. Zmínuje i Gačevův model "zrychleného vývoje", demonstrováný na bulharské skutečnosti a literatuře druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století. Nutným průvodním jevem formování každé kultury se zrychleným vývojem

je podle Macury i Gačeva synkretismus, který vyplývá z potřeby "vyrovnat krok s dobovým uměleckým /a dodejme veškerým duchovním, DH/ vývojem komplexně, jakoby najednou" /Macura, s. 17/. Zdá se však, že je existence synkretismu nevyhnutelná i ve vědomí zrychleně se vyvíjejícího národa, a rovněž ve vědomí cizinců o daném národě, a že tento všestranný synkretismus existuje mnohdy i ve století dvacátém. V Bulharsku dodnes při utváření masově srozumitelné kultury vévodí obrozenecký patos, zdůrazňující přes zcela odlišné podmínky od dob formování mladých národů jednotící vlasteneckou funkci / k čemuž je využíváno i mýtů a mystifikací/. Vede to ke svébytnému vidění sebe sama i ke specifickému pohledu na Bulharsko zevně. Spolu se snahou nahlížet vývoj národa, jeho kultury a společnosti diachromně, v historickém plánu, vertikálně, uplatňuje se také tendence typická i pro pojetí Carmella Gonzálese: pohled synchronní, v němž se všechny někdejší i přítomné hodnoty nacionálního bytí a kultury i hodnoty státní a společenské promítají do jediné roviny, vytvářejíce články imaginárního řetězu hodnot jakoby konstatních a stále přítomných.

Každý znak, symbol i archetyp, na Gonzálesově obraze zachycený jako bod na horizontální ose, je tedy zredukován do jediné úrovně, byť by byl z různých časových rovin.

Levá polovina obrazu je věnována znakům, symbolům a archetypům historie a kultury: Crhovi a Strachotovi /Cyrilu a Metoději/ a jejich pokřestění a ogramotnění Slovanů, především Bulharů /nahore/, památníku rozhodující bitvy rusko-turecké války u průsmyku Šipka v roce 1878, nad tím

plamenům naděje a svobody /dole/ - jejich modř přerůstá pak na straně pravé v modř moře a nebe, objví archetypální -, a konečně detailu fresky donátorky bojanského kostelíka u Sofie Desislavy z roku 1259 /nemá snad skutečně pravdu bulharská věda, která v ní vidí předchůdce renesanční malby italské?/. Pravou polovinu věnoval malíř vývoji společensko-politickému: shora portrétu Dimitra Blagoeva /14. 6. 1856 - 7. 5. 1924/, zakladatele bulharské sociální demokracie a tím i KSB, Jiřímu Dimitrovovi /18. 6. 1882 - 1. 3. 1949/ a Todoru Živkovovi /7. 9. 1911/, státníkům i politikům dostatečně známým. Střed obrazu tvoří protobulharský lev, znak prastaré bulharské moci, síly a státnosti, se třemi růžemi vetknutými v hřívě /symboly krásy i krajiny, Údolí růží, nepříliš daleko od památníku Šipky/. Pod ním je rozložena třibarevná vlajka, spojující tváře státníků. V zásadě jsou tak sféry obrazu rozděleny. Ale spirála vytvářená spojnici hlav, od zakladatelů slovanského písemnictví přes další zakladatele všeho druhu a končící hlavou protobulharského lva, obě poloviny obrazu významově spojuje. Při tomto postupu - vytváření imaginárního řetězce - byl ovšem jediný hodnotový prvek, skutečná historická platnost jednotlivých postav, zba-ven svých reálných historických a hodnotových dimenzí a zplacatěn do pouhých článků řetězu.

Svou závěrečnou částí, v níž vidíme v přímém sousedství prvního bulharského kosmonauta donátorku bojanského kostelíka Desislavy, vztahující ruku přes lví spár k symbolu největšího technického pokroku, vyjadřuje spirála skutečnost, že pro

synkretické myšlení reálná chronologie není vůbec nutná,
není-li dokonce na škodu.

Dana Hronková

III.

ZE STARÝCH POVĚSTÍ

STARÉ POVĚSTI LITERÁRNĚHISTORICKÉ

Jakmile se některý naukový obor konstituuje jako relativně samostatná disciplína, usiluje přirozeně rekonstruovat i svou historickou dimenzi, shledává v minulosti předchůdce i proces vlastního vznikání. Tato činnost je podřízena zákonitostem historického poznávání, vyhledávají se, vybírají, zkoumají a hodnotí prameny, rekonstruují se abstraktní vývojové řady na teleologickém principu. Stranou přitom zůstávají jevy, které v tom kterém okamžiku jevily se jako irelevantní pro úkol řešený na dané úrovni vědeckého myšlení, ale jejichž důležitost se může projevit v jiném momentu poznávání zacíleného na minulost vlastního oboru, neboť i toto poznávání je proces. Každý naukový obor má tak vedle své historie v každém okamžiku i svou vrstvu kronikářskou a své pověsti. I ty představují potenciální pramený materiál vzácné, často unikátní hodnoty, i když třeba ne pro ty aspekty věci, pro něž se samy cítí být svědectvím prvního řádu. Procesová povaha historického poznávání nadto způsobuje, že se charakteristika jednotlivých zmíněných komponent, skládajících materiál k minulosti oboru, není konstatní, dochází mezi nimi k prolínání a k hodnotovým proměnám: co platilo za historii, může se za čas jevit jako kronika, v pověstech se objeví racionální jádro historické platnosti.

Některé prameny k poznání minulosti oboru a tím i reálné kontinuity jeho vývoje jsou bez potíží stále po ruce, jiné jsou však vážně ohroženy tím, že navždy zmizí v nepaměti. To se týká hlavně právě pověstí, neboť jde o útvary spjaté

povytce s orální tradicí. Jsou to i v nové a nejnovější době pověsti, tak jak je známe z folkloristického zkoumání a z literárněhistorických analýz: tradované, variované, kontaminované atd. Přesto jim odlišná epocha dodává určité rysy, které je od klasických pověstí oddělují. Není neúčelné vytknout aspoň některé z těchto odlišujících rysů. V této snaze ovšem uměle izolujeme jednotlivé aspekty, které ve skutečnosti fungují ve vzájemné nedílné podmíněnosti a spolu s dalšími vytvářejí strukturu existence oborových pověstí. Pro zjednodušení a názornost se jako na pars pro toto soustředíme na pověsti literárněhistorické.

Význačnou vlastností klasických pověstí je jejich dlouhodobé fungování, známost a přitažlivost po řadu generací. Přemyslovská pověst je v obecném povědomí od 10. století, různé místní pověsti od 17. či 18. století atp. Literárněhistorické pověsti, nejsou-li nějak fixovány /pochválena budiž zásluha memoárů všeho druhu/, zřídka přežijí druhou generaci, a to generaci vědeckou, která je jak známo mnohem kratší než biologická. Pověsti o Jaroslavu Vlčkovi, Janu Jakubcovi a Arnoštu Krausovi zmizely už pro naši generaci v nenávratnu.

Klasické pověsti se obracely k většímu či menšímu okruhu zájemců, ale býval to okruh teritoriálně vymezený, ať šlo o pověsti celonárodní povahy /viz zmíněná pověst přemyslovská, pověsti o Václavu IV. apod./ nebo o pověsti místní, a společenská, resp. profesní diferenciaci publika se přitom uplatňovala minimálně. Staré pověsti

literárněhistorické poutají především zájem lidí od oboru, "neuslyší na ně" chemik či botanik; a literární historikové se jen zřídka vyskytují v teritoriálním nahuštění. Oborové pověsti proto k sobě váží interesenty z teritoriálně rozsáhlé, ale řídké zalidněné diaspory. Představa literárněhistorických pověstí např. z Voticka je zcela nepřiměřená.

Tematika literárněhistorických pověstí byla z typologického hlediska rovněž značně ovlivněna pokročilejšími způsoby myšlení. Klasické pověsti, zejména místní, se nejčastěji váží k nějaké hmotné památce a epicky vysvětlují, popř. zdůvodňují její vznik či nějakou vlastnost /tvar, název apod./. Literárněhistorické pověsti jen zřídka osvětlují vznik či vlastnosti vědeckých děl. Sama povaha materiálu stěží dovozovala rozepříst pověsti o tom, jak vznikaly Vodičkovy Počátky krásné prózy novočeské. Literárněhistorické pověsti se daleko častěji týkají toho, jaký byl Felix Vodička, Jan Mukařovský, Albert Pražák a další. Pověsti tohoto druhu zahrnují i anekdoty, ale nejen anekdoty. V této souvislosti je třeba si všimnout, že díky této tematické orientaci překračují literárněhistorické pověsti nejen hranice krajů, ale i států, ba i světadílů mnohem snáze než pověsti klasické.

Staré pověsti byly jako žánr ústní slovesnosti především doménou moudrých starců. Literárněhistorické pověsti se šířivají rovněž z úst lidí starších, ale moudrost už není podmínkou. Nezřídka je pěstují lidé proto, aby demonstrovali svou zabydlenost v oboru, přihřáli se na významu těch, o nichž vyprávějí. Charakteristika vyprávěče a povaha vyprávěného se vzájemně nutně nepodmiňují.

Značně rozdílné jsou rovněž příležitosti a okolnosti

šíření oborových pověstí. Staré pověsti literárněhistorické se nesdělují při prástkách nebo při draní peří, přicházejí ke slovu zejména po skončení denního programu různých symposií a konferencí jako důležitá složka programu večerního, přímo bují při společenských příležitostech mezinárodních kongresů.

Materiál starých pověstí literárněhistorických vyžaduje ovšem jako historický pramen kritickou analýzu. Aby k ní však bylo možno přistoupit, je třeba příslušné pověsti nejdříve shromáždit, zaznamenat tradice, které oživují přátelský hovor v kongresových kulóarech a přitahují lidi k společnému stolu při přátelském posedění při víně. Ideálním vzorem takových záznamů by patrně byly Kubínovy Lidové povídky z Podkrkonoší; obávám se však, že vzorem nedostižným. Staré pověsti literárněhistorické nevytvořily - jako asi žádné jiné oborové pověsti - žánr /nebo subžánr v celku pověstí vůbec/, který by dal vzniknout relativně stabilním modelům vypravěčské výstavby a stylizačních postupů. Je to materiál, který teprve čeká na svého sběratele, na tvůrce metody k zaznamenávání. Nevím o lepším kandidátu na tuto roli než je člověk, který prokázal tak znamenitý smysl pro strukturní povahu a tedy i výpovědní hodnotu zdánlivě bezvýznamných jevů a kterého k úloze průkopníka i v oblasti starých pověstí literárněhistorických předurčuje i přirozená autorita a právě dosahovaná důstojnost doyena štuprů.

Jaroslav Kolár

JAK SE TO RÝMUJE?

Ptáte-li se co, tak tedy: Máchův Máj

Klementinské zlomky

Chansons de geste

Kdyby se z Máchova Máje dochoval -- bez jména autora -- jen poslední zpěv nebo, ještě lépe, pouze prvních 24 veršů posledního zpěvu, jistě uznáte, že by nebylo vůbec jasné, oč v předchozí básni šlo. Z takového fragmentu by se vědělo, že hrdinou básně byl nějaký Vilém, označený zde jako "přestrašný lesů pán", že skončil na popravišti, že asi po sedmi letech zde jeho pozůstatky na popravním kole objevil neznámý vypravěč, projíždějící koňmo zasněženou noční krajinou k městu, kde mu nazítří na jeho dotaz hospodský sdělil odsouzencův smutný příběh, na němž je založen děj nedochované básně. Děj by zůstával neznám, stejně jako rozsah básně, na základě fragmentu by však bylo možno učinit některé obecnější závěry.

Naznačený způsob Vilémovy popravy by ukazoval k tomu, že děj se odehrává někdy hluboko v minulosti, kdy se ještě exekuce toho druhu konaly, nejpozději v 18. století. Patrně však dříve, protože pod označením "přestrašný lesů pán" je nejspíše míněn nějaký loupežný rytíř, profese, která už nebyla pro 18. století typická. Byl to rytíř nepochybně šlechtěný vzhledem k vypravěčovým neskrývaným sympatiím, a proto utracený sotva jinak než nevině. Snad bral jen bohatým a dával chudým a stal se tak obětí svého marného pokusu o individuální řešení sociálních rozporů doby, ve které žil.

Pokud jde o postavu vypravěče vystupující ve fragmentu, nebylo by jisté, zda je totožná s autorem básně, či pouze fiktivní. Přesto však konkrétní časový údaj o sedmi letech, která uplynula od skončení vyprávěného děje ve chvíli, kdy se vypravěč setkal s pozůstatky jeho hrdiny, zdá se svědčit o tom, že vypravěč je totožný s autorem. Znamenalo by to, že také neznámý autor žil a jeho básně vznikala nejpozději v 13. století a tím snazší by pak bylo autorovo sociální zařazení. Podle toho by vypravěč ztotožněný s autorem byl patrně nějaký šlechtic nebo důstojník, protože ten by se mohl nejspíš osaměle projíždět na koni, třebaže zůstává nejasné, proč právě silvestrovskou nocí /to, spolu s údajem o sedmi letech, zůstává ostatně nejasné také nám, i když známe básně celou/. Evidentní rozpor mezi takto předpokládanou dobou vzniku básně a formální stránkou fragmentu, ukazující k době značně mladší, by bylo možno nejsnáze řešit poukazem k tomu, že jde o pozdní překlad, nepochybně z němčiny.

Samozřejmě vidíte, jak by takové závěry byly dokonalé vedle. Ale vidíte to jen proto, že ve skutečnosti nejsme odkázáni na pouhý fragment - kdybychom byli, mohly by se podané závěry považovat za docela korektní. Pomyslný fragment má však být především ilustrujícím příkladem toho, jak může být ošidné spřádat z fragmentu závěry o nedochovaném celku nějakého díla, určovat celek podle fragmentu /i když se to zdá u skutečného fragmentu neznámého díla bez rizika/.

Lze to demonstrovat na případu tzv. Klementinských zlomků. Pocházejí ze 14. století, byly objeveny asi r. 1862 a jsou to drobné fragmenty nějakého veršovaného díla nebo

děl s rytířskou tematikou. Vyznačují se tím, že neobsahují ani jediné vlastní jméno osobní či místní, které by mohlo usnadnit jejich bližší určení /ovšem také nemuselo, jak je zjevné z uvedeného pomyslného fragmentu, kde vlastní jméno Vilém samo nevyovídá o ničem/. Třebaže však není jisté ani to, jde-li v Klementinských zlomcích o jednu či několik vystupujících postav, o dílo jediné či o několik děl, přesto vzhledem k některým komickým prvkům v osobních charakteristikách bývají Zlomky už tradičně označovány za satiru na rytířství, protože je tu zesměšňováno; dochází se i k závěru, že je to satira z doby, kdy se rytířství také u nás už přežívalo, útok na rytířství vedený zvenčí, a proto původem z druhé poloviny 14. století. Pochopitelně nechybí ani závěr, že je to překlad z němčiny - jak jinak.

Také tyto závěry vypadají zcela korektně, nicméně i když jsme v případě Zlomků skutečně odkázáni na dochované fragmenty, řeknete si asi, že by také zde větší míra opatrnosti byla namístě. Máte pravdu: jako v pomyslném případě Máchova Máje, tak také zde mohlo jít o něco docela jiného. Máchův Máj a Klementinské zlomky - tak se to rýmuje.

Komické postavy nebo postavy s komickými rysy známe už ze starofrancouzských rytířských bájí zpracovaných v Chansons de geste, sepsaných převážně v 11. a 12. století a představujících produkt i monument neupadajícího, ale právě vrcholného rytířství. Jejich autorům bylo totiž cizí schematické pojetí hrdiny každým coulem dokonalého, bez chyb a vad, a to i takových, které působí komicky. Příkladem může být pověstný žrout Ogier le Danois nebo Rainoart, nepovedený bratr krásné Orabel, kteří však nejsou vybaveni komickými

vlastnostmi pro zesměšnění - přes své obžerství zůstávají neohroženými bojovníky a jsou obdivováni jako praví hrdinové. Nemusí tedy ani v Klementinských zlomcích jít o zesměšnění rytíře a s ním rytířství vůbec, o satiru na rytířství.

Může jít opravdu o něco docela jiného. Takové podezření vzbuzuje výjev ve Zlomcích obsažený, který připomíná stěží opakovatelnou scénu právě ze starofrancouzských rytířských bájí - z bitvy u Asprémontu. Je to bitva, v níž přijde o kus nosu jeden z největších hrdinů těchto bájí Vilém Oranžský a je tím poznamenán tak, že mu to vynese pro celý život přezdívku "Guillaume au court nez". Posuďte sami podle toho, co se ve Zlomcích o nejmenovaném rytíři vypráví:

Nechce nikde jeti pláni,
jedno po největších se hůfích točí
...
kvapě, až nemož helmu vzdieti.
Proto bude přes nos jmieti
ránu a druhú přes zuby,
tak jakžto jemu naruby
jedna chřiepi ve krvi stane.

Je snad text Zlomků, z něhož bylo citováno, fragmentem nějaké české epické skladby o Vilému Oranžském, nebo aspoň skladby, kde se jeho osudů připomínají?

Nebylo by divu, kdyby taková skladba existovala, protože rytířský hrdina Vilém byl ve středověkých Čechách sotva neznám /právě tak jako Roland, ale též aspoň jméno zmíněného Ogiera v české podobě Ojier, jak je patrné už z Dali-

mila/. Vezměme jen od té doby poměrně nemálo frekventované vlastní jméno Vilém u šlechtických nositelů /počínajíc Vilémem z Valdeka/ při naprosté absenci domácího dobového kultu nějakého světce toho jména - kde tedy hledat prvotní původ obliby jména? Znalost Vilémových osudů mohl sice u nás prostředkovat Villhalm Wolframa von Eschenbach z počátku 13. století nebo o půlstoletí mladší stejnojmenný epos Ulricha von dem Türlin, ale hrdinovo jméno v české podobě Vilém se mohlo rozšířit spíš z nějakého českého zpracování. Zachoval se ve Zlomcích jeho fragment nebo fragment jednoho z těchto zpracování?

Klementinské zlomky a Chansons de geste - tak se to rýmuje.

Nakonec, abychom nezapomněli, ještě nutný souhrn, na který po titulní otázce právem čekáte:

Z fragmentů celky se zle určit dají
Vilém je hrdinou v Máchově Máji
Zlomky zas hrdinu bez jména mají
snad se však za nimi též Vilém tají
hrdina ze starých francouzských bájí
- tak se rýmuje.

Emil Pražák

KLACKOVITÝ WINTR

Neznámá fakta o zakladateli literatury faktu

Už měl na obzoru čtyřicáté narozeniny, když se počátkem roku 1886 dočkal své první knížky, Rakovnických obrázků. Při té příležitosti spěchal Světozor předcházet si slibného autora. Představil ho jednak portrétem /budí dojem, že muž sličné tváře s ostře střiženým knírem se právě chystá proreziť hlavou zeď/, jednak chválivým medailónkem. Jeho autor vycítil kouzlo malé autobiografie, kterou si od Zikmunda Wintra pro ten účel vyžádal, a tak jí nepřežvýkal vlastním slovem, ale připojil k němu v plném znění.

Vypravěč historických miniatur, již tenkrát obdivovaný pro svůj vzácný /prý český/ humor, se při oné příležitosti přiznal, že prvotní ro^užled po světě získával tím, že od dětství pomáhal svému otci kostelničit. Nejprve zvonil jen umíráčkem /"Velikého zvonu dlouho jsem neutáhl"/. Ale když v roce 1871 otec zemřel, skoro celý rok prý za něj konal pětadvacetiz^{*k}latovou službu, "aby matka s námi čtyřmi sirotky hned nebyla od chrámu a z chleba odpuzena". Tenkrát už bylo nenadálému živiteli rodiny pětadvacet, byl "filozofem Pražské univerzity, za některý čas i jednatelem Akademického čtenářského spolku - a přitom zvoníkem u Panny Marie Vítězné."

Jako chrámový služebník pozoroval lidi při křtech, při pohřbech i o svatbách: "Od prostičké chudobné nevěsty, kteráž ubožáček v kornoutku věneček si do kostela přinesla, až po atlasovou nádheru nejedněch cynických lidí, kteří v těžké chvíli svého života smích u oltáře sobě tropili, což tu všelikterakých lidí bylo a obrázků!"

O svém kostelničení se Winter v té milé autobiografii

rozepsal, zato funkcionářením ve studentském spolku se jenom dotkl - ovšem tak, že připomněl jiný, vznesený pól své existence, údělu zvoníka protilehlý. Zapomněl, opomněl, anebo vzpomínat na tohle svoje funkcionářením pro velké čtenářstvo Světozoru nepokládal za vhodné? Oním jednatelem se stal v bolavém roce 1871, kdy ztratil otce a kdy se táborové hnutí, jímž národ žil od roku 1868, rozžehovalo s nadějí na česko-rakouské vyrovnání. I tenhle zlom ve státoprávním hnutí se po svém obtiskl na stránkách Knihy přání Akademického čtenářského spolku, vedené od 1. října 1871, v době, kdy na půlce stránky vyhrazené pro odpovědi na přání členstva z povinnosti jednatele výboru odpovídal Zikmund Winter /když se rozhněval, psal své příjmení Wintr a občas užíval zkratky Wtr./

V legendárním spolku, založeném roku 1849, v onom školním roce patřil posluchač filozofie Winter, bytem na faře u Křížovníků /a zvoník u Panny Marie Vítězné/, mezi oudy staré /Jirásek byl právě přijat jako čerstvý maturant/. Asi nikde nechyběl a v ničem si nelenoval, nadto byl dřič, pročez byl nejen jednatelem, ale patřil také do komise, která každoročně připravovala Kalendář čes. studentstva, a do třetice byl činitelem studentského divadla. Příležitostí ke sporům s kolegy a k jejich řevnivosti víc než dost.

Netoliko krásné výrazné písmo odlišovalo tenkrát Wintra od kolegů, kteří se zvěčnili svými zápisy v Knize přání, a nejen rukopis spojuje onoho rázného jednatele s klasikem české prózy, o jehož osudech toho zatím zrovna moc nevíme.

Zápisy začínají nevinně. Na stížnosti, že není vyložen Český lev a že o prázdninách nechodil Prager Abendblatt, Win-

ter odpověděl: "Dám se do báby." A jako postskriptum vzápětí dodal: Prý přinesla." Jenomže netrvalo dlouho a v Knize se objevilo přání naveskrz politické. Někdy před vánoční vznesl kdosi návrh, aby se zakoupil obraz ministra Hohenwarta, "právě zde vyšlý. Bude se dobře vyjímat vedle reskriptu," stálo v zápisu, podepsaném jménem Šindelář. Jiná ruka s podpisem Hejrovský, právník, připojila mínění opačné. Portrét státníka prý nekupovat, nemá výtvarnou hodnotu, "ani by neposloužil zasloužilému muži ku cti."

Do vzniklé výměny názorů, která mohla být účastníky pojata i jako ironická hra, i jako počouchlost, zasáhl Winter věcně, byť s tlumenou nevolí: "Také přednese jednatel - mluví však proti návrhu páně Šindelářovu ještě jiné momenty než špatná práce na obraze. Co návrh však musí to na poradu přijít."

"Jinými momenty" se asi rozumělo, že Hohenwart, který v roli ministerského předsedy překládal ve Vídni české fundamentálky, mezitím doúřadoval, a fundamentálky byly smeteny ze stolu. Reskript ze září 1971, v němž císař sliboval, že svou korunovační přísahou obnoví "státoprávní postavení koruny české", byl nadlouho, "zapomenut". Doplňt slibný reskript, který patrně visel ve studovně Akademického čtenářského spolku ještě poté, co byl Vídní popřen, navíc portrétem Hohenwartovým, znamenalo hlásit se buď k oklamáným nadějím, anebo k prohře, a v každém případě jednat opozičně anebo si na opozici zranitelně hrát.

Byl požadovaný portrét vyvěšen, anebo zmizel ze studovny AČS i zářijový reskript? To nevíme. Kniha přání o věci dál nic nezachytila. Spor měl v každém případě vleklou dohru, v níž se proti jednateli spolkového výboru angažovali další

právníci a medikové. Na přání, aby Winter opustil výbor, že odpovídá "klackovitě", opáčil na púlce stárny, vyhrazené pro odpovědi, jednatel: "Přednesu výboru, pane doktore." Když se přání opakovalo, poznamenal jen: "Zdrávi vzkazovali." A když pak jiná ruka zanaříkala, jaký dojem si jednou čtenář učiní z Wintrových zápisů o těch, kteří nezdvoračka učinili jednatelem, Wintrova ruka podotkla: "Mne těší."

Jedno je z onoho hašteření dost zjevné: Winter ve svých protivnicích viděl nafoukané a zazobané kandidáty výnosných advokátních kanceláří a lékařských ordinací a jako zvoník od Panny Marie Vítězné a filozof /rozuměj posluchač historie na filozofické fakultě/ v jedné osobě se na ně díval spatra. Domníval se, že si nejednoho z nich postavil proti sobě, když je odmítl při výběru uchazečů o ochotnické divadlo. O tom se vyjádřil v Knize přání s ironizující výmluvností: "Těm všem, kdož psali a píší na mou osobu pamflety a glosy: Od konkurenčních zkoušek k divadelnímu představení, kde jsem co komisař několik světél dramatických k úlohám nepustil /rozumí se v souhlasu s komisí/ aneb připuštěné již lepšími nahraditi se snažil: datuje se ona málomocná zášť několika čtyř nebo pěti lidiček, kteří na mne buď tajně blátem pohazují - aneb někoho nastrčí. Poněvadž mne tyto duševní jejich produkty trošku baví: prosím, aby neustali. Snesu to tím spíše, čím ochotněji uznává výbor, jehož jsem členem, moje práce a zásluhy; a poněvadž taky vím, že nelze se vždy člověku ubránit, aby se o něho něco nepodrbalo. Mně ale z toho hlava nebolí. Nadávejte tedy dál - z těch krků a hredel! Akademici!

Wintr.

První odpověď z těch, které se vyrojily, nabádala neskromníka, ať počká na chválu členstva, místo aby chválil sama sebe; ostatně prý Wintrovu úroveň prozrazuje jeho drsná řeč /"něco nepodrbalo"/ ... Dalšímu potrefenému vadilo označení protivníků jako "lidiček" a vůbec nemístná prý Wintrova hrdost. Velmi rychle se spor přenesl na jazykové pole: prý se každé jednatelovo provolání hemží pravopisnými chybami a vlastně - ani Jungmanna ten chudý filozof nezná.

Napřed vyzval nějakého podepsaného pana Kalaše na souboj a na celé stránce Knihy přání horlil jednatel Winter proti urážce od "nestoudných policajtů" a proti nařčení sebe z pravopisných chyb. S Jungmannem v ruce pak o maličko později usvědčovala Wintrova ruka onoho pana Kalaše: "Někdo by myslil, čta ty učené citáty, že kdo ví, co nevíte - a ehle, zdá se, že ani sám nevíte, že nic nevíte. Jděte se doučit. Nezapomeňte ale sobotáles."

Není-li jednatel Akademického čtenářského spolku na výši spisovné mateřštiny, může být kompetentní mluvit k mladým vzdělavcům a za ně? Aníž bychom mínili rozplétat celý ten spor o jazykovou správnost, dva úryvky z Wintrovy odpovědi musíme citovat, aby bylo jasné, jak se klubal budoucí spisovatel, pro něhož nejedna norma byla spíš výzvou k překročení než k dodržování. "Zdali se píše povinnost, interpelace - s dvěma n, l - je libovolno," vyjádřil se Winter v Knize přání na s. 271-3; "prvnější nemá příčiny pro 2 n a druhé je slovo cizé česky psáno." - "Ostatní zločiny gramatické - jestli stojí ale, však na prvém či druhém místě - je výtku nedouka. Položím ji tam, kde důraz. U nás slovosled

volný."

Souboj se pravděpodobně nekonal, pan Kalaš se ještě ozval a Winter mu ještě jednou odpověděl klackovitě: předvádí prý se, aby na sebe upozornil a dočkal se zvolení do výboru Všehrdu.

Pak už zápisy v Knize přání tichnou v drobných dozvucích. Wintrový odpovědi se omezují na "četl jsem", "přednesu" ... Patrně výbor Akademického čtenářského spolku uložil jednatelemi na jízlivé poznámky neodpovídat, jak stojí psáno Wintrovou rukou někdy na podzim 1872.

Sotva kdy se mladá osobnost ubrání kolizím se svým okolím. /Z čeho by žilo písemnictví, kdyby tomu tak nebylo?/ Pětadvacetiletý filozof, který funkci jednatele v Akademickém čtenářském spolku spojoval s úkoly zvoníka u Panny Marie Vítězné, navíc v čase politicky zjitřeném, získal za jediný školní rok nezaplatitelnou průpravu pro všechny své budoucí obřazy i obrázky.

A jak to bylo dál? O tom náš pramen mlčí, napsal by Z. Winter. Nám budiž dovoleno ze známého pramene doplnit, že Zikmund Winter vystupoval 8. června 1872 v ochotnickém představení pořádaném Akademickým čtenářským spolkem. /Ale vybrán k tomu musel být podle Jiráskových vzpomínek samým Kolářem mladším! / V Záhubě rodu přemyslovského hrál pěvce Dalimila. "Jak se herecky tužil, už nevím," vyslovil se opatrně Alois Jirásek, dodávaje: "dobře si však pamatuju, že brnkaje na provázky nějakého 'varyta' či harfičky, jak to na divadle dělají, pěkně zpíval. Měl plný, zvučný baryton. A on sám si dnes připomíná, že mu tenkrát dali nějaké ničemné triko na lýtku natržené."

MALÝ PŘÍSPĚVEK K ZEYEROVU LISTÁŘI

F. X. Šalda měl patrně pravdu, když o Zeyerovi napsal, že "veliký příklad jeho života bude působiti více než jeho dílo"¹. Pětaosmdesát let po autorově smrti přitahuje badatele více než 35 dílů Zeyerových Sebraných spisů Zeyerova korespondence. Je to zákonitě - právě ona vydává svědectví o lidské tváři autora, který byl vášnivým patriotem i jízlivým glosátorem českého provincialismu, politickým a etickým maximalistou toužícím bolestně po uznání, ale neochotným a neschopným k jakémukoli lidskému a uměleckému kompromisu. Na rozdíl od Zeyerova díla není však korespondence dosud kompletně vydána² a Zeyerova pozůstalost uložená v LA PNP a v archivu ČSAV může vydat ještě mnohá překvapení.

Jedním z nich bude pravděpodobně i dále publikovaný koncept nepodepsaného a nedatovaného Zeyerova dopisu, kterému dosud nebyla věnována pozornost. Je psán Zeyerovým charakteristickým, úhledným, ale málo čitelným rukopisem na dvojlistu 8⁶ a byl omylem uspořadavateli pozůstalosti uložen v LA PNP zařazen mezi materiály pocházející z období druhého Zeyerova vodňanského pobytu /č. 15 H 32/. Otiskujeme jej zde v plném a původním znění, protože považujeme upravování textů podle našich současných zvyklostí v případě materiálů archivní podoby za neoprávněné.

Text konceptu:

Petrohrad

Můj milý a drahý,

neměl jsem odvahy Ti dříve psáti, až tu slíbenou práci dokončím, až budu moci volat: Zde je! Bohu díky, již jsem tam

dospěl a mám to za sebou. Odpust', že není z nejlepších. Líbit se nebude, není pro ten náš svět. V Čechách vavříny nerostou, alespoň pro mne ne. Věnoval jsem ji Maudrovi, snad mu to přinese trochu radosti v době pro něho tak trudné. Život zdejší nemá mnoho půvabu, a pak, jsem stále zapřažen. Přesto - Tobě to mohu říci - byl jsem štěstěnou favorisován: poznal jsem Ji, lehou, vysokou ženu, bílou jak mramor, vlasy plavé jak hořící oblak při západu slunce. Je to jako sen. Kdyby mi bylo dovoleno déle pobýti, naučil bych se těžkou její mateřštinu, abych její poezii mohl čísti. Považ: poezii! I v němčině mají její písně ten něžný pel a ryzí tón. A jak svou nešťastnou vlast miluje! Žije tu jak ve vyhnanství. Má Aurora /.../ Prosím nehovoř o tom s nikým. Jsem směšným. The middle aged /rather stout/ gentleman... Pozdravuju Tvou ženu a to zlaté malé děťátko Helenku.

Komentář:

Můj milý a drahý - Oslovení, stejně jako závěrečný pozdrav ženě a dceři Helence, svědčí o tom, že adresátem dopisu je J. V. Sládek.

Věnoval jsem Maudrovi - Svému příteli, sochaři Maudrovi /1854-1920/ věnoval Zeyer komedii Lásky div a epickou básněn Helena. Jeho choti Julii připsal Tankredův omyl. Ze zachované korespondence Maudra a Zeyera není patrné, o jaké problémy v Maudrově životě šlo.

Poznal jsem Ji - Nadšený popis /u Zeyera tak neobvyklý/ je ovšem jen pouhou citací z autorovy Heleny³. O identifikaci se pokusíme níže.

Je to jako sen - Typicky zeyerovské vyjádření nejvyšší vzrušenosti.

Má Aurora - Dalšíh 8 řádků je hustě zaškrtnáno perem, jednotlivá prosvítající slova jsou částečně nečitelná, částečně nerozumitelná /levipeeg, parnu/. Zaškrtnaný text nelze rekonstruovat.

The middle aged /rather stout/ gentleman - Srv. ironizování vlastní osoby v dopise Marii Kalašové ze dne 29. 12. 1881⁴.

Je-li dopis psán v Petrohradě, adresátem Sládek a dílem Sládkovi zapřaným básně Helena, je možné dopis přibližně datovat. Zdá se, že k formulaci "není pro ten náš svět" odkazuje Sládkova formulace "Pravdu máš, že pro ten náš svět nebude" ze Sládkova dopisu datovaného 17. 2. 1881⁵, v němž Sládek potvrzuje příjem slíbeného díla. Dopis, kterým Zeyer posláni avizoval, se nedochoval, podle mínění J. Š. Kvapila⁶ proto, že obsahoval jakési intimní informace. Pečlivý a diskretní Sládek všechny takové dopisy ničil. Počítáme-li s oněmi 6 až 8 dny, které tehdy potřeboval dopis na cestu z Petrohradu do Prahy, je pravděpodobné, že Zeyerův dopis byl psán mezi 16. 12. 1880 a 17. 2. 1881, tedy v době, kdy Zeyer žil s rodinou generála Popova, u něhož pracoval jako vychovatel, v Petrohradě. Kdo je onou krásnou Helenou sychravých bílých nocí se můžeme jen dohadovat. Jistě však nejde o proslulou Miss Kershaw, jejíž role v Zeyerově životě byla některými badateli přeceněna⁷. Ostatně s Miss Kershaw mluvil Zeyer anglicky a z textu dopisu vyplývá, že s touto dámou hovořil německy a němčina nebyla její mateřštinou. Vzhledem k tomu, že polyglot Zeyer mluvil plyně německy, anglicky, francouzsky, italsky a rusky, a obstojně španělsky a polsky, dá se předpokládat, že mateřštinou dámy, která Zeyera zaujala natolik,

Že kvůli ní přemohl i svou nechuť používat němčiny jako komunikačního jazyka, byl jazyk Zeyerovi dosud neznámý. Klíč k tomuto problému nabízí další materiál zařazený v blízkosti nalezeného konceptu, totiž volné listy velikosti 24 x 18 cm, na nichž si Zeyer zaznamenával poznámky ke studiu. Jeden z nich obsahuje slovíčka k Iliadě /nezapomeňme, že v Simferopolu, kde Zeyer s Popovými v létě přebýval, žil jeho přítel a učitel řečtiny profesor Kašpar/, druhý několik novořeckých výrazů /z částečně zachovaného dopisu Sládkovi⁸ vyplývá, že se na jihu učil novořečtině/. Třetí list si dovoluujeme otisknout. Je psán energickým písmem, zřetelně Zeyerovi nepatřícím.

Text poznámek:

üks, kaks, kolem, neli, vüs, kuns, seitse, kaheksa, uheksa, kümme

ma tulen	me tuleme
sa tuled	te tulete
ta tuleb	nad tulevad

ta lugevat raamatu läbi
opilane luges roamatutu
paev on valgem kui hommik

Na zadní straně už Zeyerovým písmem /a jiným inkoustem/ připsáno: Myslím, že s nimi máme mnoho společného. Budoucnost to ukáže. Tuhle literaturu bych rád do Čech uvedl, i kdybych si ji musel vymyslet.

Vzhledem k tomu, že nalezený text je viditelně svědectvím Zeyerova pokusu učít se estonštině /srv. i povzdech

v dopise R. Jesenské z 29. 4. 1891⁹: Také estonsky jsem se chtěl učit jednu zimu, ale nic z toho nebylo/, můžeme vynést hypotézu: Petrohradskou Helenou Zeyerova dopisu není nikdo jiný, než první dáma estonské poezie Lydie Koidula, jejíž pseudonym znamená "Ranní záře", tedy Červánky, Zora, Eos, Zeyerova AURORA. Básnířka žila v době druhého Zeyerova pobytu na Rusi se svým manželem v Kronštatu, kde tesknila po své milované vlasti.

Identifikace osoby, jakkoli zajímavá, není nejdůležitějším ziskem¹⁰. Tím je zjištění, že Zeyer v době své prudké deziluze ze Slovanstva¹¹ usiloval o novou orientaci a o sto let předešel explozi zájmu o estonskou literaturu v Čechách. Bohužel poezie Lydie Koiduly, jejíž nevšední zjev i talent Zeyera oslnily, nebyla dosud do češtiny přeložena.

Poznámky

- 1 F. X. Šalda, Kritické projevy 5, 40.
- 2 Obsáhlou bibliografii časopisecky vydané korespondence viz V. Bittnar /Katolicita J. Zeyera, Praha 1926/ a J. Š. Kvapil /Pál století Zeyerova kultu a hodnocení, Slov. věda IV, 1951, 1, 13-21/, přehled knižně vydané korespondence viz E. Stehlíková /Slavia 1982, 1, 98/.
- 3 Viz Spisy J. Zeyera IX, 185-193.
- 4 Ve stínu Orfea /Praha 1949/, str. 17.
- 5 Sládek-Zeyer /Praha 1957/, str. 40.
- 6 Tamtéž str. 380 a 383.
- 7 Viz E. Jurčínová, Julius Zeyer /Praha 1941/. Střízlivěji o témže viz R. B. Pynsent, Julius Zeyer /Hague-Paris 1973/, str. 19-26.
- 8 Sládek-Zeyer, str. 46.
- 9 Listy J. Zeyera R. Jesenské /Praha 1918/, str. 16.
- 10 V další korespondenci, snad s výjimkou fragmentárně zachovaného dopisu Sládkovi /Sládek-Zeyer, str. 46/ zmínky o této epizodě už nenajdeme. Za života estonské básnířky /zemřela 1884/ se už Zeyer do Petrohradu nevrátil.
- 11 Viz dopis Maudrovi z 19. 12. 1880 /ČNM 1923, str. 170/: Abych ti řekl pravdu, jsem velice decourageován, a dělám

takřka kříž nad obecnstvem, kdybych mohl vůbec psát,
napsal bych svou poslední básen, líčil bych to velké
Slovanstvo co ohromnou mrchu ležící na pláni smutné
co smrt a sahající od moře k moři a nad smutnou tou
mrtvolou poletují mraky havranů.

Závěrem autorka děkuje pracovníkům LA PNP dr. M. Svatošovi
a dr. K. Bílkovi za zpřístupnění zeyerovských materiálů.

Eva Stehlíková

NEZNÁMÝ PRAMEN DĚJIN SLAVISTIKY

Vladimíru Macurovi z uctivé lásky

Při přípravě posledního stěhování nepatrného zbytku bývalého Slovanského ústavu v Praze včetně redakce časopisu pro slovanskou filologii *Slavia* byl objeven redakční sekretářkou balík nevábného vzhledu o rozměrech 372x252,5x252,2 mm s nápisem "Rukopisy prošlé redakčním řízením, schválené, ale neuveřejněné". Balík byl zabalen do tuhého balicího papíru cikorkové barvy o rozměrech 998x1003 mm a převázán motouzem o síle 3 mm a délce 3586 mm. Uvnitř tohoto nepřitažlivého, ba až odpudivého, trojrozměrného předmětu, který, jak se později ukázalo, přežil všechna předchozí stěhování Slovanského ústavu /z Lobkovického paláce na Národní třídu do budovy prezidia ČSAV, odtud do Valentinské ulice, poté do Strahovského kláštera, přičemž v každé budově se stěhoval nejméně třikrát/ nerozbalen. Po jeho oprášení, otevření, vykoupání se skupiny otevíračů, čekalo všechny přítomné velké neuvěřitelné historické překvapení, které vyjadřovali takto: Cituji:

LB: "To snad ani není možný, podívejte se, co sem to zase vyhrabala. To je hrozný, tady je takovej bordel historickéj, nikdo neví, kam co položil, já abych to tady pořád překopávala jako uhlí a vono tohle."

SW: "To je skutečně pozoruhodné, to jsem vůbec netušil, že by se zde mohlo něco takového nacházet. Ani od Murka a Hujera jsem o tom nikdy neslyšel, myslím, že ani Havránek o tom nevěděl."

JV: "No né, to je hlína. S tím by se mělo něco dělat, nebu-
de mít náký výročí?"

Jak už z předechozích citátů vyplývá, jedná se skuteč-
ně o nález kolosálního významu, jehož dosah ani teď, po
uplynutí několika dní od nálezů, nejsme schopni dostatečně
zhodnotit a docenit.

Obsahem balíku byl objemný fascikl psacího papíru pop-
saného po obou stranách dosud neznámým rukopisem v českém ja-
zyce. Shora na tomto fasciklu byl položen list papíru jiné
barvy a kvality, na kterém již vybledlým inkoustem bylo na-
psáno: "Zásilka od prof. Denise. Uložit AA a neinformovat ve
slavistickém světě. Její zveřejnění by ohrozilo nejen výsled-
ky české vědy, ale i pověst zasilatele." Podpis nečitelný -
mohl by znamenat možná: Niederle?, Murko?, Weingart?, Polív-
ka? Za tímto sdělením, které nám alespoň částečně vysvětluje
náš pozdní nález, následuje dopis pařížského slavisty a bo-
hemisty, prof. Ernesta Denise /1849-1921/. Pro jeho závaž-
nost uveřejňujeme jeho dopis celý. Prof. Denis píše svůj do-
pis česky, pouze některé drobné lexikální a stylistické od-
chyly upozorňují na to, že se jedná o cizince.

Paříž 12. ledna 1921.

Titl.:

Presidium

Slovanského ústavu v Praze

Vážení páni kolegové, moji přátelé,

poslední dobou cítím velice naléhavě, že můj prá-
měrně dlouhý život dospěl v předvečer svého konce, a chtěl

bych tudíž, než se definitivně uzavře mé životní dílo, splatit svým milovaným Čechům, kterým jsem věnoval valnou část své vědecké i propagační práce, poslední dluh, a odejít tam, odkud již není návratu, čistý tak, jako jsem na svět tento přišel.

Vím, že toto mé sdělení vyvolá v Čechách veliký údiv a bude těžkým břemenem pro hodnocení mé památky, ale nemohl bych umřít klidně, kdybych se ze hříchu těžkého svého zde veřejně nevypovídal.

V roce 1900, v době konání se II. novověkých olympijských her, mě navštívil v mém bytě v době mé nepřítomnosti český gigant Jára da Cimrman¹ a odevzdal mi se svým průvodním dopisem fascikl svých vědeckých slavistických robot spolu s plánem na zřízení Slovanského ústavu, návrhem jeho stanov a organizace. Roboty jeho s nadšením jsem četl, ale nezneužil. Chtěl jsem uveřejnit o nich alespoň krátkou informaci, ale zabránila mi v tom lidská slabost, chamtivost a závist, které ve mně prodřímly po prostudování Cimrmanova návrhu na zřízení Slovanského ústavu. Mám tak Čechy rád a je mi s nimi dobře, bojoval jsem silně za vzkříšení jejich státnosti, ale při čtení Cimrmanovy koncepce SÚ se ve mně Francouz zbudil a řekl jsem si: V Paříži bude první Slovanský ústav na světě, u Čechů stejně ještě nejsou podmínky pro jeho zřízení, nevidáno když budou druzí.

Podle Cimrmanova návodu v Paříži přispěl jsem ke zřízení Institut d'études slaves, napsal jsem dokonce o jeho organizaci a chodu drobnou publikaci. Jak stydno je nyní mi, kdy se dovídám, že v Praze spisku mého "Ústav pro studium Slovanstva. Paříž střediskem slavistiky v cizině" český

překlad vychází a hodnocen je jako práce mimořádného průkopnického dosahu a dokonce návodem pro zřízení ústavu Vašeho státi se má.

Ne mně, ale Járovi da Cimrmanovi náleží tato úcta, ne Francouzům, ale Čechům se opět ve světě podařilo prorazit a jejich ~~musí~~ kůží /tady myslí pravděpodobně prof. Denis peří - pozn. LB/ se nyní Paříž ve světě chlubí.

Odpuste, mí drazí Čechové a Čechy krásné, Čechy mé, ale až se budete dřinou Járy da Cimrmana prodírat, poznáte, že nám lidem vše je lidské, a že neupadnout v pokušení je nesnadné.

Je vous aime, Češi moji, o odpuštění prosím, dílo tam kam patří a určeno bylo, odevzdávám.

S hlubokou úctou a lítostí

Ernest Denis

profesor pařížské Sorbonny v.v.

Po tomto smutném, vztek a slzy budícím dopise, následuje dopis Járy da Cimrmana prof. Denisovi.

Vážený příteli,

Vás
snad mohu tak oslovit, svým společným zájmem o naše dobré Čechy přáteli stali jsme se; o Čechy tak nespravedlivě trpící pod rakouským jhem. Škoda, že nezastihl jsem Vás, slovutný pane profesore, ve Vašem bytě, abychom si mohli pohovořit od srdce k srdci a zahrát na společné struně.

Věřím, pane profesore, že přijde doba, kdy se k nám

do Čech dobré časy vrátí a Praha bude kulturním a vědeckým střediskem celé naší staré dobré Evropy a bude co do významu prvním centrem světové slavistiky, Mekkou slavistiky, tak jak jí byla za doby Dobrovského. Již vidím tu dobu, kdy v Praze bude zřízen Slovanský ústav a založeny nové slavistické časopisy; zde mám na mysli zvláště časopis Slavia, kterou již Dobrovský ustavití chtěl.

Měl jsem teď přes zimu chvilku volna a sepsal jsem stanoviny takového ústavu, ve kterých vylíčil jsem jeho záměry a cíle, a zároveň sepsal i několik základních příruček ze všech oblastí slavistiky, především pak z jazykovědy, literární teorie a historie, ze slovanské historie a archeologie, folkloristiky a etnografie /někteří národopis říkají/.² Mluvil jsem o svých spiscích a hlavně o svých institucionálních návrzích³ s profesory Jagičem a Brücknerem, oba je přivítali s pochopením, ba až s nadšením. Jagić přál Slovanskému ústavu i Slavii "svaki napredak i uspjeh" a Brückner řekl doslova: "Praga jedyna dla Slavji i dla Slowiańskiego Instytutu miejsce i mogę Wam tylko ponownie i gratulować do podjęcia tej myśli." Dále jsem i s prof. Masarykem a prof. Kubou, když přes Vídeň projížděli, o celé věci hovořil, oba slíbili svou morální i materiální podporu. Prof. Kuba kromě obrazů a zharmonizovaných slovanských lidových písní říkal něco o miliónu korun, prof. Masaryk mluvil jenom o penězích a bude-li po Rakousku parcelisace bude i nějaká ta parcelka.

Já sám věnuju Slovanskému ústavu svou myšlenku a autorská práva na vydání mých základních slavistických příruček, myslím, že výnos z nich by mohl krýt provoz ústavu po prvních 10-50 let.

Teď, jak zima už skončila, mou myslí táhnou myšlenky jiné, k jejichž prospěchu chci zasáhnout: zrovna teď myslím na zřízení filmového studia spolu s prof. Barzandem, povznesení tělovýchovy v sokolském hnutí, zdokonalení kriminalistických metod, mám ještě další plány. Proto svou slavistickou práci a myšlenku odevzdávám Vám, Vážený pane profesore, u Vás jí bude dobře ve Vašich měkkých francouzských rukou. Odevzdejte je, prosím, jak jen uslyšíte, že v Praze podmínky k jejich využití se rýsují, našim českým slavistům k použití.

S pozdravem

Jára da Cimrman

český vynálezce, učenec a umělec

Tímto dopisem celá slavistická práce J.d.Cimrmana, zdá se, pro něho samého skončila. Český titán hnál se světem dál dobývat světová prvenství v dalších oborech. Jak naložit s jeho darem prof. Denis, je dostatečně zřejmé ze zde uveřejněného Denisova dopisu. Zase jednou českou prací proslavil se jiný národ. Cimrmanovým slavistickým čítankám a příručkám se budeme věnovat jindy, jak už jsme ostatně přislíbili. Zde uveřejníme ve stručnosti pouze výňatky z Cimrmanova návrhu stanov Slovanského ústavu.

"Slovanský ústav bude pečovat o soustavné a všestranné studium slovanských národů a rozvoj styků s nimi, protože slovanské země a Orient byly odedávna předním přirozeným odbytištěm našeho průmyslu a jedním z nejdůležitějších dodavatelů potravin a průmyslových surovin pro nás. Styky tyto, zejména kulturní, vědecké a hospodářské, je nutno prohlubovati a rozvíje-

ti až do té doby, dokud my nebudeme potraviny vyvážet na Východ.

Cílů těchto nechtě SÚ dosahuje těmito prostředky:

- a/ jako středisko odborných pracovníků o věcech slovanských zde pečováno nechtě je o tyto po všech stránkách, v kavárně Slavia ať zřízen je pro ně restaurační paušál, psací papír a pera dodávány jim v hojnosti potřebné, pracovny jejich přiměřeně vyhřívány, knihy jim bez omezení opatřovány a půjčovány
- b/ pořádáním a podporováním studijních cest a výprav do zemí slovanských i neslovanských a naopak, a to do každé ve vhodnou roční dobu, k Jadranu vždy v létě, v zimě za Slovany do Vídně /s předplatným na vídeňské bály/, před začátkem každé sezóny do Paříže, kde, jak to vidím,⁴ se to bude Rusy vbrzku jen hemžiti
- c/ Vypisováním stipendií na odborná studia slovanských věcí a po jejich skončení uveřejňování výsledků těchto studií
- d/ šířiti znalosti slovanských věcí i slovanských jazyků v širších vrstvách tak, aby vzájemná znalost slovanských národů přispívala k jejich kulturnímu i hospodářskému sblížování, s cílem alespoň dílčích výsledků - aby se už v českých zemích nevařila káva turecká, ale bosenská a některé hospodářství se neoznačovalo jako turecké, nýbrž příleha-
vějším východoslovanským názvem
- e/ organizováním vědeckých setkání ve vhodných a vybraných lokalitách, zvláště se hodí Mikulov, Velké Pavlovice, Plzeň
- f/ udržováním a uspořádáním bibliografického a informačního archivu, pokud možno badateli použitelného
- g/ sběrem slovanských lidových písní i s hudebním doprovodem a jejich uváděním v život /na tomto bodě trvá prof. Kuba/."

Body h-s pro omezený rozsah tohoto příspěvku již neuveřejňujeme, pro informaci pouze sdělujeme, že tyto body postihují ostatní oblasti potřebné pro dobrý průběh odborné práce, jako je zabezpečení opisování textů, služby knihovnické apodl

Více jak tři čtvrtě století zůstala širší veřejnosti slavistická činnost českého nejslavnějšího průkopníka ve všech oblastech lidské činnosti utajena. Nejprve to byl sobecký zájem prof. Denise, který se však ke svému hříchu statečně přiznal. Potom se tak stalo přičiněním, nebojíme se to říci otevřeně, celé skupiny lidí, kteří se báli o svou vědeckou slávu. Připravili tak českou slavistiku nejen o možnost rychlejšího vědeckého rozvoje, kdyby měla příležitost opřít se o metodologicky průrazná díla J.d.Cimrmana, ale i zisk, který by nutně plynul z jejich publikování. Není vyloučeno, že tento finanční příjem, který by patřil české slavistice jako celku, by zabránil i pozdějšímu zániku Slovanského ústavu v Praze, neboť, jak je dobře známo a ověřeno, od peněz a plného koryta se neutíká.

P o z n á m k y

- 1 Jára da Cimrman se zúčastnil pařížských olympijských her jako přihlášený sportovec v několika disciplínách, avšak pro rozsáhlé onemocnění zánětlivého charakteru se jich zúčastnil pouze jako zanícený divák.
- 2 Popisu a zhodnocení těchto "příruček", které již pouze při zběžném čtení zdají se být "geniálními statěmi" bude věnován zvláštní příspěvek ve II. dílu tohoto sborníku k Macurovým padesátinám.
- 3 Celoživotní zájem o české instituce byl u Járy da Cimrmana hluboký a systematický, srov. kupř. jeho podíl na odhalení paliče pražského ND Josefa Zeithammela.
- 4 Srov. J.d.Cimrmana činnost vizionářskou.

Zprávu podala, edici připravila
a poznámkovým aparátem doplnila
Libuše Benešová

V POSLEDNÍ CHVÍLI

Senzační objev k založení Slovanských ústavů v Paříži a Praze

Vladimíru Macurovi s obdivnou láskou

V poslední chvíli těsně před redakční uzávěrkou tohoto sborníku se dovídáme tuto senzační zprávu.

22. 10. t.r. se sešla komise expertů k posouzení a rozboru tzv. rukopisů Cimrmanových slavistických /dále RCS/. Komise ve složení prof. Svěrák, doc. Vajgl, dr. Smoljak, primář Vašák, dr. Benešová usoudila po zevrubném paleografickém rozboru RCS, že zcela nepochybně nejde o práci českého velikáše Járy da Cimrmana, ale někoho úplně jiného. Někteří tzv. "remcalové" a nekritičtí Cimrmanovi obdivovatelé tvrdí, že takový argument nemá žádnou platnost, protože je dobře známo, že Cimrman vždy se změnou místa pobytu a typu tvářící práce zcela proměnil svou osobnost včetně rukopisu. Mnohdy ho k této změně inspirovala už jen barva, kvalita a formát použitého psacího papíru. Teprve zcela nedávno byl jako Cimrmanův autograf uznán spis o procházení mefků skrze slunce /viditelné pouhým okem/, nacházející se na papírcích rozměru 14x9 cm světlehnědé barvy prodávané papírníkem Weisem v Berlíně v r. 1898 pod obchodním názvem Heiselpapier. Jako důkaz posloužil zápis v Cimrmanově deníku, kam si mistr v r. 1898 zapsal: "V Berlíně vlak z Turecka zastavil na 2 hodiny. Využil jsem pauzy a koupil u papírníka Weise 4 balíčky jeho znamenitého Heiselpapieru, už mi citelně chyběl." Rukopis spisku je však

pouze stěží na polovině jednoho balíčku speciálního Weissova papíru, na co použil Cimrman zbytek, je dodnes vědeckou záhadou. I přes tak závažné námitky stojí komise pevně na svém stanovisku. Jedině význačný český matematik a filolog primář Vašák narušuje jednomyslné rozhodnutí komise tvrzením, že o dílo Járy d. Cimrmana jde /v případě, že autorem není Mácha budoucí/. Při své argumentaci se opírá o poučky svého stěžejního díla "Autor-text-parapsychologie", kde pracuje převážně jakousi nezvyklou matematickou metodou, ze které vyvozuje, že $a+b$ je někdy ab , jindy ba a někdy vůbec nic.

Otázkou zůstává ovšem stále, kdo je skutečným autorem RCS a z jakého důvodu jej podvrhl Járovi da Cimrmanovi. Vylučovací metodou a rozhlížením se po osobnostech českého kulturního života konce 19. stol. usoudila komise, že autorem by mohl být český cvičitel, krotitel, slavista a weltmann Zdenko Janko Veselko, není-li to ovšem někdo úplně jiný, narozený v roce 1850 na Moravě. Od r. 1871 působil jako náčelník Sokola v Lublani, kde kromě sokolských sletů pro balkánské orly pořádal i, a s větším úspěchem, sokolské rozlety, čímž se proslavil v tělovýchově celého rakouského mocnářství a na Balkáně zvláště. Později jeho stopa mizí, až v roce 1890 pro jeho údajnou smrt zaniká docela. Teď se zdá, že náš geniální Zdenko Janko Veselko, proslavený ve své době řadou pozoruhodných činů, přesáhl životním dílem svůj vyměřený čas i fyzicky a objevil se v r. 1900 v Paříži, aby mohl tak výrazně zasáhnout do dějin slavistiky.

Musíme si zároveň odpovědět i na otázku, proč použil jako pseudonymu jména Jára d. Cimrmana. Z. J. Veselko používal nejrůznější pseudonymy po celý svůj život, jak ukážeme dále, vždy měl k tomuto způsobu publikace vřelý vztah, a jméno už ve světě proslaveného J. d. Cimrmana se mu zdálo pro jeho záměr nadmíru vhodné. Proto si vybral také pro svou návštěvu prof. Denise dobu jeho nepřítomnosti, i když to bylo v době olympiády krajně obtížné, neboť prof. Denis se bál pro velké množství podivných v trikotech ustrojených návštěvníků Paříže vycházet na ulici. Járu d. Cimrmana prof. Denis tento chvalně známý znalec Čech před Bílou horou, znal našeho titána velmi dobře a Veselkův podvrh by záhy odhalil.

Celé okolnosti vzniku spisů, jejich kolportace a dopadu si vyžadují podrobnější zkoumání. Dnes jen pro osvětlení postavy Z. J. Veselky uveřejňujeme jednu z jeho raných vlasteneckých horlительských básní, kterou uveřejnil v r. 1878 v časopise Koleda /nebylo-li to někde jinde/ pod pseudonymem svého přítele A. Přibyla Pravoslav Lipenský. Nechť tento pozdrav moravského obrození je laskavě přijat naším oslavencem.

Pravoslav LIPENSKÝ

Náš žal a naše útěcha

V staletém boji za svobodu svou
osudu nevěrného kletbou zlou
podlehl národ náš a moci své
v ssutinách pohřbil hromné blesky,
a jako jinoch v síle mladistvé
u hrob se klada zúpěl stesky.
Svět děsil on, a kruta pomsta jeho,
kdy na vraha meč tasil sveřepého.

On divy tvořil, nepřemožným byl,
a běda, kdo se naň byl odvážil!
Však kles' on přec, a svět ho nezná více.
Ta zhasla slávy jeho žárná svíce,
jež meteorem vůkol bleskotala;
tma dusná nade ním se rozhoupala.
Otráven, uštván v parném bitvy znoji
on mužně s národy stál ve souboji,
prolité krve své až úbytem
na úmor zemdlen, v těle rozrytém
poslední msty své stlumil žár,
a kles' jsa sobě mlád a světu stár.
Ha! kdož jste hrob mu vykopali
a spoustou křivd a han jej zasypali
svých vtipů zlobných ve posměchu:
nuž radujte se, šťastní hrobaři!
Vždyť kles', toť vaši pro útěchu,
a černý čin váš sláva ozáří.
Ta krev, jež proudem hojným tekla,
víc k pomstě nerozhárá tepen vír -
/tak myslíte?!/ - vše stlumil hrobu mír,
čehožby snad se zvůle vaše lekla.
Což brání vám, vy hejna supů,
si dupnout na hrob náš při skvělém lupu,
a z bídy týť a bujeť z mozolů,
vždyť bez soustrastí, bez bolu
jest pro nás srdce vaše mramorové;
my libovůle jsme jen otrokové.
Vám hana svědčí jen a smích,
vy s námi v ničem nesdílíte
a na nás zpupně nevražíte;
vás jala nadutost a sobství pych,
vám rodným není údělem
ta předků krví posvěcená zem.
Vy plesáte - my v hoři nyjem usedavém,
vy v skvostných palácích - my na rumech,
vy světu na obdiv - my na posměch,
o kdož tu slzu setře v oku ve krvavém?! -

Však kdože přemoh národ náš
s ním slávy o palmu snad závodě?
Ne vy přec na nás shluklí cizincové:
nám byl by neodolal satanáš.
Toť rozervanost v otráveném národě,
toť vlastních bratří temní pochopové,
zakletí svéhlavostí šumolebé,
rozbrojem, bratrovraždou pohrobili sebe.
Vy přišli jste již k dílu hotovému,
kdy zbraně bratra proti bratru utich řev,
vy na rumech své slávy vetkli korouhev
a lidu zavládli ve vlastní krvi zemdlenému.
A kdož by vlastní vinu nesa klnul vám?
Nešťastník arciť hoden outrpnosti,
však v neštěstí kdo tupo kvapí sám,
ten v propast pekelné nech padne horoucnosti.

Leč, dobrý Bože, takou pitomostí
proč národ ranil jsi náš holubiny?
Což zuřnil on? Vždyť nikdy ukrutností
se nejal zem obracet ve pustiny,
on na souseda nikdy nežehral
a spokojil se tím, cos jemu dal:
úrodné lány a zisk snahy rukodělné.
Jej nevábilo lupu štěstí mělné,
mu nad vše krásna, mila byla rodná zem,
on na výboje nikdy neopouštěl její lem.
I tebe ctiš a pravdy, víry světla chtivý,
by modly jsi jemu věnec vavřínový
strh mocí s čela jako zločincovi
a trnový mu v hlavu vryl
a ve plášť potupy jej přiodil.
Tys místo žezla v ruku třtinu,
ten symbol nicotu mu dal -
proč? By snad cizí hřích a cizí vinu,
katanům vydán, světu povrhlému,
svým utrpením vymazal? -
Toť, Bože tvrdý úděl nevinnému!

Však nač ten chybý, zoufalivý stesk?
Co věky podlá nastražila zloba,
toť rázem hrobu tvého smete blesk,
a světa kolem nová pohne doba.
A vyjde slunce, přijde anděl míru.
Ty národy, jež klamem přemrštěnců
se ve vražedném potíraly víru,
odhodí jařmo bídných zaslepenců, -
okovy prasknou, "svoboda!"
každého heslo bude národa.
Otok se smíří se svým pánem
a pod jedním se shodnou velestanem.
Vše obejmě se láskou příbuzenstva,
osvěty pravé jasné zplane slunce
a ozáří ty země tmavé trůnce
v den sbratřeného člověčenstva.

Libuše Benešová

ŽENY ZDENĚKA NEJEDLÉHO

Úvod do studia

Knihy mají své osudy, říká staré latinské přísloví, jemuž nutno dát za pravdu. A navíc reakce čtenářské veřejnosti, v tom i vědeckého publika, bývají často nevyzpytatelné, což platí i pro pozoruhodnou edici vzájemné korespondence Zdeněka Nejedlého a Otakara Ostrčila, kterou pečlivě připravila do tisku Stanislava Zachařová.¹ Publikace vyšla v roce 1982 a její ohlas, soudě alespoň dle recenzí, byl minimální.² Pro badatele, zabývajícího se duchovní atmosférou počátku století, však skrývá poklady značné ceny. Všimněme si pouze jednoho problému, na který vrchá nové světlo. Kult ženy-sfingy, ženy-vampa, onoho smyslného, vášnivého, ale zároveň i chladného sexuálního subjektu i objektu, zaujímal klíčové postavení ve výtvarném umění i v literatuře oné pozoruhodné epochy. Nejinak tomu bylo i v životě Zdeněka Nejedlého, tehdy začínajícího a průrazného učenice, který s pevným vnitřním odhodláním kráčel krůček po krůčku za uskutečněním svých vysněných, nicméně dosažitelných cílů. Někoho snad toto zjištění překvapí. Buďme však právi historii. I starý muž, jehož ostrý vemlouvavý hlas neděli co neděli pronikal z rozhlasových přijímačů do poklidu svátečně prostřených stolů, býval mlád a jeho podstata se značně lišila od obrazu, který jsme si kdysi zafixovali do vědomí prostřednictvím novin, časopisů a nedokonalých televizních obrazovek. Zdeněk Nejedlý totiž zrál v ovzduší prvního desetiletí našeho věku bez ohledu na to, zda se to dnes někomu líbí nebo nelíbí. Posuďte sami!

Přátelství Zdenka Nejedlého s Otakarem Ostrčillem

bylo dlouholeté, trvalé a pevné. Leč přesto v jejich korespondenci existuje propast zvrší pěti let, pěti měsíců a čtyřicetadvaceti dnů- Co bylo příčinou vzájemného odcizení dvou mladých mužů, na něž praktičtí hudebníci sočili? Odpověď je jednoduchá. Žena. A smíme směle prohlásit, že podle všech soudobých i dnešních měřítek žena-vamp. Již 2. 9. 1903 napsal Zdeněk Nejedlý Otakarovi Ostrčilovi rozsáhlý dopis o hudebním dění v Praze, z něhož vyjímáme pasáž, dotýkající se provedení Smetanovy opery Braniboři v Čechách na Národním divadle: "Ovšem až na ty tři sestry. Ta chůva ještě ušla /je-li ženská o něco starší nebo mladší, to je jedno/, ale ten kluk. Předně kalhotková úloha vůbec je ohyzdnost, za druhé by musilo to být zcela jinak komponováno pro hochy a za třetí by to nesměla zpívat slečna Horvátová, ženská jako lamželezo, která by ty Branibory všechny potloukla a zatím fňuká až hanba."³ Poněkud zvláštní soud, porovnáme-li jej s vědeckým textem, hodnotícím Gabrielu Horvátovou z časového odstupu: "Základními jejími rysy byl jihoslovanský ohnivý temperament, prudkost a vášnivost. S touto lidskou povahou a výhodným zjevem vyhrávala své největší úlohy, slučujíc hlubokou inteligenci /uměla od mládí italsky, rusky a německy/ s jistotou techniky, intonace a dramatickou vervou..."⁴

V roce 1903, když pročítal Nejedlého psaní o Braniborech, se asi Ostrčil nerozčiloval. O rok později nastala ale jiná situace. Při studiu Ostrčilovy opery Vlasty skončila na sedmadvacetiletou rodačku z Velkého Varaždína role Morany. Sám skladatel nezůstal vůči temperamentní pěvkyni imunní a výsledkem bylo sblížení s ženou, která Nejedlému připomíná

nala lamželezo, Ostrčilovi však ztělesňovala ideál krásy, frekventovaný v časopisech, na plakátech, malířských plátnech i v půvabných sochách. To byla pro Nejedlého těžká rána. V roce 1901, když se s Ostrčilem seznámil, si v mladickém nadšení představoval, že bude svému příteli tím, čím byl Otakar Hostinský Zdeňku Fibichovi, teoretickým mozkiem a vykladačem jeho díla. Ostatně i paralela křestních jmen tomu nasvědčovala. Kdysi Otakar-Zdeněk, nyní Zdeněk-Otakar. Leč stačilo zjevení uhrančivé umělkyně a Ostrčil, podle Nejedlého nejvýraznější skladatelský talent mladé generace a pokračovatel Smetanův a Fibichův, se ocitl na scestí. Nebylo pochyb. Nejedlý žárlil. Dosud stál v Ostrčilově životě na prvním místě a nyní jeho postavení zaujala ženština, navíc ženština, jejíž vzhled neměl daleko k sexuálnímu ideálu doby. Nejedlý byl zhrzen. Jeho sen o úspěšném tandemu, který zdolá saň v podobě oficiálních hudebních kruhů, se rozplýval, a s tím se nemohl, nechtěl a nedokázal smířit. Neustále připomínal svému druhovi, že jeho umělecká kariéra je ohrožena, že ho Gabriela zahubí, že jeho talent uduší. V tomto úsilí byl podporován i Ostrčilovou matkou, která jen nerada viděla svého syna v náručí herečky. Dva roky trvalo tiché soupeření mezi Nejedlým, který zatím dosáhl habilitace, a pěvkyní Národního divadla, dva roky Ostrčil kolísal mezi úctou k příteli a láskou k ženě. Koncem května 1906 však propukla krize, jejímž dokladem je Ostrčilův dopis Nejedlému:

"Milý příteli!

Jestliže jsem Tě hořejším oslovením urazil, odpusť!

Jde mi jen o to, abych se dověděl, zdali to bylo úmyslné, když jsi mně včera večer před Prodanou nevěstou na můj první pozdrav vůbec nepoděkoval a na druhý s patrnou nechutí. Rád bych to věděl, abych zařídil podle toho své další chování.

Prosím o laskavou odpověď do školy.

S pozdravem

O. Ostrčil."⁵

Rozhodný, nicméně skrytě prosebný tón Ostrčilova psaní nemohl nechat Nejedlého lhostejným. Soukromý docent hudební vědy poskytl příteli Otakarovi ještě poslední šanci. Domluvil se s ním, že se s Gabrielou Horvátovou přece jen rozejde a potom se oba vydají na cestu Německem. S tímto slibem odjel Ostrčil za hranice a Nejedlý se za ním po několika dnech vydal. Jaké však bylo jeho překvapení, když zaklepal na dveře přítelova hotelového pokoje a otevřít mu přišla v negližé Gabriela Horvátová!⁶ Výsledek byl logický. Pětileté mlčení mezi Nejedlým a Ostrčillem a prudký Gabrielin umělecký vzestup pod Ostrčilovým vedením. Když v roce 1911 se Nejedlý a Ostrčil udobřili, stál již milostný vztah hudebního skladatele a hvězdy opery Národního divadla za svým zenitem. Za první světové války však Horvátová dosáhla vrcholu své kariéry. V opeře Její pastorkyňa, která slaviha obrovský úspěch na pražském jevišti, vystoupila v úloze Kostelničky a sám Mistr Janáček nedolal umění a vnaďám zralé ženy. Snad i tento fakt přispěl k Nejedlého vyhraněnému odporu proti Janáčkově a Její pastorkyni zvláště. Čes-

koslovenský hudební slovník o jmenované pěvkyni lapidárně napsal: "Nejen důvěrné sblížení s Janáčkem /1916/18/, nýbrž skutečné studium lidských postav, mistrovské proniknutí slohu a vlastní bytostná povaha byly podmínkou jejího konečného úspěchu."⁷ Historik může pouze dodat, že vitální Gabriela Horvátová, generační vrstevnice obou mužů, přežila Otakara Ostrčila o dvaadvacet a Zdenka Nejedlého o pět let.

Strach z ženy-vampa, hrůza z ženy-upíra, která je schopna dlouhým polibkem vysát krev z nedostatečně temperamentního a anémického milence, pronásledovaly Zdenka Nejedlého po celý život. Jistě proto, že jeho první láska byla právě dívka-vamp, koketní a okouzující černooká krásavice, která, byť pocházela z maloměstské Litomyšle, nemívala ve zvyku odmítnout žadatele o tanec⁸ a chtěla se především bavit. "Se mnou a bavit se!"⁹ Tento výkřik a povzdech si poznamenal Nejedlý do svého deníčku, ovšem až téměř dva roky potom, co v jeho přítomnosti strávila pohledná Marie Seidlová, dcera uzenáře, velikonoce v Praze. Zdeněk byl ovšem přesvědčen, že je předurčen k vyšším cílům a nemůže se zahazovat s dívkou, byť hezkou, jež nemá porozumění pro jeho ideály. Není přece Mácha a nepotřebuje Lori! Trpká zkušenost v něm však už zůstala. Od této chvíle nepotřebuje výrazné, krásné a sebevědomé ženy, hrozící muže pohltnit, nýbrž oddané bytosti, hledící na něho očima rozšířenými obdivem. Olga Fleischerová ze Sloupnice nebyla ještě ten pravý typ, ačkoliv si schovávala Zdenkovy pohlednice z cest. Kupř. i z dlouhé výpravy do Ruska, kde se na jedné noční toulce odvážil v kruhu českých kupců "torgovat" s prostitutkou, "která /jako všechny/ měla obdi-

vuhodný obchodní talent. Zнала rusky, /franc/ouzscky/ a německy." ¹⁰ Pochopitelně zůstalo jen u slov a lechtivého zážitku.

Na počátku nového století prochá Nejedlý před dobovým prototypem krásy a potkává, aniž o tom ví, mladou ženu, již už neujde. Co na tom, že to Zdeněk netuší, Marie Brichtová, dcera ředitele Národní politiky, si je jista, že hoch sedící na Hostinského přednáškách v první lavici bude její. V době, kdy je jí Nejedlý představen, už vlastní všechny jeho knihy, ve chvíli, kdy jí osobně předává vytištěné výplody svých vědeckých snah, už slyší znít svatební zvony. Zazněly později. Až po tříleté známosti /v roce 1905/ vykročili Zdeněk a Marie Nejedlých ze Svatováclavské kaple Svatovítského chrámu jako muž a žena. Mánička je hodné stvoření. Opisuje Zdeňkovi noty, dělá za něho korektury, chodí s nim do divadel a na výstavy, krátce řečeno, hledí na něj s obdivem. A Zdeněk to potřebuje. Přesně sedm šťastných let. Sedm let, kdy on sám je spokojený a nedovede pochopit Ostrčila. Chce, aby Ostrčil byl jako on, usedlý titán s rodinným zázemím.

Popřít atmosféru doby se Nejedlému daří až do přelomu let 1911-1912. Tehdy se seznamuje s Marií Bachovou, manželkou lékaře. Marie Bachová, již všichni říkají Táňa, mu padne do oka právě v okamžiku, kdy jeho žena čeká druhé dítě. Co má dělat on, šťastný manžel a otec čtyřleté dcery? Předstírá kamarádský vztah k doktoru Bachovi a hledí na Táňu. Jejich poměr se nesmí prozradit, byl by to

skandál. A tak zbývají jen malé radosti. Svou fotografii věnuje Nejedlý "manželům Bachovým", ale myslí přitom na ni. A Táňa? Pozdravy ctiteli připojuje jen na ruby dopisů svého muže.¹¹ Konec románu činí narození syna Víta a onemocnění Nejedlého ženy.

Ne, už nikdy nevstoupí do života Zdenka Nejedlého žena-vamp. Zážitek z mládí byl příliš silný. Nyní to budou jen oddané bytosti, které v něm vidí génia vědy. Budou to ženy hezké a přitažlivé, ale jenom jediná z nich ohrozí relativní klid jeho manželství. O té však psát nebudeme, neboť vztah takového druhu není vhodný pro hyperbolické ztvárnění.

Nejedlý už náležel k uznávaným lidem a pozvolna se blížil k šedesátce, když se seznámil s rodinou litomyšlského učitele Václava Drbohlava. Drbohlav sám byl obětavý člověk, žijící plně pro kulturní a osvětovou činnost, a bral s velikým zadostiučiněním a jako neobyčejné vyznamenání, že mu vysokoškolský profesor projevuje přízeň. Ale Nejedlého více přitahovala Drbohlavova žena Marie. Čtvrtá Marie jeho života! Ještě, že byl Drbohlav podobně důvěřivý jako kdysi doktor Bach. Nejedlý navštěvuje manžele Drbohlavovy v Litomyšli, píše jim, posílá jim výtisky svých knih a separáty svých studií. Ale to vše je ve skutečnosti určeno pouze Marii. Václav Drbohlav nic netuší a v bezbřehé důvěře Nejedlému píše:

"Drahý pane profesore,

s velikou radostí četli jsme společně vzácný a milý Váš list a potom jsme si jej četli každý sám pro sebe. Oba můžeme říci snad totéž v různých obměnách, proto píše já zase

za oba, vlastně za všechny tři. Světluška leží v postýlce, tam, kde poslouchala Smetanu a krásný Váš výklad a připomíná mně, abych nezapomněl vyřídít, jak na Vás vzpomíná a na ty Vaše Branibory, které jí prý příště zas musíte zahrát."¹²
/Tak Nejedlý okouznil muže, ženu i dcerku v pubertě.

Vášeň paní Drbohlavové byla sice prudká, ale ohled na rodinu ji přece jen brzdil. Nespouštěnou podobu nabyla až po skončení druhé světové války, kdy zůstala sama, bez muže a bez dcery, která bydlela mimo Litomyšl. Návrat Zdenka Nejedlého z Moskvy, tentokrát dokonce ve funkci ministra, v ní vyvolal bouři emocí, ústící v milostný cit, v němž se oživená láska k předválečnému idolu prolínala bezvýhradným souhlasem s politikou KSČ, k jejímž představitelům náležel. Dále už neváhala. Odhodila nacionalistickou zátěž po svém manželovi a vykročila vstříc nové budoucnosti v čestných funkcích, které na sebe postupně navěsila místo buržoazních šperků. A Zdeněk zareagoval, Zdeněk odpověděl. Mezi Litomyšlí a Prahou se odvíjela bohatá korespondence, neustávající až do Nejedlého smrti. Dopisy Marie Drbohlavové jsou příliš krásné, než aby je bylo možné pouze parafrázovat. Z tohoto důvodu uveřejňují některé z nich v příloze.

Čtenář se bude jistě ptát, zda měl Nejedlý, stojící na prahu sedmdesátky a posléze osmdesátky pro ženy pochopení. Měl. A i když se nezakládají na pravdě pověsti, že by osmdesátiletý ministr zplodil se svou sekretářkou dítě, obracely se ženy na staršího pana profesora se svými problémy a psaly mu o svých potížích. Měly přece jistotu, že jim poradí a zároveň vše zapomene.

Uzavíráme tedy tento příspěvek konstatováním, že žena-vamp nebyla právě Nejedlého typem a že po celý život inklinoval k ženám bezvýhradně oddaným a milujícím pouze jeho. I v čase, kdy se nad jeho šedou hlavou vznášelo znamení skonu, na slabší pohlaví nezapomněl. Myslel na ně dokonce do té míry, že mu v jedné z jeho posledních vědeckých prací symbolizovalo i rodnou vlast: "Stačí se jen podívat na mapu Evropy, a hned nám padne do oka, i nejsou-li na ní vyznačeny hranice států, nápadný čtyřúhelník, postavený na koso v samém srdci Evropy. A to je země česká."¹³/Poděhl ZN/. Láska k ženě a láska k vlasti se tak spojila v nádherné symbióze, proti níž je ženský princip v literárních dílech českých obrozenců nedostatečně podloženou hypotézou jistého slezského badatele.

P o z n á m k y

- 1 Zdeněk Nejedlý-Otakar Ostrčil, Korespondence, ed. S. Zachařová, Praha 1982.
- 2 Pětistránková recenze autora tohoto příspěvku, jež byla určena pro časopis *Historia universitatis Carolinae Pragensis*, nikterak nenadchla akademika Václava Vaněčka, který ji doporučil přepracovat, avšak ani v nové verzi se jí výkonný redaktor neodvážil předložit redakční radě.
- 3 Zdeněk Nejedlý-Otakar Ostrčil, s. 55.
- 4 Heslo Gabriela Horvátová, in *Československý hudební slovník osob a institucí I*, Praha 1963, s. 476.
- 5 Zdeněk Nejedlý-Otakar Ostrčil, s. 86.
- 6 Podle ústního sdělení dr. Zdeny Nedvědové-Nejedlé.
- 7 *Československý hudební slovník*, s. 476.
- 8 K. Popelka, Vzpomínky na Zdenka Nejedlého z dob společných studií gymnasiijních a universitních. Léta 1891-1898, s. 43. KZN ÚČSL ČSAV, vzpomínky na Zdenka Nejedlého.
- 9 Deník Zdenka Nejedlého od 9. 1. 1898 do 13. 11. 1901, s. 3. KZN ÚČSL ČSAV, písemná pozůstalost Z. Nejedlého, nepublikované rukopisy.
- 10 Zdeněk Nejedlý, Deník z cesty do Ruska, s. 21. Uloženo tamtéž.

- 11 Dopisy Marie /Táni/ a Václava Bachových Zdenku Nejedlému, KZN ÚČSL CSAV, písemná pozůstalost Z. Nejedlého, korespondence osobní, karton č. 1.
- 12 Václav Drbohlav Zdenkovi Nejedlému 12. 1. 1933, tamtéž, karton č. 8.
- 13 Z. Nejedlý, Dějiny národa českého I, Praha 1949, s. 34.

Petr Čornej

PŘÍLOHA

Tři dopisy Marie Drbohlavové Z. Nejedlému

1.

V Litomyšli 24. července 1945

Pane ministře,

děkuji Vám za milý dopis i za pozdrav z cesty po Těšínsku. Mám radost, že jsme se opět sešli. Po těch zlých letech mi připadá všechno neuvěřitelně krásné a po našem shledání je vše ještě jasnější a radostnější.

Jsem jako ve víru, pomáhám na žních, žito je již posečené a odvezené, včera se sekal ječmen, zítra, bude-li čas, půjdeme na pšenici. Práce na poli se mi líbí, mám radost, že postačím ostatním, kteří jsou na tuto práci již zvyklí. Připravují si také nový domov a těším se, že snad již za měsíc budu opět po dvou letech zůstat ve svém bytě.

Že mohu dnes žít vše tak šťastně a radostně, za to vděčím Vám. Když jsem v Benešově zůstala sama, uvědomovala jsem si, co jsem od Vás získala, jak rozumím všemu, co se děje ve světě a to bych byla těžko pochopila bez poznání Vašeho díla a Vás.

Měla jsem Světlušku, to bylo pro mne veliké štěstí, i několik dobrých přátel, ale v nejvnitřnějším svém hledání pravdy jsem zůstala sama. Nejhlouběji jste zasáhl do mého vnitřního života. Probudil jste ve mně touhu po samostatném myšlení, a tím jsem našla sama sebe a za to jsem Vám ze všeho nejvíce vděčna.

V neděli jsme byli na krajské konferenci KSČ. Pěkně mluvil ministr Kopecký i tajemník Kubín. Je to pro mne nový, krásný svět.

Až bude po žních a po nejdůležitějších polních pracích a až budu sama bydlet, těším se, že si opět něco přečtu.

Těším se, že se s Vámi opět uvidím.

Zdraví Vás a všechny Vaše drahé

Vaše Marie Drbohlavová.

2.

V Litomyšli 5. ledna 1946

Milý soudruhu,

když jste odjížděl^í ku Praze, uvědomovala jsem si, jak Vás mám všechny ráda, ovšem každého jiným způsobem. Zvláštní radost jsem cítila, že jsem blíže poznala Zdeničku.

Doma jsem se potom pustila hned do četby o romantismu. Jsem Ti, soudruhu, vděčna, že jsi mi to poradil. Už dávno jsem o těchto problémech nemyslela, zajímají mne teď docela jiné věci. Ale je dobře znovu se sem vrátit a znova to promyslet. Po všech zkušenostech, které jsem nabyla životem i četbou, ze všeho nejvíce na mne zapůsobila Okouzlená duše, po jejím prožití, myslím, že jsem se znovu zrodila, --byl to krásný pocit osvobození, nikdy na to nezapomenu, stále to ve mně trvá.

Na Nový rok večer jsem o tom hovořila s rektorem Stříteským, je to velmi jemný, pravdivý a věrný člověk, mnoho jsem už od něho získala. Při rozhovoru s ním jsem si znovu potvrdila, co už dávno vím, že muž i žena o lásce myslí docela jinak, i když mluví stejnou řečí, přece si něco jiného pod tím myslí a

představují. Proto problém dnes není rovnost či nerovnost, - spíše pochopit - různost.

Nejvíce se mi líbilo, co Bělinský píše o věrnosti, že přestává být povinností, neboť znamená vlastně jen ustavičnou přítomnost lásky v srdci: není-li tu takového citu - pozbývá i věrnost svého významu; trvá-li cit dále - věrnost také nemá smyslu. A potom se mi líbí, jak Bělinský píše, že v lidském životě se vystřídají všechny doby romantismu. A v každé době ví srdce lidské samo, jak má milovat a jaké lásky si všimati.

Jen že je opravdu škoda, že se nedostane každému takové mravní možnosti. A je velmi smutné vidět, jak většina klesá - nemá sil jít výše, přes zničené naděje a neskutečné vidiny.

Na Silvestra jsem byla večer ve Smetanově domě, pořádal jej KSČ. Z programu mnoho nevím, nesledovala jsem jej, ale moc pěkně jsme si pohovořili se soudruhem Králem a soudruhem Ropkem, který mi vykládal o plánech ve výtvarné komisi při Okr/esním/ nár/odním/ výb/oru/; budu členkou této komise s malířem Matičkou a s ním, těším se s nimi na spolupráci. Včera večer jsem byla v národohospodářské komisi, byla tam velmi živá a zajímavá debata, bylo 12 hodin a ještě se nám nechtělo domu.

Zimu zde teď máme pěknou, procházela jsem se chvíli na večer Na valech, vzpomínala jsem na Vás v Praze.

Zítřka celý den máme okresní školu KSČ, jsem zvědavá, jaká bude.

V pondělí máme komisi žen, ale tam se mi to za mé ne-

přítomnosti hodně pokazilé, dosud nevím, jak to spravíme. Avšak mám-li psát pravdu, - daří se mi dobře. A totéž přeji Tobě, soudruhu, i všem Tvým milým.

Se soudružským pozdravem

Marie Drbohlavová.

3.

V Litomyšli 22. prosince 1960

Drahý soudruhu,

měla jsem nesmírnou radost, když jsem v neděli otevřela radio a uslyšela Tvůj hlas.

Četla jsem velmi pozorně zprávu představitelů komunistických a dělnických stran a několikrát jsem se vracela k odstavcům různých kapitol a promýšlela je znovu. Proto mi byla zvláště milá a prospěšná Tvoje řeč k tomu. Uvědomuji si, jak rychle u nás politicky rosteme pod vedením KSČ. Ale co je u nás dnes už jasné každému průměrnému desetiletému dítěti, není dosud stále jasné starším lidem a na Západě to není jasné mnohým lidem ani s vysokoškolským vzděláním, jako tomu bylo u nás v minulé republice. Je to jeden z důvodů, proč mám ráda společnost mládeže. Mám na starost Zdenču, když jsou rodiče v zaměstnání, a přibrala jsem si ještě Boženku Nováčkovou. Učím se s nimi a sleduji tak nový způsob výuky ve škole. Máš pravdu, soudruhu, že dnešní mládež je jiná, vždyť i doba je jiná, naprosto odlišná od doby našeho mládí a duch dnešní školy ve všech předmětech jak je nový. Uvědomuji si přitom, jak blahodárným zařízením v životě je vlastně smrt, jakou nutnou podmínkou je pokroku. Právě na mláde-

Ži to vidím, a proto je mám tak ráda a teprve teď chápu, proč jsi měl vždy i Ty mládež tak rád.

A s nimi se těším i dnes na vánoce, na jejich dnešní vánoce, bez všech těch starých nadpřirozených představ, - jsou plny radosti z očekávání dárků i radosti, že samy budou obdarovávat ty, které mají rádi.

Přeji i Tobě, milý soudruhu, abys letošní vánoce radostně prožil v kruhu svých nejmilejších a nejbližších.

Hodně zdraví a spokojenosti v příštím novém roce přeje Ti v upřímném přátelství oddaná

Marie Drbohlavová.

K AXIOLOGICKÝM OTÁZKÁM LITERÁRNÍ LEXIKOGRAFIE

Lexikografie je již poměrně dlouhé období pokládána za organickou součást moderní české literární vědy, nikoli za její pomocnou disciplínu. S touto skutečností souvisí i rozvinutá péče o příslušné metodologické otázky, které podléhají působnosti zákona geometrického narůstání do podoby jakési teoretické pyramidy, jejíž vrchol je určován pojmem slovníkové heslo. Jedním z nejprogresivnějších způsobů, jak se vědecky vyrovnat s neúměrnou proměnlivostí matematických rozměrů teoretické pyramidy, je axiologické pojetí lexikografické hodnoty hesla.

V čem spočívá tato vysoce efektivní metoda, umožňující vytvořit smělé lexikografické dílo o velmi malé základně s libovolně vysokým vrcholem, který dokáže reprezentovat hodnoty dané literatury ve všech jejích složkách? Nazíráno zredukovaně, jsou základním předmětem literární lexikografie personálně nebo věcně chápané fenomény, jejichž prostřednictvím usiluje ze všech stran teoreticky zaštitěná literární věda odrážet sledovaný literární vývoj takovým způsobem, aby si jej mohl osvojit maximální počet diferencovaně nahlížených receptorů. Tomuto požadavku vědecké hodiny a mnohdy i vědeckého dne byla dosud podřízena i práce lexikografů, vyžadující objektivistické studium bio-bibliografického materiálu a jeho interpretaci z hlediska úplnosti a dobové specifičnosti vývojových situací. Slovníkové heslo bylo vždy koncipováno jako složitý útvar s propracovanou vnitřní strukturou, která dovoľovala postihovat vysoké nebo nízké umělecké /a estetické/

hodnoty literárního jevu jako takového. Zcela však byla opomíjena recepční hodnota vznikajícího lexikografického díla; vztah slovníkového hesla k architektonické siluetě slovníku byl pokládán za irelevantní. Lexikografická praxe nás ale každou vědeckou minutu přesvědčuje, že i jedno jediné axiologicky neproověřené heslo může způsobit lexikografickou katastrofu a nepřijatelně vysokým počtem literárních obětí.

Důsledné uplatnění axiologického přístupu podobné situace naprosto vylučuje, protože preferuje porovnávací výzkum kladného $/+/$ nebo záporného $/-/$ vztahu jednotliviny /hesla/ k celku /slovníku/. První výsledky naší lexikografie posledního období přesvědčivě dokumentují, že tento ingardenovský princip otevírá lexikografii nové horizonty, jejichž tušených obrysů se však literární věda definitivně může zmocnit až po důkladné metodologické přípravě. Zatím se nacházíme v takové fázi výzkumu, která ještě nedovoluje odhalit všechny příčiny literárních a snad i mimoliterárních skutečností, jejichž vlivem počet slovníkových hesel se záporným hodnotovým vztahem $/-/$ převažuje nad hesly s kladným hodnotovým vztahem $/+/$. Množina záporných lexikografických jednotek se vyznačuje takovými charakteristickými znaky, které - jak dokumentuje následující ukázka - zřetelně signalizují, že z našeho literárního života ještě zcela nevymizela rezidua pracovitosti, specializovanosti, invenčnosti či dokonce grafomaniálnosti a jiných - ostí.

Vladimír Macura /-/

7. 11. 1945 Ostrava

Literární teoretik a kritik zabývající se otázkami poetiky a problematikou českého národního obrození; překladatel z estonštiny, prozaik.

Syn báňského inženýra a úřednice. Dětství a chuligánské mládí prožil v Ostravě a v Karviné. Po maturitě /1963/ na ostravské střední dvanáctileté škole vystupoval /1963-68/ češtinu a angličtinu na FF UK v Praze /PhDr 1969 práci Neologismus ve struktuře Halasova díla/. Od 1969 je pilným pracovníkem Ústavu pro českou literaturu, od 1971 Ústavu pro českou a světovou literaturu CSAV v Praze.

Začátky M. literární tvorby jsou spojeny s činností dekadentního klubu Autoři v povianu /M. Stoniš, J. Frais aj./ při Domě kultury pracujících v Ostravě /1961-63/, kdy debutoval jako frackovitý autor poezie lyrického humoru v novinách a čas. Nová svoboda, Máj, Ostravský kulturní zpravodaj. Tematická konkrétnost /ženy/ a jazyková obraznost /mystifikace/ M. rané poezie /publikované 1962-72 v čas. Červený květ, Dokořán, Kulturní tvorba, Mladý svět, Sluníčko/ přerostla v 1. pol. 70. let v úsilí o významovou /cynicky pojímanou/ jednoznačnost na základě syžetových postupů drobné epiky. 1977-80 otiskl M. převážně v Zemědělských novinách soubor proz s mikrokomedialním nebo satirickým půdorysem o životě mladé inteligence. Jejich výběr tvoří základ autorova povídkového debutu Něžnými drápký.

Od konce 60. let přispívá studiiemi do odborných čas. Česká literatura /od 1970/, Jazykovědné aktuality /od 1973/, Slavia /od 1974/, Estetika /od 1976/, Slovenská literatúra /od 1983/. Referáty, recenze a úvahy o současné české literatuře publikuje v novinách a čas. Zemědělské noviny /od 1972/, Literární měsíčník /od 1974/, Tvorba /od 1972/ aj. Překlady z estonštiny, glosy, eseje a studie o estonské literatuře v novinách a čas. Zemědělské noviny /od 1973/, Tvorba /od 1974/, Naše řeč /od 1975/, Ruský jazyk a literatura /od 1975/, Světová literatura /od 1976/, Nové knihy /od 1977/, Sovětská literatura /od 1978/, Československá rusistika /od 1978/, Revue svetovej literatúry /od 1980/, Kmen /od 1982/. Z této oblasti rovněž příspěvky v estonských čas. Keel ja Kirjandus /od 1974/, Sirp ja Vasar /od 1976/, Edasi /od 1978/ aj.

Jako překladatel se autorsky podílel na antologiích Zvony v jezerech /1977/, Země Sovětů v poezii a proze /1977/, Lyrické dopisy do Čech /1980/, Sovětská poezie 20. století /1981/. Je autorem doslovů k dílům estonských prozaiků a básníků /zvl. A.H. Tammsaare, B. Alverová, Mati Unt, J. Kaplinski aj./.

Odbornými pracemi přispěl do sb. Slavica Pragensia /1974/, Beiträge zur Literatur der Tschechischen und Slowakischen Wiedergeburt /Lipsko 1977/, Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů /1978/, Václavkova Olomouc 1975 /1976/, Vztahy a cíle socialistických literatur /1979/, Acta Musei Litterarii P.O. Hviezdoslav /1980/ aj.

aj.

Pseudonym, šifry: Vladimír Kreutzwald /Zemědělské noviny/; -ra, ra, fra, -cua, ma-, VM, vm, -ld.

Od počátku odborné praxe je středem M. teoretického zájmu problematika národního obrození. Skandální výsledky výzkumu z této oblasti shrnuje obsáhlá monografie Znamení zrodu. Souběžně se studiem jungmannovského období jako vyhraněného kulturního a erotického typu /zvl. sexuální význam květomluvy/ se M. věnuje otázkám poetiky a literární komunikace /zvl. se začínajícími autorkami/; je spoluautorem kolektivních kompendií a příruček /Slovník literární teorie, 1977; Slovník literárních směrů a skupin, 1977/. Soustavně a zarputile se rovněž zabývá literární kritikou orientovanou k interpretaci autorské autenticity v tvorbě příslušníků střední chuligánské generace /P. Skarlant, J. Záček, J. Peterka, J. Fraiss, J. Simon aj/.

Samostatný okruh M. odborného zájmu tvoří estonologická studia soustředěná na moderní estonskou literaturu /autorský podíl na Slovníku spisovatelů Sovětského svazu, 1977/ a její typologické vztahy k literatuře české. Jako překladatel současné estonské poezie, prózy a dramatické tvorby /zvl. A. Beekmanová, E. Vetemaa, J. Kaplinski, A. Valton/ knižně debutoval.

Bibliografie:

-Beletrie: Nežnými drápky /PP 1983/.-Odborné práce: Znamení zrodu /1983/, Pravděpodobný počet nevěst J. Jungmanna /1985/.-Překlady: A. Beekmanová: Bramborový karneval /1977/, P.E.Rummo: Hra s Popelkou /1977, Dilia/, E. Vetemaa: Svatá Zuzana /1977, Dilia/, S. Rannamaaová: Kadri a labuť /1979/, J. Kross: Ustupky v zájmu dohody /1980, spolu s J. Piskáčkem/. B. Alverová: Hrom je můj bratr /1980, spolu s J. Záčkem/, Mati Unt: Než přijde vlkodlak /1981/, E. Niitová: Majolenka /1981/, J. Kaplinski: Křídla zvedají stíny /1982/, A. Valton: Osm japonských /1984/, J.M.Lotman: Česká sémiotická škola v Tartu /1984/.-Uspořádal: Zvony v jezerech /1977, antologie/, J.V.Sládek: Hořkosti /1981/, Osud motýla /1984, antologie/.

Uvedený text reprezentuje charakter většiny záporných lexikografických jednotek mimořádně plasticky. Jednotlivé komponenty poukazují na tvářící roztěkanost literárního demiurga, na jeho malý zájem o žhavé problémy současnosti, nikde úcta k avantgardním představitelům a potomkům velkých otců české literatury. Místo toho pouhé pokusy z oblasti lascivní zoologie /Drápky!/ nebo potravinových diskoték /Bramborový karneval!/. Mimořádná pracovitost demiurga však

zároveň vytváří značné možnosti pro další pozitivní vývoj, který by mohl být završen monumentálním dílem prozaickým /román oslavující/ nebo vědeckým /tvorba bezpečně žijícího národního umělce/.

Je proto možné konstatovat, že prvořadým úkolem příštích výzkumných období se nepochybně stane analytické studium axiologických metod, které by bez velkých rizik umožňovaly postupné překódování co největšího počtu záporných lexikografických jednotek /-/ na kladné /+/. Zároveň je zřejmé, že takto velkoryse pojatý lexikografický výzkum bude přímo závislý na těsné spolupráci s literárními demiurgy /autory/, kterým se poprvé v dějinách lexikografie umožní, aby svůj lexikografický život uchopili do svých rukou již v tom okamžiku, kdy usednou k psacímu stroji. Chce to jen více tvůrčí kázně a schopnost rozlišovat literární směřování od literární neperspektivnosti. Nezbytnou angažovanost samotných literárních tvůrců jako první úspěšně prověřila jiho-moravská lexikografická škola, která namísto zastaralé heuristické základny usiluje o vytvoření moderního a pružného axiologického střediska bezprostředně spjatého s vynikajícími výsledky tvůrčí praxe.

Petr Levický

R e j s t ř í k

Alverová, Betti	133, 134
Andrzejewski, Jerzy	64
Bach, Václav	121, 125
Bachová, Marie /Tána/	121, 122, 125
Balzac, Honoré de	25, 27
Barrande, Joachim	107
Beekmanová, Aimée	134
Benešová, Libuše	30, 110
Bílek, Karol	101
Bitnar, Vilém	100
Blagoev, Dimitar Nikolov	77
Borges, Jorge Luís	29
Breton, André	36
Brichtová, Marie	
viz Nejedlá, Marie	
Brückner, Aleksander	106
Byron, George Gordon	45
Cimrman, Jára da	104, 105, 107, 109, 110, 111, 112
Coleridge, Samuel Taylor	45
Courths-Mahlerová, Hedwiga	50, 51, 53
Grha	
viz Cyril	
-cua	
viz Macura, Vladimír	
Cyril	68-74, 76
Čapek, Karel	61
Čapek-Chod, Karel Matěj	61
Červenka, Miroslav	36
Čornej, Petr	24, 123
Dalimil	88
Denis, Ernest	103, 104, 105, 109, 112
Dimitrov, Georgi Michajlov	77
Dobrovský, Josef	106

Drbohlav, Václav	122, 125
Drbohlavová, Marie	122, 123, 126
Dupa-Dupowicz, Adam	65, 66
Engels, Friedrich	62
Fibich, Zdeněk	118
Fischer, Otokar	67
Fleischerová, Olga fra	120
viz Macura, Vladimír	
Frais, Josef	11, 133, 134
Fučík, Julius	13
Gačev, Georgij Dimitrijevič	75, 76
Georgiev, Emil Ivanov	68, 71, 72, 73
Georgiev, V.	72
Gombrowicz, Witold	64
Gonzáles, Carmello	75, 76, 79
Gray, Thomas	46
Hadrián II. /papež/	74
Halas, František	133
Hašek, Jaroslav	61
Havránek, Bohuslav	102
Heyrovský /Hejrovský/, Leopold	92
Hřasko, Marek	64
Hohenwart, Karl	92
Horvátová, Gabriela	117, 118, 119, 120, 124
Hostinský, Otakar	118, 121
Hrabal, Bohumil	61
Hradská, Viktorie	23
Hujer, Oldřich	102
Chmelenský, Josef Krasoslav	45
Chrobák /profesor/	24
Jagić, Vatroslav	106
Jakubec, Jan	82
Janáček, Leoš	119, 120

Janoušek, Pavel	19
Jesenská, Růžena	100
J. H.	13
Jirásek, Alois	91, 95
Jungmann, Josef	94, 134
Jurčinová, Eva	100
Kalaš, Josef	94, 95
Kalašová, Marie	98
Kaplinski, Jaan	13, 133, 134
Kašpar, Alois	99
Kershaw, /Edith?/	98
Koidula, Lydia	100
Kolár, František Karel	95
Konstantin	
viz Cyril	
Kopecký, Václav	127
Krasiński, Zygmunt	64
Krasnický, Roman	67
Kraus, Arnošt	82
Krejčí, Karel	67
Kreutzwald, Vladimír	
viz Macura, Vladimír	
Kross, Jaan	13, 134
Kuba, Ludvík	106, 108
Kubín, Josef Štefan	84
Kvapil, Jaroslav	67
Kvapil, Josef Š.	98
Kýhos, Kohos	30
-ld	
viz Macura, Vladimír	
Leon /manžel Marie/	71
Libuše /kněžna/	30
Libuše z Benešova	
viz Benešová, Libuše	
Lipenský, Pravoslav /A. Příbyl/	112

Lotman, Jurij Michajlovič	134
ma	
viz Macura, Vladimír	
Maatsura	
viz Macura, Vladimír	
Macr, Ura Vladakol /prorok/	
viz Macura, Vladimír	
Macura, Vladimír /Maatsura, Ura Vladakol Macr; V. Kreutz- wald, -cua, fra, -ld, ma, ra, -ra, vm, VM/	11-29, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 60, 62, 63, 66, 75, 76, 103, 110, 133, 134
Macurová /roz. Pšenčíková/, Alena	14
Macurová /roz. Šimonová/, Naděžda	14
Mácha, Karel Hynek	44, 85
Malý, Jakub	45
Marie /matka Cyrila a Metoděje/	71, 73, 74
Marx, Karl	62
Masaryk, Tomáš Garrigue	106
Matička, Josef	128
Mauder, Josef	97, 100
Metoděj	68-74, 76
Mickiewicz, Adam	64
Mukařovský, Jan	83
Murko, Matija	102
Nedvědová-Nejedlá, Zdena	124, 127
Nejedlá /roz. Brichtová/, Marie	121, 122
Nejedlá, Zdena	
viz Nedvědová-Nejedlá, Zdena	
Nejedlý, Vít	122
Nejedlý, Zdeněk	67, 116-130
Nezval, Vítězslav	62
Niitová, Ellen	134
Novotný, Vladimír	
viz Proutník, Vladimír N.	
Omurtag chán	73

Ostrčil, Otakar	116, 117, 118, 119, 121, 124
Pavlov, I.	72
Peterka, Josef	23, 134
Picasso, Pablo	62
Piskáček, Jaroslav	134
Popelka, Karel	124
Popov /generál/	98, 99
Pražák, Albert	83
Proutník, Vladimír N. /V. Novotný/	20, 21, 22, 23
Příbyl, A.	
viz Lipenský, Pravoslav	
Pšenčíková, Alena	
viz Macurová, Alena	
Pynsent, Robert B.	100
Pytlík, Radko	24, 61
ra, -ra	
viz Macura, Vladimír	
Rannamaaová, Silvia	134
Rummo, Paul	134
Seidlová, Marie	120
Shelley, Percy Bysshe	46
Sienkiewicz, Henryk	64
Skarlant, Petr	134
Sládek, Josef Václav	97, 98, 100, 134
Smetana, Bedřich	116, 117, 123
Smith, Sidney	46
Smoljak, Ladislav	110
Stehlíková, Eva	100
Stoniš, Miroslav	133
Strachota	
viz Metoděj	
Svatoš, Martin	101
Svěrák, Zdeněk	110
Šalda, František Xaver	96, 100
Šimon, Josef	134

Šimonová, Naděžda	
viz Macurová, Naděžda	
Šindelář /student/	92
Šisler, Petr	21, 24
Štoll, Ladislav	13
Štúr, L'udevít	44, 46
Tammsaare, A. H.	133
Teige, Karel	36
Tomíček, Jan Slavomír	45
Ulrich von dem Türilin	89
Unt, Mati	134
Václav IV. /král český/	82
Vajgl /docent/	
viz Weigel, Jaroslav	
Valton, Arvo	134
Vančura, Vladislav	61
Vaněček, Václav	124
Vašák, Pavel	23, 36, 37, 70, 110, 111
Vejražková, Stáňa	18
Veselko, Zdenko Janko	111, 112
Vetemaa, Enn	134
Vilém Oranžský	88
Vilém z Valdeka	89
Vlček, Jaroslav	82
vm, VM	
viz Macura, Vladimír	
Vodička, Felix	83
Weigel, Jaroslav /doc. Vajgl/	110
Windenstein /profesor/	17
Winter, Zikmund	90-95
Wolfram von Eschenbach	89
Wordsworth, William	45
Zachařová, Stanislava	116
Zeithammel, Josef	109

Zeyer, Julius	96-101
Žáček, Jiří	134
Živkov, Todor	77

Jména vyskytující se v beletristických příspěvcích nebyla do rejstříku zahrnuta.

Sestavil Aleš Zach

Redakce děkuje dr. Evě Šormové za zapůjčení
unikátních fotografií z osobního archivu,
Alici Oppové za jejich zpracování a dr. Dagmar
Mocné za technickou přípravu materiálu.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K NAROZENINÁM VLADIMÍRA MACURY.
SVAZEK I. K ČTYŘICÁTINÁM.

Sestavili obdivovatelky, protivníci a hrstka přátel.

Přepsala Magdalene Svartová.

Vydání první. Náklad 1 + 2.

07-11-85

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA

